

Musikkopplæring i fengsel

Musikk som habilitering

Ped-3900

Geir Asmund Grønning Riise

Mastergradsoppgave i Pedagogikk

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

Universitetet i Tromsø

Våren 2012

Forord

Parallelt med masterstudiene mine har jeg jobbet som musikkinstruktør i et fengsel. Gjennom studiene har jeg sett nye sider ved mitt arbeid som instruktør og betydningen av mitt arbeid for de jeg har jobbet med, og det er dette som er bakgrunnen og temaet for min masteroppgave.

I en prosess som det å skrive en slik oppgave er man ikke alene, det er flere som har hatt innspill, tanker og meninger som har tvunget meg til å tenke og reflektere over hva jeg egentlig vil fram til. Noen av disse fortjener å bli nevnt og takket.

Musikerne jeg har fått jobbe med og intervjuet; takk for deres åpenhet og at dere har delt av dere selv.

Veilederen min, Asle Høgmo; takk for svært konstruktive tilbakemeldinger og tro på prosjektet.

Carina; takk for gjennomlesninger, kritikk og korrektur. Og ikke minst for oppmuntring, støtte og mat.

Til familie og venner; takk for at dere har vært med meg og støttet meg på reisen. Håper dere tar godt i mot meg når jeg låser meg ut av lesesalen.

Til dere på lesesalene og pauserommet; takk for samtaler og diskusjoner om både faglige og ufaglige emner. Og for den ekstra plassen...

Uten dere ville ingen fått lese denne oppgaven, og historiene i den.

Tromsø, Mai 2012

Geir Asmund Grønning Riise

"The question is not, as for Hamlet, to be or not to be, but to belong or not belong"

Marcel Proust.

Innhold

1 Innledning.....	9
1.1 Problemstilling.....	10
2 Introduksjon til tema - Forståelsesramme.....	13
2.1 Kriminalitet.....	13
2.2 Straff.....	13
2.3 Kriminalomsorgen.....	14
2.3.1 Kriminalomsorgens organisering.....	14
2.3.2 Kriminalomsorgens verdigrunnlag.....	15
2.3.3 Kriminalomsorgens formål med straff.....	16
2.4 Rehabilitering.....	18
2.4.1 Rehabilitering eller habilitering.....	20
2.5 Musikk som rehabilitering.....	21
2.5.1 Musikkterapi.....	21
2.5.1 Musikk i fengsel og frihet.....	24
2.5.2 Organiseringen av Miff.....	25
3 Metode.....	29
3.1 Forstående studier.....	29
3.2 Fenomenologi og hermeneutikk.....	29
3.3 Den kvalitative metode.....	31
3.4 Det kvalitative forskningsintervjuet.....	31
3.5 Utvalg og gjennomføring av intervju.....	34
3.6 Etikk.....	35
3.6.1 Informert samtykke.....	35
3.6.2 Konfidensialitet.....	36
3.6.3 Konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter.....	37
3.6.4 Lydopptak og transkribering.....	37
3.7 Kvalitet.....	38
4 Informantenes fortellinger.....	39
4.1 Jon.....	39

4.2 Øystein	47
4.3 Karl	53
4.4 Ingar	59
5 Teoretisk analyse	63
5.1 Stigmatiserte karrierer	63
5.1.1 Normalitet	63
5.1.2 Avvik	64
5.1.3 Sosialt lærte motiver for avvik	66
5.1.4 Å bli sett som avviker	66
5.1.5 Avvikende sosiale grupper	72
5.2 Adferd, handling og sosial handling	74
5.2.1 Formålsrasjonelle handlinger	75
5.2.2 Verdirasjonelle handlinger	76
5.2.3 Følelsesrasjonell adferd	78
5.2.4 Tradisjonell adferd	81
5.3 Kapital	83
5.3.1 Kulturell kapital	84
5.3.2 Sosial kapital	89
5.3.3 Konvertering – Miff som rehabilitering	91
6 Teoretisk, empirisk sammenfatning	93
6.1 Hva så?	95
7 Literaturliste	99
Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt	101
Vedlegg 2: Intervjuguide	103
Vedlegg 3: Svar fra Norsk samfunnsvitenskaplig Datatjeneste	105
Vedlegg 4: Svar fra Kriminalomsorgen region nord	107

1 Innledning

For en tid tilbake ble jeg ansatt som instruktør i et prosjekt som heter ”*musikk i fengsel og frihet*” (Miff). Musikkopplæringen i Miff har vært som all annen musikkopplæring jeg tidligere har gitt og fått, med instruktører eller lærere og elever som vil lære seg å spille musikk, på et øvingsrom, men med noen vesentlige forskjeller. Omgivelsene for den gruppen elever som er på lukket avdeling har vært svært annerledes enn all undervisning jeg har hatt erfaringer med fra tidligere med sin plassering bak høye murer og låste dører med vakter og alarmer. Elevene er en variert gruppe personer som er dømt til å sone en straff i fengsel for lovbrudd de har begått. Disse lovbruddene har vi instruktørene ikke fått innsikt i fra andre enn deltakerne selv. Utenfor fengslet er øvingsforholdene mer kjent, som i et vanlig øvingsrom. Her får de som er på åpen soning med frigang komme ut å øve en gang i uken.

Gjennom mitt arbeid som instruktør i Miff har jeg fått gleden av å oppleve deltakeres nervøse debuter med instrument på en scene, og det enorme motet til de som har turt å synge fra en scene for første gang. Jeg har også fått se gleden de har av å få lære å beherske et instrument, og over å utvikle seg i musikalsk samspill. Jeg har også, gjennom møte med deltakerne, fått innblikk i noen av deres livshistorier. Deres fortellinger om deres eget liv har gitt meg en kjennskap til hvordan deres liv har utartet seg og deres forklaringer på hvorfor livet deres har blitt som det er.

Etter at jeg begynte arbeidet i Miff ble jeg tatt opp på masterprogrammet i pedagogikk. I starten av en prosess hvor man skal bli kjent med nye mennesker, som det jo er en del av i begynnelsen av et nytt studium, stiller man ofte spørsmål om hva de gjør på fritiden, hva de arbeider med og hva de er opptatt av og ”plasserer” dem på bakgrunn av svarene man får. De spørsmålene jeg oppfattet at oftest ble stilt på denne tiden var; hva jobber du med? Og, hva skal du skrive om på masteroppgaven? Dette antar jeg var for å plassere sine medstudenter i det faglige feltet. Etter disse spørsmålene ble det ofte stilt andre, mer personlige spørsmål. Et spørsmål jeg fikk etter å ha fortalt at jeg jobber i Miff og at jeg spiller i et band var; ”*er du musiker?*” Dette spørsmålet fant jeg vanskelig å svare på. Hva er en musiker? Kan jeg sees på som en musiker? Etter hva jeg husker fikk jeg ikke gitt et klart svar på om jeg er

musiker, jeg fikk bare forklart at jeg kan spille musikk og at jeg jobber med å lære andre å spille musikk.

1.1 Problemstilling

Musikkopplæringen i Miff er et frivillig rehabiliteringstilbud som de innsatte kan velge å delta i både under og etter soning. Målsettingen til Miff er at deltakerne skal stå bedre rustet til å takle hverdagen og det frie livet de skal møte etter endt soning. Det at Miff er et rehabiliteringsprosjekt forutsetter en tanke om at deltakernes livssituasjon som kriminell er en funksjonsnedsettelse eller tilstand som ansees at må rehabiliteres. I rehabiliteringsbegrepet ligger det også en målsetting om å gjenopprette en tidligere funksjonsdyktig tilstand. I forhold til dette kan det imidlertid stilles spørsmål ved om deltakerne har hatt en funksjonsdyktig tilstand i forhold til samfunnet, eller om deres livssituasjon er et resultat som er generert gjennom deres daglige liv. Det kan også stilles spørsmål ved hvordan musikk kan være en del av rehabiliteringsarbeidet.

I denne oppgaven vil jeg derfor ta utgangspunkt i problemstillingen:

Hvordan har livskarrierene til deltakerne i Miff blitt generert og på hvilken måte kan musikk være en del av deres rehabiliteringsprosess?

For å belyse denne problemstillingen tar jeg utgangspunkt i to underproblemstillinger. Den første er; *Hvordan har informantenes livskarriere blitt generert?* Her vil jeg se på hvordan deltakernes livskarriere er generert som en serie av deres valg og handlinger. Jeg vil også se på hvordan konsekvenser handlingene deres har fått med tanke på relasjonen til samfunnet, og hvordan samfunnet har lagt premisser for deltakernes valg og handlinger. For å tolke deltakernes livskarrierer har jeg valgt å bruke Beckers (1973) begrep om avvikende karrierer. For å tydeliggjøre samfunnets rolle i deltakernes livskarriere vil jeg også trekke inn Goffmans (1968) stigmabegrep. Jeg vil også bruke Etzrods (2005) videreutvikling av Webers (1973) begreper om rasjonell adferd, handling og sosiale handlinger for å beskrive rasjonaliteten i deltakernes handlinger.

Deretter vil jeg belyse underproblemstillingen; *På hvilken måte kan den musikalske kompetansen deltakerne i Miff tilegner seg ha en rehabiliterende effekt?* Her vil jeg se på hvordan den musikalske kompetansen deltakerne i Miff tilegner seg kan være

med på å sette deltakerne i stand til å mestre friheten og dagliglivet. Dette vil jeg forsøke å belyse med utgangspunkt i Bourdieus (1997) kapitalbegreper for å beskrive hvordan musikk som kapital kan være en del av deres rehabilitering.

Denne oppgaven består av fem deler, introduksjon til tema, metode, empiri, teoretisk analyse og teoretisk, empirisk sammenfatning. I introduksjonen til temaet vil jeg gi en beskrivelse av hva kriminalitet og straff er og kriminalomsorgens rolle i straffegjennomføringen. Jeg vil videre ta for meg rehabiliteringsbegrepet og musikk som rehabilitering. Avslutningsvis i denne delen vil jeg gi en beskrivelse av Miff generelt og det Miff-tiltaket jeg har vært en del av. I metodedelen vil jeg gjøre rede for mitt vitenskapsteoretiske ståsted og de metodiske valgene jeg har tatt for å belyse problemstillingen min. Empiridelen består av informantenes fortellinger om deres liv. Den teoretiske analysedelen inneholder tre kapitler. I kapitlet om stigmatiserte karrierer vil jeg presentere Beckers (1973) karrierebegrep og analysere informantenes fortellinger i lys av dette, jeg vil også trekke inn Goffmans (1968) stigmabegrep for å vise hvordan informantene på ulike måter sees som avvikere og stigmatiseres av samfunnet. Videre vil jeg presentere Etzrods (2005) videreutvikling av Webers (1973) begreper om adferd, handling og sosiale handlinger og analysere informantenes adferd og handlinger i lys av dem. Til slutt vil jeg presentere Bourdieus (1997) kapitalbegreper og analysere musikk og informantenes musikkerfaringer opp mot disse begrepene, og hvordan musikk som kapital kan være en del av informantenes rehabilitering. Avslutningsvis vil jeg i den teoretisk, empiriske sammenfatningen oppsummere og drøfte mine funn med utgangspunkt i problemstillingen for oppgaven.

2 Introduksjon til tema - Forståelsesramme

Jeg vil innlede denne oppgaven med å redegjøre for hva kriminalitet og straff i Norge er og hvordan kriminalomsorgen er organisert, dens verdigrunnlag og dens formål med straff. Jeg vil også redegjøre for den generelle oppbyggingen ”Musikk i fengsel og frihet”-avdelingene bygger på og oppbygningen av Miff-tiltaket jeg utførte denne undersøkelsen i.

2.1 Kriminalitet

I tidligere tider var det den enkeltes hevnfølelse som var grunnlaget for straff av urett eller handlinger oppfattet som uakseptable. Senere ble det et samfunnsanliggende som bygde på et prinsipp om rettferdig gjengjeldelse (JD s.30. 2007).

Handlinger blir i følge Christie (2004) klassifisert og evaluert som kriminelle. De er ikke kriminelle i seg selv, men de har mulighet for å betraktes som kriminelle.

Verden kommer til oss som vi konstituerer den, og kriminalitet er et produkt av historiske, kulturelle, sosiale og mentale prosesser (Christie, N s.22, 2004).

Kriminalitet er enkelt forklart de handlinger staten til en hver tid belegger med straff (JD s.30. 2007). I dette ligger det også at lovverket ikke er statisk, men endrer seg over tid etter hvordan handlinger tolkes av samfunnet.

2.2 Straff

Det sentrale element i straff av uønskede handlinger er i følge Christie (2004) pine ment som pine, pine for pinens skyld. Det er handlinger som er ment å få andre mennesker til å lide, og en gang var ”øye for øye” straffens begrensede regel. Dette var ment som at pinen skulle være lik den ugjærningen som var gjort. Det var ingen krav om å ta øyet, men det skulle ikke tas mer. Tortur og dødsstraff var en gang betraktet som opplagte former for straff, men er i dag i de fleste land med en kultur nær vår ute av betraktning. Denne påføringen av pine og gjengjeldelse er likevel fremdeles, i motsetning til gjenoppreising, straffens kjerne. Ved fengsling forsvinner ikke hele livet, men man tar vekk deler av det (ibid s. 107. 128-129).

Straffen er nå et symbolsk uttrykk og kan ikke måle seg med lovbruddet i forholdet 1:1, og er heller ikke ment å gjøre det. Vi har fått en vertikal rettsdannelse med en tro på at lover og regler har en allmenn gyldighet i samfunnet, og at alle saker må

behandles likt. Straffen er ikke lenger et anliggende mellom offer og gjerningsperson, men er blitt et samfunnsanliggende (ibid s. 98, 107, 128).

2.3 Kriminalomsorgen

Kriminalomsorgens oppgave er å fullbyrde de straffereaksjoner samfunnet, gjennom domstol eller påtalemyndighet, har besluttet gjennom bruk av fengsel, strafferettslige særreaksjoner, forvaring, samfunnsstraff og varetektsfengsling. Kriminalomsorgen skal sørge for at gjennomføringen av straffen tar hensyn til formålet med straffen, motvirker nye straffbare handlinger, er betryggende for samfunnet og innenfor disse rammene at de innsatte har tilfredsstillende forhold. Det skal også ved varetektsfengsling legges til rette for å avhjelpe negative virkninger ved isolasjon (Kriminalomsorgen 2011a).

2.3.1 Kriminalomsorgens organisering

For at domfelte og innsatte skal få de tjenester de har krav på, samt for å dekke deres behov og for å fremme tilpassning til samfunnet, samarbeider kriminalomsorgen med offentlig sektor og frivillige organisasjoner (ibid). Dette er kjent som importmodellen, hvor alle spesialister som lærere og leger er ansatt i sine etater utenfor fengselet. På den måten beholder de sine identifikasjoner til hvordan det er i verden utenfor kriminalomsorgen og de standarder som er der. Dette i motsetning til selvforsyningsmodellen hvor alt personell som jobber i fengselet er ansatt ved fengselet, slik det var på 1950-tallet (Christie 2004, s. 150). Importmodellen sikrer at innsatte får den samme kvaliteten på tjenestene som de har ellers i samfunnet.

Kriminalomsorgen er organisert i fire nivåer: Justisdepartementet, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF), regioner og underliggende enheter, hvor Justisdepartementet og KSF er de to øverste nivåer (Kriminalomsorgen 2011a).

Kriminalomsorgsavdelingen ved Justisdepartementet er sekretariat for den politiske ledelse og utformer forslag til statsbudsjett, styringsdokumenter og regler og ivaretar samarbeidet med andre departement. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har det faglige og administrative ansvaret for kriminalomsorgen, og er underordnet Justisdepartementets kriminalomsorgsavdeling (Kriminalomsorgen 2011b).

Kriminalomsorgen er delt i seks regioner som har ansvar for straffegjennomføringen innenfor regionens grenser og for å sikre en helhetlig ressursutnyttelse og samarbeid

med øvrige regioner. Under disse har fengslene og friomsorgskontorene ansvar for den daglige driften på lokalt nivå (ibid).

I tillegg kommer kriminalomsorgens utdanningscenter som er deres kompetansesenter. Her gis utdanning til fengsels- og verksbetjenter, etter- og videreutdanning for tilsatte i kriminalomsorgen samt at de driver med forskning og formidlingsarbeid. Kriminalomsorgen har også en egen IT-tjeneste som utvikler og vedlikeholder deres IT-systemer og har ansvar for sikkerhet, infrastruktur og fagapplikasjoner (ibid).

2.3.2 Kriminalomsorgens verdigrunnlag

Kriminalomsorgen og straffegjennomføringen, både i fengsel og frihet, bygger på et humanistisk menneskesyn hvor mennesket er unikt og ukrenkelig. Den enkelte har rett til å ta sine egne valg og er ansvarlig for konsekvensene av dem. En konsekvens av dette er at alt som skjer i rehabiliteringsøyemed må være frivillig. Den domfelte er ikke et objekt for hva kriminalomsorgen og andre etater tror eller mener er best for han, men er en aktør i sitt eget liv. Denne respekten for individet innebærer også at man aksepterer et valg av livsstil som synes å være destruktiv (JP 2007 s. 20-21). Frivilligheten og respekten for individet gjør at den innsatte selv må velge å delta i de aktiviteter som finnes ved fengselet.

Straffelovgivning, rettspraksis og fullbyrding skal bygge på humanitet, rettssikkerhet og likebehandling. Humanitet er et begrep som stadig må drøftes. Det er ikke en for alltid gitt størrelse, og må i tillegg til respekt for individet omfatte tillit og anerkjennelse. Kriminalomsorgens fokus på reintegrering i samfunnet har røtter fra Straffeanstaltkommisjonen fra 1814. Her ble det pekt på at man måtte ta tak i utfordringer som arbeid, bosted og rusproblematikk i forbindelse med løslatelsen. Dette henger sammen med de humanistiske grunnverdiene samfunnet ønsker å bygge på, og de verdier vi baserer utøvelse av myndighet ovenfor landets borgere på. Disse verdiene er spesielt viktig i statens møte med vanskeligstilte i samfunnet, en gruppe de fleste av dem kriminalomsorgen skal ta hånd om tilhører (ibid s. 21).

Rettsikkerhet og likebehandling er kjerneverdier i virksomheten til kriminalomsorgen. Straffegjennomføringsloven regulerer straffegjennomføringen, og betoner den enkeltes ansvar for egen rehabilitering samtidig som den setter rammene

for kriminalomsorgens maktutøvelse. At domfelte i tillegg har krav på individuell behandling ut i fra risiko for nye kriminelle handlinger, behov for rehabiliterende tiltak og motivasjon er en viktig side ved likebehandlingen og at kriminalomsorgen fører en ensartet praksis på. Dette kravet innebærer at like tilfeller skal behandles likt (ibid s. 21).

Videre bygger samfunnet på et prinsipp om at man har gjort opp for seg etter at straffen er gjennomført, men det viser seg i praksis at det ofte er vanskelig å komme tilbake til samfunnet. Det er derfor viktig at kriminalomsorgen og andre etater bidrar til at domfelte får nye muligheter til integrering og mulighet til å begynne på nytt. Det er viktig med praktisk bistand, men det er også viktig å styrke det gjenopprettende elementet når lovbrudd er begått. Forsoning og brobygging, restorative justice, bør i følge Justis- og politidepartementet tas i bruk i større grad under straffegjennomføringen. Dette vil kunne bidra til å gi domfelte en sterkere følelse av å ha gjort opp for seg (ibid s. 22).

Et siste prinsipp kriminalomsorgen bygger på er normalitetsprinsippet. Det er nedfelt både i internasjonale konvensjoner og rekommandasjoner samt i norsk lov at domfelte skal ha de samme rettighetene som andre borgere. Selve frihetsberøvelsen er straffen og tilværelsen skal, så langt det er mulig, være lik tilværelsen ellers i samfunnet. Det er ingen som skal underlegges tiltak som føles som tilleggsstraff, og soningen skal ikke være mer tyngende enn nødvendig. Normalitetsprinsippet er i følge Justis og politidepartementet en viktig del av verdigrunnlaget, men det er behov for å legge forholdene bedre til rette under straffegjennomføringen for å redusere skadevirkningene av straffen og lette tilbakeføringen til samfunnet (ibid s. 22).

2.3.3 Kriminalomsorgens formål med straff

Straffegjennomføringsloven som trådte i kraft i 2002 lovfestet praksisen om en planmessig progresjon i soningen frem mot løslatelse og hjemmel for alternative opplegg. Den gjorde det også mulig med en rekke sikkerhetsmessige og restriktive tiltak, og videreførte den restriktive løslatelsespraksisen fra 1999 slik at det ikke lenger er automatikk i løslatelse etter 2/3-tid (JD 2007, s. 36).

Formålet med straffelovgivningen er å motvirke handlinger som er kriminaliserte. Straffens tilsiktede virkninger kan deles i tre grupper: individualpreventive, avskrekkende og forbedrende tiltak (ibid s.19. 2007).

Den individualpreventive virkningen av straff er sammensatt og inneholder flere elementer. Justis- og politidepartementet fremhever den uskadeliggjørende virkningen med straffen. Med den uskadeliggjørende virkningen menes det at gjerningspersonen varig eller for en tidsperiode er fysisk hindret fra å begå nye handlinger som er kriminalisert. Dette blir først og fremst oppnådd ved frihetsberøvelse, som fengsel, eller frihetsinnskrenkende reaksjoner, som samfunnsstraff eller narkotikaprogram med domsstolkontroll. I forbindelse med lovbrudd av en slik art at fengsel eller forvaring blir benyttet, vil den domfelte i stor grad bli hindret i å begå nye straffbare handlinger. De senere årene har, særlig i forhold til de aktive og mest tilbakefallende vinningskriminelle, den uskadeliggjørende virkningen til fengselsstraffen blitt fremhevet. Bruk av frihetsinnskrenkende reaksjoner som meldeplikt og besøksforbud kan også ha uskadeliggjørende effekt, og kan også ha god effekt om domfeltes kriminalitet for eksempel er knyttet til et bestemt geografisk område (ibid s.19-20).

Straffens avskrekkende virkning trer i kraft når domfelte har en opplevelse av straffen som så negativ at han avstår fra å begå flere straffbare handlinger. Denne virkningen er det lite forskning på, og en vet således ikke om en slik effekt er reell (ibid s.19).

Straffens forbedrende virkning trer i kraft når domfelte tar inn over seg at handlingen var gal. Denne effekten av straff har i de senere år blitt vektlagt i større grad av lovgiver, og understrekes av straffegjennomføringslovens betoning av at kriminalomsorgen skal legge til rette for at domfelte skal kunne gjøre en egeninnsats for å motvirke nye lovbrudd (ibid s. 19).

I tillegg kommer den allmennpreventive virkningen som er delt i den avskrekkende, den vanedannende og den holdningsskapende virkningen i samfunnet. Disse virkningene er det i følge Justis- og politidepartementet begrenset kunnskap om, men det antas at befolkningen påvirkes av at deres handlinger kan få negative konsekvenser og at denne påvirkningen kan variere fra person til person. I en beslutningsprosess, hvor valget står mellom å gjennomføre en kriminell handling eller ikke, blir oppdagelsesrisikoen veid opp mot hva man kan vinne på den aktuelle kriminaliserte handlingen. Det antas også at denne allmennpreventive virkningen

ikke har særlig relevans for forbrytelser som er begått på impuls eller under påvirkning av rusmidler (ibid s. 19).

Handlinger som krenker private interesser kan skape en følelse av urett, frykt eller aggresjon hos den eller de som er rammet, og avhengig av lovbruddets art og omfang kan liknende følelser spre seg i samfunnet. At handlingene blir gjenstand for straffeforfølgelse og at den, eller de, skyldige ilegges straff har i følge Justis- og politidepartementet en mentalhygienisk virkning i samfunnet (ibid s. 19).

Formålet med kriminalomsorgens straffegjennomføring er på denne måten bredere enn formålet med den enkelte straffen. Den er sentral i å ivareta samfunnets sikkerhet, men også for å bidra til mindre framtidig kriminalitet gjennom forebyggende tiltak (ibid s. 19).

2.4 Rehabilitering

Samfunnets trygghet er et overordnet mål for regjeringens kriminalpolitikk, og setter rammer for straffegjennomføringen og tilbakeføringsarbeidet. Dette hensynet preger både politikken, lov- og regelverket og den daglige skjønnsutøvelsen. En straffegjennomføring som virker innebærer samfunnsbeskyttelse på både kort og lang sikt. Selv om risikoen for ny kriminalitet er lav under straffegjennomføring vil et langt fengselsopphold med høyt sikkerhetsnivå i følge Justis- og politidepartementet (2007), innebære høy risiko for tilbakefall etter løslatelse. Straffgjennomføring i samfunnet vil imidlertid ha en bedre rehabiliteringseffekt, og vil på lang sikt være den beste samfunnsbeskyttelsen (JP 2007, s.93).

Rehabilitering forstås i Stortingsmelding nr. 21 1998-1999 fra Helse- og omsorgsdepartementet som:

”tidsavgrensa, planlagde prosessar med klare mål og verkemedel, der fleire aktørar samarbeider om å gi nødvendig assistanse til brukaren sin eigen innsats for å oppnå best mogleg funksjons- og meistringsevne, sjølvstende og deltaking sosialt og i samfunnet.” (HOD 1998).

Habilitering forstås på samme måte, men handler om tidlig ervervede eller medfødte helse- og/eller funksjonsproblemer (ibid).

Rehabiliteringen går ut på både å endre individets forutsetninger for å fungere, samt å kompensere for funksjonstap med tilrettelegging og tekniske tiltak. Målgruppen for rehabilitering blir forstått som alle med et funksjonsproblem som trenger assistanse for å oppnå eller vedlikeholde sitt optimale fysiske, sanselige, intellektuelle, psykiske og sosiale nivå (ibid).

Helse- og omsorgsdepartementet definerer også fire situasjoner som kan innebære behov for rehabilitering

”funksjons svikt ved medfødde, kroniske sjukdomar og tilstandar, funksjons tap ved sjukdom og skade som har oppstått seinare i livet, funksjons vedlikehald for å unngå forverring av funksjonshemmingar, funksjons omstilling ved overgang til ny livsarena (t d frå skule til arbeid), eller ved endra krav i omgivnadene rundt den enkelte(t d i bu- eller i arbeidssituasjonen)” (ibid).

Bø og Helle definerer rehabilitering som:

”og bringe tilbake til noe opprinnelig, det å gi oppreisning; brukes vanligvis om gjenoppreisning av en persons fysiske og /eller psykiske mestring etter sykdom, ulykkestilfeller, dom eller liknende, f. eks. r. etter fengselsopphold” (Bø og Helle 2008. s. 258.)

Kriminalomsorgen har rehabilitering som en av målsetningene med straffegjennomføring. Deres formulering av rehabilitering er ikke direkte gitt, men synes å komme fram i denne formuleringen:

”Målet for vår faglige virksomhet er en straffedømt som når straffen er sonet: er stoffri eller har kontroll over sitt stoffbruk, har passende sted og bo, kan lese, skrive og regne, har en sjanse på arbeidsmarkedet, kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig, evner å oppsøke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen, kan leve uavhengig”. (JP 2007, s. 105)

Ut i fra dette ser det ut til at kriminalomsorgens målsetning om overgang fra fengsel og kriminell, til samfunn og lovlydig, kan sees på som en funksjonsomstilling fra en livsarena til en annen. Her blir også funksjonsvedlikehold en viktig faktor for å klare å holde seg på den nye livsarenaen. Dette viser at rehabiliteringsbegrepet tar utgangspunkt i ulike funksjonsnedsettelse eller funksjonsproblem. Dette må i

forhold til kriminalitet sees som funksjonsdyktighet i et lovlydig samfunn, ettersom det ikke er sikkert at den innsatte føler at han har funksjonsnedsettelse i forbindelse med det miljøet han oppholder seg i. I forbindelse med kriminalomsorgen fordrer dette at kriminalomsorgen skal sette innsatte tilbake i funksjonsdyktig stand i forhold til et lovlydig samfunn. I dette ligger det også at kriminalitet av kriminalomsorgen blir sett på som en funksjonsnedsettelse.

2.4.1 Rehabilitering eller habilitering

Om en ser på definisjonen av rehabilitering og habilitering kan det se ut som om forskjellen ligger i at rehabilitering skal gjenopprette en funksjonsdyktig stand, en har vært funksjonsdyktig, mens habilitering tar utgangspunkt i en eksisterende tilstand og en forbedring av denne, en har ikke vært funksjonsdyktig.

Om en ser på bakgrunnen til de innsatte viser Fafos levekårsundersøkelse blant innsatte at en stor andel har en barndom som er preget av dårlig økonomi, ustabile bostedsforhold, mishandling og uoverensstemmelser i hjemmet, sykdom og rus. Mindre enn en tredjedel i undersøkelsen hadde ikke opplevd noen av de oppvekstproblemene som ble undersøkt. Undersøkelsen viste også en sammenheng mellom oppvekstproblemer og personer med flere fengselsopphold (Friestad og Hansen 2004, s. 80). I følge rapporten "Innsatte i norske fengsel" fra Fylkesmannen i Hordaland har 56,1 % av innsatte grunnskole som høyeste fullførte utdanning, 56,8 % har ikke problemer med lesing, 46,8 % har ikke problemer med skriving og 29,5 % har ikke problemer med matematikk (Asbjørnsen et.al., 2010, s. 13-14). De har også svak tilknytning til arbeidsmarkedet og ved fengslingstidspunktet var bare tre av ti i arbeid, ved siden av arbeidsinntekt ble sosialhjelp og kriminalitet oppgitt som hovedinntekt av flest (Friestad og Hansen 2004, s. 6).

Som vi ser har store deler av den innsatte befolkningen en problematisk oppvekst og lav utdanning, mange oppgir også at de har problemer med lesing, skriving og matematikk. Det pekes også på problemer på arbeidsmarkedet. Om en da, slik utgangspunktet til rehabiliteringsbegrepet legger til grunn, ser på kriminalitet som en funksjonsnedsettelse eller et funksjonsproblem, kan det se ut til at en stor del har fått eller blitt påført disse i tidlig alder. Det er for dem en tidlig ervervet, eksisterende tilstand, noe som gjør at en kan se på det tilbakeføringsarbeidet som gjøres i kriminalomsorgen som habilitering.

2.5 Musikk som rehabilitering

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for musikk som tiltak i rehabilitering. Jeg vil også redegjøre for den generelle oppbygningen ”Musikk i fengsel og frihet” bygger på og oppbygningen av Miff-tiltaket jeg utførte undersøkelsen i.

2.5.1 Musikkterapi

Even Ruud sier at:

”Musikkterapi er bruk av musikk til å gi mennesker nye handlemuligheter.” (Ruud 1990. s.24).

Ruuds definisjon av musikkterapi kan sees i sammenheng med Helse- og omsorgsdepartementets definisjon av rehabilitering som å assistere brukerens egens innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringssevne.

Det er også denne svært vide definisjonen Miff tar utgangspunkt i (Gotaas 2006. s.18).

Faget musikkterapi omhandler den generelle kunnskapen vi har om forholdet mellom musikk og helse gjennom forskning og undervisning. Profesjonen musikkterapi handler om musikkterapeuters arbeid med spesifikke problemer av forskjellig art knyttet til et individ. I musikkterapi er det i koblingen mellom musikk og helse, musikkens generelle virninger en tenker på (Ruud 2006 s.17).

Helse er i denne sammenhengen sett på som et begrep som er knyttet til kvaliteten av vårt fysiske, emosjonelle og sosiale liv, en opplevelseskategori som avslører noen uttalte antakelser om menneskelige og sosiale realiteter. Dette helsebegrepet kan sees på som livskvalitet, som kan forstås som noe som handler om et godt følelsesliv, gode mestringsferdigheter i livet, gode sosiale kontakter og relasjoner til andre, samt opplevelse av mening og livssammenheng i tilværelsen. Livskvalitet blir i helsefaglig sammenheng delt i tre hovedområder: global-, helselatert- og sykdomsspesifikk livskvalitet. Det er i de siste tiårene, både nasjonalt og internasjonalt, blitt et akseptert mål innen pasientbehandling å oppnå best mulig livskvalitet (ibid s.18-21).

I musikkterapeutisk sammenheng er det mange former for musikk og musikkaktivitet som kan gi mennesker ressurser til å oppleve god helse. Musikk må derfor ikke forstås bare som organisert lyd, bestemte verk, komponister, genre eller en bestemt

måte å framføre eller lytte til musikk på. Hvordan musikken virker på oss og hvordan vi opplever den er avhengig av vår musikalske bakgrunn, påvirkning og situasjonen vi opplever musikken innenfor. Musikken, personen og situasjonen virker i et samspill hvor det ikke er mulig å ta bort noen av komponentene uten at det endrer på meningen. Musikalsk mening blir konstruert i møtet mellom personen og musikken slik den blir fremført. Musikk eksisterer ikke uavhengig av situasjon, som en ting. Musikk er en aktivitet, noe som vi utfører enten det er ved å spille eller å lytte (ibid s.21-22).

En slik kontekstuell forståelse av musikk åpner muligheten for mange former for musikalsk praksis, og den sier noe om at vi vanskelig kan forutsi hvilken mening folk vil finne i musikken i forskjellige situasjoner. Det er ikke enkle årsak-virkningsmodeller som kan si hvordan musikken virker på hver enkelt slik at vi kan lage ferdige musikkopplegg, som skal virke på bestemte måter for alle mennesker i en bestemt situasjon. Dette gjør at vi i følge Ruud bør overlate styringen av musikkbruken til brukerne selv, de som er eksperter på hvilken musikk de liker og hvordan den virker inn på deres kropp og sinn i forskjellige sammenhenger. Dette er i tråd med en samfunnsmedisinsk tenkemåte hvor man i større grad lytter til folks egne erfaringer, forestillinger, opplevelser, krefter og lyster i forhold til egen helse og sykdom (ibid s.22-23).

Det er brukt forskjellige faglige perspektiver som utgangspunkt for å bevise helseeffekter i forskning innenfor kultur- og helsefeltet. Ofte er det den naturvitenskaplige og medisinske forskningen med sine harde data om sammenhenger mellom musikkbruk og hva som skjer i kroppen på fysiologisk og hormonelt nivå som har hatt størst gjennomslagskraft. Disse funnene er viktig for å vise sammenhenger mellom musisering og helse. Bruker vi i tillegg kunnskap fra psykologi og samfunnsvitenskap finner man en rekke subjektive og sosiale faktorer som viser hvordan musikk bidrar til opplevd velvære og økt handlekompetanse (ibid s. 23-24).

Musikk kan gjøre at vi, i øyeblikket, glemmer negative ting og skaper emosjonelt positive og oppmuntrende opplevelser. De kognitive aspektene ved å arbeide med musikk er at en øker konsentrasjonen, forbedrer hukommelsen, opplever mestring, øker selvfølelsen og at det erfares som en kreativ aktivitet. Den kroppslige siden er at

musikk virker fysisk avspennende, reduserer stress og gir en opplevelse av mental fornyelse. Dette er følelsesopplevelser som er viktig for livskvaliteten (ibid s.24-25).

I debatten om helse i samfunnet har samfunns- og sosialmedisinen forsøkt å vise hvordan man må trekke inn viktige helsebetingelser som arbeid, utdanning, bolig, ernæring, miljø, selvrespekt, makt og tilhørighet for å forklare at forskjeller i helse også er forårsaket av samfunnsmessige forhold. Disse forskjellene i helse relaterer seg sterkt til strukturelle forhold som angår graden av sosial sammenheng og integrasjon i større grad enn bare å være et fattigdomsproblem. De største helseproblemene i den vestlige kultur dreier seg om å være sosialt isolerte. Det å leve uten tilknytning til de sosiale nettverk som oppstår rundt bolig, arbeid og kulturelle aktiviteter. Både ved sykdom og arbeidsledighet kan man miste sine naturlige sosiale tilknytninger og følelsen av relasjoner til andre, noe som gjør det vanskeligere å gjenerobre sin egen helse (ibid s.25).

Det er også forskning som peker på at når en driver med musikk er det lett å gå inn i en form for ”flyt sone”. At man går opp i tiden og føler at man er sterkt involvert i noe meningsfylt som en selv er med på å skape. Dette kan kobles til en opplevelse av mening og sammenheng som er sentral for helsen (ibid s.26-27).

Et viktig punkt når en snakker om livskvalitet og koblingen mellom kultur og helse er opplevelsen av mestring, det å kunne handle ut i fra egne behov og interesser. Det er viktig å legge til rette for at en gjennom egne valg og aktivitet er med på å utforme sin deltakelse i musikklivet. I koblingen mellom musikk og helse bør en i følge Ruud betone egenaktivitet og mestring ut i fra en empowermentfilosofi, som bunner ut i hvordan man kan gjøre det mulig for individer å utvikle sin egen evne til å mestre sin egen livssituasjon. Dette er en prosess som tar utgangspunkt i individet selv for å øke motivasjonen til å ta ansvar for sitt eget liv og helse, og utvikle strategier for å mestre krav fra omverdenen. Med et slikt menneskesyn vektlegges det at individet er i stand til å ta egne valg og stå til ansvar for disse, det er også viktig at man utvikler en forståelse for årsaker til strukturelt betinget avmakt som kan blokkere handlingsevnen (ibid s.27-28).

I musikkterapien er mestring både musikalsk og sosialt, og sosial integrering i ulike former en målsetting. Metodene som benyttes fokuserer på kommunikasjon og

samhandling både mellom deltaker og terapeut, og deltakerne i mellom. Arbeidet mot musikalske, terapeutiske og sosiale mål pågår parallelt og er deler av de samme prosessene. Forenklet kan man si at i motsetning til musikkpedagogikken, hvor det musikalske resultatet er i fokus, har musikkterapien fokus på midlene som fører til et ønsket mål utover det musikalske (Gotaas s.18-19).

2.5.1 Musikk i fengsel og frihet

Musikk i fengsel og frihet er et prosjekt som ble startet ved Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt av musikkterapeut Venja Ruud Nilsen og fritidsleder Bente Hagesæter Scheel. Per august 2010 var Miff opprettet ved 22 av soningsstedene i landet. Det er nå inngått en samarbeidsavtale med Kriminalomsorgen med mål å gjøre Miff til et fast tiltak, og på lengre sikt til et tiltak som omfatter alle norske fengsel (Musikk i fengsel og frihet).

Prosjektet har som overordnet mål å gjøre deltakerne bedre rustet til å mestre friheten og hverdagslivet gjennom at musikken skal bli en fritidsinteresse som kan bidra til å skape et positivt gruppefelleskap og et nettverk, slik at deltakerne ikke faller tilbake til sitt gamle liv med rus, vold og kriminalitet. Dette målet er del opp i pedagogiske/musikalske mål, og sosiale mål (Gotaas 2006. s. 17-18).

De pedagogiske/musikalske målene er:

- Utvikle tilfredsstillelsen ved å lære å spille et instrument og derigjennom å kunne oppleve gleden av å musisere med andre.
- Lære å fungere i ulike samspillformer/samspillroller.
- Lære å bruke musikk som uttrykksform.
- Videreutvikle muligheten for estetisk opplevelse.
- Bli bevisst egne følelser og bruke musikk til å utforske, forandre og beherske disse.
- Lære å utnytte iboende kreative ressurser (ibid. s.17-18).

De sosiale målene er:

- Styrke sosiale ferdigheter som samhandling og interesse for andre, opparbeide en ”vi”-følelse, ansvarfølelse, samarbeidsevne, tålmodighet og godttatt adferd.
- Utvikle og styrke et positivt selvbilde; stole på seg selv og sine valg, identitetsutvikling og økt selvtillit.
- Økt konsentrasjonsevne, koordinering og motorikk.
- Opprette og videreutvikle positive sosiale nettverk med utgangspunkt i felles interesse (ibid. s.18).

Disse delmålene gjenspeiler prosjektets overordnede målsetting og prosjektets forankring i musikkterapien og dens metodegrunnlag (ibid. s.18).

2.5.2 Organiseringen av Miff

Tiltaket er organisert på forskjellige måter fra soningssted til soningssted etter om instruktørene er musikkterapeuter eller musikkpedagoger, hvor de er ansatt og hvem som har startet opp prosjektet ved soningsstedet. Ved noen soningssteder er det soningsstedet selv som har tatt initiativ til å starte opp et prosjekt, ved andre er det skolen eller innsatte ved soningsstedet i samarbeid med fritidsleder, regionale eller lokale musikkråd eller kulturskoler som har tatt initiativ til oppstart av et prosjekt. Dette gjør at det er relativt store forskjeller i tilbudet ved de forskjellige soningsstedene, både med tanke på innhold og organisatoriske/økonomiske rammer. Prosjektet er nå under Musikkens studieforbund med fylkesmusikkrådene som administrator for de enkelte tiltakene (<http://www.musikkifengselogfrihet.no>).

Grunntanken ved prosjektet er at kontinuitet er nødvendig for å endre atferd, og det er over tid skapt en overordnet form på prosjektet som består av tre trinn:

1. *Oppstart inne ved soningssted.*
2. *Spilling ute i ettervernet med samme musikkpedagog/musikkterapeut.*
3. *Deltakere får musikk som selvstendig interesse (Musikk i fengsel og frihet).*

Dette er ment å sikre at deltakerne har mulighet til å starte i prosjektet når de er inne til soning, og at de kan fortsette i prosjektet etter at de er løslatt. Dette skal være med på å skape stabilitet over tid, og gjør det til et tilbud også i ettervernet.

Det Miff-prosjektet denne oppgaven er basert på er strukturert innenfor de rammene som er nevnt over. Prosjektet er initiert og styrt av fylkesmusikkrådet og har per dags dato to instruktører, som begge er musikkpedagoger, og tilbudet er definert som en del av skoletilbudet ved soningsstedet.

Ved trinn en tilbys opplæring på instrument og samspill på høysikkerhetsavdelingen ved soningsstedet to dager i uken, med en begrensning fra fengselets side på fire deltakere per undervisning. Tilbudet er delt i to slik at det er en nybegynnergruppe med opplæring på instrument den ene dagen, her er gitar det mest populære instrumentet ettersom det er mulighet til å låne en gitar med på cella. Og en gruppe for de som behersker instrumentet sitt godt nok til samspill den andre dagen. Denne delingen er fleksibel slik at det er mulig å være med på begge gruppene, og gruppene kan slås sammen om det er få deltakere og de er på samme nivå.

Deltakerne på trinn en kan til daglig være bosatt på forskjellige deler av landet og soner dommer som er av varierende lengde, de har også mulighet til overføring til lavsikkerhetsavdelingen eller de kan bli overført til andre soningssteder. Dette gjør at deltakerantallet og sammensettingen på trinn en er under kontinuerlig endring, samt at det ikke er alle som har mulighet til å delta i prosjektet på trinn to, når de slipper ut.

Ved trinn to er undervisningen lokalisert utenfor fengslet med deltakere som er på lavsikkerhetsavdelingen ved soningsstedet, løslatte som bor i rimelig nærhet, og andre som har sosiale utfordringer. For deltakere som er under kriminalomsorgen er det nødvendig med en frigangsavtale mellom den innsatte, soningsstedet og Miff for å få delta. Ved overføring til lavsikkerhetssoning må innsatte ha gjennomført en viss del av soningen før de har mulighet til å inngå frigangsavtaler. Dette medfører at det blir et brudd i deltakelsen i Miff, og andre aktiviteter de har ved høysikkerhetsavdelingen, ved overføring fra høysikkerhetsavdelingen til lavsikkerhetsavdelingen. Lengden av dette bruddet er avhengig av hvor lang dom deltakeren har og hvor lang tid han har igjen og sone. Ved løslatelse er det mulig for den tidligere innsatte å fortsette sin deltakelse i Miff som før.

Ved begge trinnene er det muligheter for å gjøre innspillinger av låter, og om det er stabilitet i gruppene arrangeres det også konserter.

Trinn tre er de deltakerne som har musikk som egen interesse og vil danne eget band. Ved dette Miff-prosjektet er slik at de kan få hjelp til å finne øvingsrom, lage sanger og å gjøre innspillinger. De blir også bedt med på konsertarrangementer som de kan spille på. Per i dag er det bare ett slikt band ved dette Miff-prosjektet.

3 Metode

Jeg vil i denne delen av oppgaven redegjøre for mitt vitenskapsteoretiske ståsted og hvilken metode jeg har valgt som framgangsmåte.

Det er vanskelig å sette regler for hva som er, og hva som ikke er vitenskap. Med bakgrunn i dette mener Feyerabend at alt kan gå som vitenskap. Hva som er, og hva som ikke er vitenskap kan ikke avgjøres i absolutt forstand. Vitenskapelig viten får, under visse betingelser, gyldighet i kraft av de omstendigheter den blir til og skal anvendes i. Dette vil si at det finnes forskjellige forskningsprogrammer eller paradigmer til samme tid innenfor vitenskapene, hvor de forskjellige posisjoner representerer forskjellige forståelser av vitenskapens grunnlag (Fuglesang og Olsen 2009 s.15-16).

3.1 Forstående studier

I forstående studier er målet å utvikle en mer helhetlig forståelse av sosiale fenomener og belyse menings- og betydningsaspekter knyttet til handlinger og hendelser i samfunnet. Slike studier dreier seg i stor grad om ulike typer av fortolkninger. Dette forutsetter at det utvikles en nærhet til de som studeres og innlevelse i handlingene, hendelsene eller meningsytringene som skal analyseres. Ettersom det er i bestemte kontekster handlinger eller hendelser blir meningsfulle for de involverte og utenforstående er det viktig at de som blir studert blir studert og analysert i sammenheng med denne konteksten (Grønmo 2004 s.371). Med bakgrunn i min problemstilling har jeg valgt å gjøre en forstående studie hvor jeg søker en bedre forståelse for informantenes livssituasjon og hvilken rehabiliterende effekt musikk kan ha for dem.

To vitenskapsteoretiske retninger som legger stor vekt på fortolkning og forståelse er fenomenologi og hermeneutikk (ibid s.372).

3.2 Fenomenologi og hermeneutikk

Fenomenologiske analyser fokuserer i stor grad på handlinger og opplevelser i menneskers liv, og tar utgangspunkt i virkeligheten slik de selv opplever den. Det er deres egen opplevelse av fenomenene, eller livsverden, analysen legger til grunn. Disse analysene legger derfor stor vekt på å forstå handlinger ut i fra menneskers egen oppfatning av dem. Forskeren skal bygge sin forståelse av handlinger og deres

meninger på aktørenes egen forståelse av disse. Dette innebærer at forskeren må være på vakt mot egne fordommer og legge vekt på å tone ned sine egne forutinntatte oppfatninger om aktørene og deres handlinger (ibid s.272-273).

I likhet med fenomenologien har hermeneutikken som mål å forstå meningen med handlinger med utgangspunkt i aktørenes egen forståelse av dem, og at de må fortolkes i lys av aktørenes intensjoner med dem. Men i motsetning til fenomenologien legger hermeneutikken større vekt på forskerens forforståelse. Forskerens fortolkning av aktørene og deres synspunkter vektlegges også i større grad i hermeneutiske studier (ibid s. 373).

Gadamer mener det er en illusjon at det er mulig å gå til noe helt uten forforståelse og fordommer, man går aldri inn i en situasjon helt uten forutsetninger. Vår forståelse og utlegging av mening bygger alltid på en forståelse som man er i besittelse av fra før. Fordommer er en grunnleggende del av forståelsen og kan utfordres og endres gjennom møter med sosiale situasjoner. Gjennom endring av fordommene kan også forståelsen endres (Høiberg 2009 s.322-323).

Ettersom forskeren søker etter aktørenes egen forståelse av sine handlinger, og aktørenes forståelse av disse handlingene er aktørenes tolkning av handlingene, må forskeren fortolke aktørenes fortolkninger av handlingene. Forskeren må altså forholde seg til en verden som allerede er fortolket av aktørene selv. Dette kalles dobbel hermeneutikk (ibid s. 338-339).

Et grunnprinsipp i hermeneutikken er den hermeneutiske sirkel. Den betegner den vekselvirkningen som foregår mellom del og helhet. Dette går ut på at delene bare kan forstås i lys av helheten, og helheten kan bare forstås i lys av delene den består av. Det er sammenhengen mellom delene som er meningsskapende. Relasjonen mellom delene og helheten er det som gjør oss i stand til å forstå og fortolke (ibid s.312). De ulike aspektene ved Miff kan være vanskelig å forså bare ut i fra enkeltepisoder eller enkeltuttalelser. Innblikk i deltakernes tidligere erfaringer med musikk og i livet generelt vil kunne være til hjelp for å forstå deltakernes meninger om Miff. Ulike deler og aspekter ved Miff belyses av deltakernes erfaringer fra fortid, nåtid og deres tanker om framtiden. Det er disse delene som utgjør helheten. Delene forstås ikke uten helheten, og helheten forstås ikke uten innblikk i delene.

3.3 Den kvalitative metode

De to metodene som benyttes for å gi vitenskap gyldighet er den kvalitative og den kvantitative metode. Den kvalitative metoden søker å gå i dybden og vektlegger betydning, og omhandler prosesser som tolkes i lys av de kontekstene de inngår i. Denne metoden fremhever prosesser og mening som ikke kan måles i kvantitet eller frekvenser og søker å forstå sosiale fenomener enten gjennom intervju, observasjon eller analyse av tekster eller visuelle uttrykksformer. Den kvantitative metoden vektlegger utbredelse og frekvenser relativt uavhengig av samfunnsmessig kontekst (Thagaard 2009 s.17). Etersom jeg i denne oppgaven vil belyse hvordan informantenes livskarriere er generert og hvordan musikk kan være en del av deres rehabilitering ønsker jeg å beskrive og tolke prosesser i lys av de sosiale kontekstene de inngår i. Jeg vil derfor benytte meg av en kvalitativ forskningsmetode.

Kvalitative metoder er gradvis blitt mer akseptert og benyttet i samfunnsvitenskapelig forskning, og preges av at det er en mengde forskjellige typer av data og analytiske framgangsmåter. De innebærer også tradisjonelt en nær kontakt mellom forsker og de som studeres. En av de viktigste målsetningene til de kvalitative metodene er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener. Fortolkning har derfor en stor betydning i kvalitativ forskning. Forskningsresultatene overførbarhet og troverdighet er derfor avhengig av at prosessene i kvalitativ forskning baserer seg på blir presisert og tydeliggjort (ibid. s.11).

Kvalitative studier, som er preget av en nærhet mellom forsker og de som studeres, gir på bakgrunn av fylldige data grunnlag for å oppnå en forståelse av de sosiale fenomener vi ønsker å studere. Det som kjennetegner de fleste kvalitative metoder er at all data som analyseres er uttrykt i form av tekst som så skal fortolkes. Dette kan være utskrift av intervjuer, notater fra intervju- eller observasjonssituasjoner eller dokumenter. Et annet kjennetegn er den direkte kontakten som oppstår mellom forsker og informanten under dataproduksjonen. Denne kontakten er avgjørende for kvaliteten på datamaterialet og medfører en rekke etiske utfordringer (Thagaard 2009 s.11-12,15), som jeg vil komme tilbake til senere i kapitlet.

3.4 Det kvalitative forskningsintervjuet

Observasjon som metode for å samle inn data egner seg godt til å studere relasjoner mellom mennesker ettersom forskeren får mulighet til å observere hvordan personer

forholder seg til hverandre i sosiale relasjoner. Intervju som metode for datainnsamling gir på sin side mulighet til å få fyldig informasjon om hvordan mennesker opplever sin livssituasjon og hvilke synspunkter og perspektiver de har på temaer som blir tatt opp under intervjuet (ibid. s. 65, 87). Etersom jeg med utgangspunkt i min problemstilling, er interessert i hvordan livet til informantene har utviklet seg over tid og deres forhold til musikk ønsker jeg fyldig informasjon om hvordan de opplever sin livssituasjon og har derfor valgt intervju som metode for innsamling av data.

Thagaard (2009) sier at det kvalitative forskningsintervjuet er et godt grunnlag for innsikt i informanternes erfaringer, tanker og følelser. Hun skiller mellom tre former for kvalitative intervju. Den første formen for forskningsintervju er et ytterpunkt som preges av liten grad av struktur og forløper nesten som en samtale mellom forsker og informant hvor hovedtemaene er bestemt på forhånd. I en slik form kan informanten ta opp temaer i løpet av intervjuet og forskeren kan tilpasse spørsmålene etter hvilke temaer som kommer opp. Den andre formen er det andre ytterpunktet hvor intervjuet er strukturert på forhånd og spørsmålene og rekkefølgen på dem er i stor grad fastlagt. Her kan informanten fritt svare på de fastlagte spørsmålene for å vise hvordan han forstår sin situasjon. Fordelen med en slik framgangsmåte er at dataene fra de forskjellige informantene, ettersom de er har svart på de samme spørsmålene, er sammenlignbare. Den tredje formen for kvalitative intervjuer befinner seg mellom de to andre, og er en delvis strukturert tilnærming. Her er temaene som forskeren ønsker svar på i hovedsak bestemt på forhånd, men rekkefølgen på dem bestemmes underveis. Dette gjør det mulig å følge informantens fortelling, samtidig som man kan sørge for å få informasjon som belyser de temaene man har fastlagt på forhånd. Med en slik tilnærming er det også viktig for intervjueren å være åpen for at informanten kan ta opp temaer som ikke var planlagt i forkant. Dette er den mest brukte framgangsmåten innenfor kvalitative intervjuer og har fått betegnelsen *det kvalitative forskningsintervju* (ibid 2009 s.87,89).

I det kvalitative forskningsintervjuet er man ute etter å forstå verden fra intervjupersonens side. Man ønsker å få frem betydningen av personers erfaringer og å få fram deres forståelse av verden, forut for vitenskaplige forklaringer. Det er et intervju hvor det konstrueres kunnskap i samspill mellom forsker og informant. Og

det er kunnskapsproduksjonen som er forskningsintervjuets mål (Brinkmann og Kvale 2009 s.21-22).

Om man ser på selve intervjusamtalen som en hermeneutisk helhet kan man se informantens uttalelser i lys av intervjuet som en helhet og helheten i lys av intervjuets deler, spørsmålene. I intervjusituasjonen vil informanten og forskeren også være deler i helheten og deres forforståelser og fortolkninger vil være avgjørende for intervjusamtalens utfall, og tolkningsprosessen i etterkant. Om en ser på den enkelte informants opplevelser av deltakelsen i Miff må disse opplevelsene sees som deler av en helhet hvor informantens tidligere erfaringer og liv spiller inn.

Selve intervjuet vil påvirkes av informanten og intervjupersonens forforståelser og fortolkninger. Kunnskap produseres gjennom sosial interaksjon mellom intervjuer og intervjuperson, og det er viktig at intervjueren har god kunnskap om intervjutemaet for å kunne stille gode oppfølgings spørsmål til intervjupersonens svar. (Brinkmann og Kvale 2009 s.99). Det må, med tanke på intervjusituasjonen som en sosial interaksjon, også fokuseres på informantens reaksjoner knyttet til hvordan intervjueren fremstår for informanten. Både med tanke på kjønn, alder og bakgrunn (Thagaard 2009 s.103). Her vil min rolle som instruktør i Miff være med på å påvirke intervjusituasjonen. Intervjupersonen kan, ettersom det allerede er etablert en relasjon mellom oss i Miff, føle det lettere å dele sine historier og meninger på en åpen måte enn om det var en intervjuperson de aldri hadde møtt før. Det er også mulig at intervjupersonen på bakgrunn av denne relasjonen føler seg tvunget til å delta i forskningsprosjektet, og informantene tror det vil få konsekvenser for deltakelsen i Miff om de ikke sier seg villig til å delta i forskningsprosjektet. De kan også føle det ubehagelig å fortelle åpent om seg selv i en intervjusituasjon, for så å være i en annen relasjon når vi har øvinger i Miff og jeg som instruktør nå har fått et dypere innblikk i deres liv. Min dobbeltrolle som både forsker og Miff-instruktør kan derfor ha både positiv og negativ innvirkning på intervjusituasjonen og datamaterialet.

Fenomenologien vektlegger at forskeren må være på vakt mot sine fordommer og å tone ned sin forforståelse, for å forstå informantens virkelighet som de opplever den. Dette tolker jeg som at det er mulig å legge bort sine fordommer og forforståelser for å tolke informantens meninger som informantene mener dem. I en

fortolkningssituasjon mener jeg, i likhet med hermeneutikken, at fordommene og forforståelsen er grunnleggende for forståelse. Man kan være seg bevisst på hva man tolker med, men det er ikke mulig å forstå uten en viss forkunnskap. De teoretiske perspektiver vi velger, vår tolkning av disse og anvendelsen av dem på intervjumaterialet er preget av ens forforståelse. Man kan, etter min mening, være bevisst på sin forforståelse, men man kan ikke velge å se bort fra den.

3.5 Utvalg og gjennomføring av intervju

I perioden hvor jeg jobbet med datainnsamling var det vært rundt seks deltakere i Miff, hvorav fire samtykket til å delta i forskningsprosjektet.

Deltakerne i Miff ble informert om forskningsprosjektet i forbindelse med øvinger, etter dette ble de forespurt om de ønsket å delta i forskningsprosjektet. At jeg er student og instruktør medfører at jeg ikke er i stand til å gi dem fullstendig objektiv informasjon om forskningsprosjektet, men på den andre siden er jeg den som best kan svare på eventuelle spørsmål om forskningsprosjektet.

Min rolle som instruktør i Miff har nok vært medvirkende til at jeg har fått tilgang til å gjøre denne oppgaven. Jeg opplever at jeg har vært tydelig på mine to roller som instruktør og student, men det er mulig at informantene ikke har hatt et like klart skille mellom de to rollene. Min rolle som instruktør i Miff kan også ha gjort at jeg har oversett aspekter ved Miff som andre ville lagt merke til.

Alle intervjuene ble gjort i løpet av vinteren/våren 2011, og varte fra en til to timer. Under intervjusituasjonen var jeg alene med informanten, og intervjuene ble, med ett unntak, utført sammenhengende. Intervjuene ble gjennomført etter avtale med informantene og vi har møttes på tilgjengelige møtesteder hvor vi har hatt mulighet til å ha en uforstyrret samtale. Dette har for de fleste fungert bra, med unntak av intervjuet med Ingar. Dette intervjuet ble utført rundt ti dager etter at han hadde blitt satt på varetekt med strenge restriksjoner på sosial omgang, bevegelsesfrihet utenfor cella og lufting. På grunn av disse restriksjonene måtte intervjuet gjennomføres på varetektscella. Under gjennomføringen av intervjuet virket informanten å være mer innesluttet enn det jeg opplevde han som under deltakelsen i Miff. Dette kan tenkes å være relatert til oppholdet på varetekt, men kan også sees som at han ikke følte seg helt komfortabel i intervjusituasjonen. En av konsekvensene av dette er at intervjuet

ble svært kort, men jeg har valgt å ta det med ettersom det kan være med å belyse problemstillingen for oppgaven.

3.6 Etikk

I kvalitative studier hvor man har nær kontakt mellom forsker og de som studeres får forskeren tilgang til informasjon som kan knyttes til personene som deltar i prosjektet. Forskningsprosjekter der personopplysninger behandles, som i denne oppgaven, er etter personopplysningsloven fra 2001 meldepliktige.

Forskningsprosjekter knyttet til universiteter, høyskoler og andre forskningsinstitusjoner skal melde sine prosjekter til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Ved disse institusjonene er NSD personvernsombud og vurderer forskningsprosjektene i forhold til de gjeldene forskningsetiske regler (Thagaard 2009 s. 24 – 25). Ved forskning i kriminalomsorgen er det også nødvendig å søke kriminalomsorgen om tilgang til å forske. Søknaden blir her vurdert etter kriminalomsorgens kriterier for forskning, samt at forskningsprosjektet må være godkjent av NSD.

Forskeren har også ansvar i forhold til etiske prinsipper som informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter (ibid s.25).

At jeg som både instruktør og student selv informerer deltakerne i Miff om forskningsprosjektet, kan være problematisk i forhold til at de kan føle det vanskelig å si nei til å delta i forskningsprosjektet. Dette kan føre til at deltakelsen ikke er så frivillig som den burde være. Jeg har så godt som mulig understreket at det er frivillig å delta i forskningsprosjektet og at det ikke vil få negative konsekvenser for deltakelsen i Miff. Jeg har også poengtert at det bare er informasjon om deltakerne jeg får av dem selv i intervjuet som vil bli brukt i oppgaven, slik at øvingene ikke er en del av forskningsprosjektet. Ingen av samtalene vi har hatt under øving er på noen måte gjengitt i datamaterialet.

3.6.1 Informert samtykke

Et hvert forskningsprosjekt tar utgangspunkt i prinsippet om at forskeren skal ha informantens informerte og frie samtykke, og informanten skal til en hver tid kunne trekke seg fra prosjektet uten at dette får negative konsekvenser for dem. For at

samtykket skal være fritt må det gis uten ytre press, og for at det skal være informert må informantene informeres om hva deltakelse i prosjektet innebærer (ibid s. 26).

Før dette forskningsprosjektet ble startet ble det godkjent av både Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste og kriminalomsorgen. Alle informantene ble informert om prosjektet både skriftlig og muntlig, og har signert samtykkeerklæring på baksiden av informasjonsbrevet. Alle informantene samtykket også til bruk av lydopptaker under intervjuene. Informantene ble i tillegg informert både skriftlig og muntlig om at det var frivillig å delta, og at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet uten å oppgi grunn og at det ville ikke få negative konsekvenser for deres deltakelse i Miff om de trakk seg. De ble også informert om at datamaterialet ville bli anonymisert så langt det lot seg gjøre, og at det ville bli behandlet konfidensielt. Informantenes situasjon som innsatte gjør at de har begrensninger, i forhold til at de ikke har fri telefon eller nettilgang om de hadde spørsmål angående prosjektet eller om de ville trekke seg. Ettersom fengselet har min kontaktinformasjon gjennom mitt virke som instruktør ble dette løst ved at informantene fikk mulighet til å kontakte meg gjennom fengselet.

3.6.2 Konfidensialitet

Et annet krav for etisk forsvarlig forskning er prinsippet om konfidensialitet. Dette innebærer at de som er informanter i et forskningsprosjekt har krav på at all informasjon de gir blir behandlet konfidensielt. Forskeren må forhindre bruk og formidling som kan skade informantene. Forskningsmaterialet må vanligvis anonymiseres og det er strenge krav til hvordan lister som gjør det mulig å identifisere informantene skal oppbevares og destrueres (ibid s. 27).

Selve grunnlaget i denne oppgaven, intervju med innsatte og deltakere i Miff, må anses som sensitiv informasjon. I denne oppgaven bruker jeg bare informasjon om informantene som de selv har gitt meg i intervjusituasjonen. I noen av historiene kommer det fram hvilke forhold informantene soner for. I disse tilfellene er det overveid i forhold til informantene og konteksten det framkommer i, om forholdet de soner for omtales. Det er for forskeren viktig å se kravet om informantens anonymitet i forhold til meningsinnholdet i informantens uttalelser (ibid s.27). Jeg har anonymisert innholdet i datamaterialet så langt som mulig, samtidig som det har vært viktig å beholde meningsinnholdet i uttalelsene. I denne prosessen har det

viktigste for meg vært informantenes anonymitet. I oppgaven er det ikke gjengitt reelle navn på personer eller steder, navnene og stedsnavnene i historiene til informantene er fiktive. Fengselets navn er heller ikke nevnt.

3.6.3 Konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter

Et tredje krav for etisk forsvarlig forskning er knyttet til de konsekvenser deltakelse i forskningsprosjekt kan ha for informantene. Forskeren har ansvar for at informantene ikke skal utsettes for skade eller andre alvorlige belastninger. Forskeren skal beskytte informantenes integritet ved å søke å unngå at forskningen får negative konsekvenser for de som deltar (ibid s.28-29).

Det vil alltid være en mulighet for at deler av informantenes historie kan gjenkjennes av familie, venner og bekjente, eller andre innsatte som har sonet sammen med informantene. Om ansatte i kriminalomsorgen eller Miff gjenkjenner noen av de som er i denne oppgaven, vil de gjennom sitt yrke være underlagt taushetsplikt. Informantene fikk også, etter at intervjuene var ferdige, anledning til å si fra om det var informasjon som de ville jeg ikke skulle bruke i oppgaven.

3.6.4 Lydopptak og transkribering

I selve intervjugjennomføringen er det til stor hjelp med lydopptaker, både med tanke på selve intervjusituasjonen og etterarbeidet. I intervjusituasjonen trenger ikke intervjueren å være opptatt med å ta notater og kan fokusere mer på samtalen. Det gjør det også lettere å gi korrekte gjengivelser av intervjusamtalen, som også er med på å forsterke troverdigheten av datamaterialet. Det er imidlertid også etiske utfordringer ved bruk av lydopptak (ibid s.102). Alle informantene samtykket til at jeg brukte lydopptaker. Mye av informasjonen som ble gitt var av sensitiv karakter. De fleste av intervjuene ble gjort med straffedømte og i noen tilfeller ble det også fortalt hva de er dømt for, noen av dem nevnte også navn på tredjepersoner og andres kriminelle handlinger. Disse opplysningene ble enten anonymisert eller tatt ut av datamaterialet. Lydopptakene ble overført til datamaskin og slettet fra lydopptakeren, og oppbevares under passordbeskyttelse. Samtykkeerklæringene, som er de eneste dokumentene som direkte kan identifisere informantene via deres signatur, har blitt lagret innelåst ved Universitetet i Tromsø. Ved prosjektets slutt vil lydfilene slettes og samtykkeerklæringene vil bli tilintetgjort.

3.7 Kvalitet

Det er kvaliteten av datamaterialet som sikrer undersøkelsens troverdighet. En må gi belegg for at undersøkelsen, framgangsmåten og funnene må være pålitelige og gyldige (Fosslund og Thorsen 2010 s.200).

I en kvalitativ intervjustudie blir påliteligheten sett på som forutsetning for gyldigheten. Det at intervjusamtalen både er metoden for å skape datamaterialet og at den *er* datamaterialet, gjør at det er vanskelig å skille mellom pålitelighets- og gyldighetsproblemer (ibid s.200). Pålitelighet går på at forskeren kan redegjøre for hvordan datamaterialet utarbeides, at det redegjøres for forskerens relasjoner til informantene og betydningen av erfaringer fra felten for datamaterialet (Thagaard 2009 s. 190). I min presentasjon av historiene til informantene har jeg ikke brukt deres direkte utsagn, men jeg har brukt transkribering av lydopptakene fra intervjuene for å gjengi historiene så korrekt som mulig. Det at jeg har brukt opptaker under intervjuene er, som nevnt tidligere, også med på å forsterke troverdigheten av datamaterialet. Jeg har tidligere i oppgaven også redegjort for mine forforståelser gjennom mine erfaringer fra Miff, og oppgavens vitenskapsteoretiske utgangspunkt for å klargjøre mitt utgangspunkt for tolkningsprosessen. Jeg har også tydeliggjort datainnsamlingens kontekst og tanker om hvordan mine roller kan ha påvirket informantene. På denne måten har jeg forsøkt å imøtekomme kravene til kvalitet i datainnsamlingen.

Gyldigheten av oppgaven er knyttet til hvor dekkende tolkningene og konklusjonene er i forhold til materialet og problemstillingene, og hvorvidt det bearbejdet og analyserte materialet med solid belegg kan belyse problemstillingene. Tolkningenes gyldighet kan underbygges ved å se analysen i lys av liknende studier (Fosslund og Thorsen 2010 s.200).

Overførbarhet i en kvalitativ studie går på om funnene i studien er dekkende utover utvalget i studien. Denne oppgaven har en forstående tilnærming og søker å få en utdypet forståelse av Miff slik deltakerne gir mening og sammenhenger av sine erfaringer (ibid s. 202). Overføring utover utvalget er her, på grunn av kontekstafhengighet og få informanter, ikke oppgavens mål. Jeg vil i den teoretiske analysen presentere teorigrunnet for denne oppgaven.

4 Informantenes fortellinger

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere informantenes fortellinger. Ettersom jeg ønsker å formidle hvordan deres liv har utviklet seg og deres forhold til Miff og musikk generelt har jeg valgt å presentere intervjuene som sammenhengende fortellinger om deres liv.

4.1 Jon

Jeg vaks opp i en familie hvor etternavnet ikke var så stort, i et bittelite samfunn med ferge. Etter klokken ni, eller kvart over ni om kvelden var vi isolert. Det var ikke lensmann der engang. Jeg hadde en veldig tung oppvekst med mobbing. Når jeg ser på mobbing i dag så ser jeg også, selv om det er mange som går inn for å ta noen med å mobbe, mye av den uskyldige mobbingen. Da kommer det veldig an på hvordan den personen som blir mobbet oppfater det som blir sagt og gjort. Om man tar mobbingen med et smil og slik, blir det slutt på den på en måte, da nytter den ikke. Så min oppfatning er at jeg også har vært en veldig svak person. Det er klart at det hadde en stor påvirkning på meg. Det er vanskelig å komme ut av en sånn sak i et bittelite miljø. I et større bymiljø vil det kanskje være lettere å endre omgangskrets for eksempel.

Jeg kan ikke huske når mobbingen startet, men jeg kan huske at det var gjennom hele barne- og ungdomsskolen. Mer fra noen enn andre selvfølgelig, men jeg tok det så til meg at det var hardt. Jeg fortalte ikke så mye om det hjemme. Men jeg husker en konkret episode hvor jeg tok kontakt med læreren etter at jeg var blitt så kraftig baset at jeg holdt på å kveles. Da jeg kom skrikende inn til læreren avviste han meg med at det bare var lek og det måtte jeg tåle. Jeg vet jo at faren min var så redd for å gå på skolen at han enkelte dager pakket ryggsekken og tok med seg matpakken og gjorde som han gikk på skolen, men gikk i jordkjelleren og satte seg. Der var det helt mørkt og han satt der så stille at han ikke ble oppdaget. Han spiste matpakken sin når han var sulten og gikk opp igjen når skoledagen var ferdig. Så det med etternavnet har nok hengt litt igjen.

Da jeg var liten spilte jeg diverse instrumenter. Vi var en forholdsvis musikalsk familie så jeg er vokst opp med musikk. Jeg husker ikke helt når jeg begynte med de forskjellige instrumentene, men gitar har jeg spilt siden jeg var liten og jeg har spilt i

musikkorps i 7 år. Der spilte jeg diverse instrumenter althorn, kornett og trompet. Jeg spilte også litt orgel en gang i tiden og fikk spilletimer hos presten. Jeg spilte også bass og sang i et band når jeg gikk på ungdomsskolen. En dag ble vi intervjuet av Nrk radio, de hadde et program om hva som foregår rundt om i distriktene. De tok også opp en sang på øvingsrommet. Jeg husker ikke hvilken låt vi spilte, men det var stort å komme på radio. Så jeg har hatt litt musikk, men det har aldri blitt til at det var en hjelp til meg på noen måte. Jeg tydde ikke til musikken som en utvei eller noe slik. Det var det aldri.

Jeg ble også seksuelt misbrukt i fra cirka 12års alderen av en hyttenabo. Det slet jeg med lenge, jeg var jo misbrukt helt til, ja jeg vet ikke hvor gammel jeg var, men jeg var bra oppi tjuårene. I tolvårsalderen var han den første jeg følte som en venn. Han var mye eldre enn meg, i slutten av tjuårene og jobbet i utenriksfart. Han kom hver vår og bodde hele sommeren på hytten sin. Når vi var på hytten vår var jeg mye hos han helt av egen fri vilje, men det var fordi jeg følte at han aksepterte meg. Han bydde meg også alkohol etter hvert, så jeg følte meg jo mye eldre og mer akseptert. Men det var vel neppe det som lå til grunn fra hans side. Det var vel mer det seksuelle. Han er død nå, og jeg har aldri vært så glad når noen døde før. Det var godt for å si det slik. Jeg har aldri vurdert å gå til sak eller noe, men når jeg endelig klarte å sette foten ordentlig ned og si at nå er det nok, så følte jeg etter hvert en skam. At det var min egen feil på en måte, og slike ting. Grunnen til at det tok så mange år før jeg klarte å få avsluttet det var at jeg ikke visste hva som ville skje om jeg avsluttet det på den måten. Hvordan vil det bli på hytta da? Da vil jeg ikke ha noen. Så det var en ting som pågikk lenge.

Jeg fikk leddgikt da jeg var 13 og måtte slutte med all idrett. Dette var også en ting som ble spesielt med meg. Spesielt i begynnelsen av tenårene, når du skal være en del av det samfunnet, så ble jeg tilsidesatt. Det var en del operasjoner, og jeg måtte sitte i rullestol og gå med krykker i perioder. Så det var mye som ble spesielt og gjorde at jeg skilte meg ennå mer ut, og mobbingen ble ikke noe bedre.

Da jeg var 16 år gikk jeg ett år på videregående her i byen. Her følte jeg at jeg plutselig fikk venner. Jeg følte liksom jeg begynte å få noen som ville omgås med meg, som ikke mobbet meg og alt det der. Så jeg havnet jo i feil miljø allerede da. Jeg begynte å røyke hasj, for det gjorde de. Det ble miljøet mitt. Før jeg flyttet solgte

jeg bassen og forsterkeren. Etter det har det vært mange år hvor jeg så vidt har rørt gitaren. Bare klimpret litegran. Med leddgikten i tillegg har det vært perioder på opp mot et år hvor jeg ikke har rørt gitaren på grunn av stivhet i ledd. Jeg har hatt veldig lyst til å ta det opp igjen, men å sitte og klimpre alene synes jeg er døds kjedelig. Da får jeg ikke tilbakemeldinger og lærer jeg ikke noe nytt, jeg kan ikke forbedre meg.

Det første året på videregående var jeg veldig plaget med leddgikten. Det var spesielt om morgenen. Jeg var så stiv og støl at jeg kom meg ikke opp, jeg kom meg i hvert fall ikke i gang på skolen. Om jeg da hadde fravær en time eller to og kom meg på skolen fikk jeg høre det i fra de andre. Mobbingen fra barne- og ungdomsskolen hang ennå igjen, så jeg tok det til meg. De mente det jo aldri som noe mobbing, det var jo bare tullkommentarer egentlig med at "*var du på fylla i går*", ikke sant og det der. Så det ble til at når jeg ikke klarte å komme meg opp på morgenen, eller komme meg på skolen, så var jeg heller borte en hel dag og sa at jeg hadde vært syk. Men da ble det det samme dagen etter, for at da fikk jeg høre at jeg har vært enda mer på fylla siden jeg hadde vært en hel dag borte. Så jeg ble gjerne borte to og tre dager i slengen, og det er klart det ble mye hasjrøyking, og en god del drikking. Alkohol har jeg aldri hatt et problem med sånn altså, men hasjrøykingen har jeg jo hatt et problem med ettersom jeg hadde et konstant forbruk av det.

Da påsken kom fikk jeg beskjed i fra skolen om at jeg ville ikke få standpunktkarakter på et eneste fag på grunn av at jeg hadde så stort fravær. Uansett om jeg var hver eneste time på skolen etter påske ville jeg ikke få standpunktkarakter. Da først ble foreldrene mine koblet inn. De visste ikke noe om hasjrøykingen, men de fikk innblikk i mobbingen av meg og hvordan leddgikten påvirket fraværet. Jeg gikk førsteåret om igjen året etterpå, men da gikk jeg på en videregående nærmere der jeg vaks opp. Da var det liksom nye mennesker. Jeg har jo sett tilbake på det, at jeg ble tiltrukket av det miljøet med hasjrøyking, for det var det eneste miljøet hvor jeg på en måte ble akseptert.

Der var det også noen fra byen, så det var tre stykker som jeg ble hengende i lag med. Vi røykte en del hasj og drakk jo selvfølgelig, men ikke noe mer enn de andre ungdommene. Men hasjrøykingen var det jo mye av. Jeg fylte 17 i løpet av det året, og en dag eksploderte jeg. Vi hadde drukket litt, men jeg har aldri vært en voldelig person. Jeg har bestandig vært den som har gått unna eller bare grått om det har vært

noen som har slått meg. Men da stilte jeg virkelig opp for meg selv og banket den karen, jeg holdt på å knekke nakken på han. Så det var noen andre som gikk i mellom oss fordi det begynte å knake i nakken hans. Så sint var jeg plutselig. All den aggresjonen jeg hadde kom ut. Etter det følte jeg meg ikke mobbet som sådan, men jeg føler meg fremdeles liten når jeg drar til hjemplassen min. Jeg føler meg fremdeles liten når jeg møter enkelte mennesker, så det er noe som sitter i bakhodet. Jeg forandrer på en måte personligheten og blir bitte liten igjen. Det sitter i ennå den dag i dag. Det tror jeg aldri jeg blir kvitt. Men nå har jeg ikke noe der ute å gjøre lengre omtrent, så det er veldig greit. Men jeg bestod det året på skolen.

Etter hvert gikk jeg videre på skole og fikk meg en utdanning innen elektronikk. Jeg har aldri måtte søke på en jobb og jeg har aldri vært arbeidsledig. Jeg har bestandig blitt hentet inn til arbeidsplasser, jeg har aldri blitt oppsagt og når jeg har sluttet i en jobb har jeg blitt hentet inn av noen andre. Så jeg har jo vært veldig heldig stilt på den siden. Uansett jobb jeg har så liker jeg å gjøre mitt ytterste og jeg gir gjerne mer enn det jeg må av meg selv.

En del av det som har vært tungt var faktisk det å leve et dobbeltliv. Det måtte bli det. Jeg så ikke noen annen måte å takle det å ha en jobb på. For å kunne omgå, bli akseptert og være seriøs på en arbeidsplass har jeg skjult den andre delen av meg selv. Jeg har hatt omgang med andre som har brukt hasj mest mulig skjult slik at det ikke kom fram på noen måte. Mistankene var vel der, men de ble aldri bekreftet og jeg har jo aldri brukt narkotika i forbindelse med jobb.

Uansett hvilken jobb jeg hadde kledde jeg alltid på meg et ansikt når jeg dro på jobb. Jeg var alltid smilende og blid når jeg kom på jobb. Uansett hva jeg hadde å plages med. Så snart jeg gikk inn døren på jobb var jeg på jobb. Mitt privatliv skulle ikke påvirke jobben min. Der skulle jeg vise hva jeg kunne, der hadde jeg noe jeg visste at jeg kunne, noe jeg mestret og fikk respekt for. Men jeg følte meg jo veldig liten i privatlivet mitt, derfor ble det til at jeg begynte å leve et todelt liv. Jeg hadde veldig vanskelig for å bygge meg opp et nettverk som ikke var i rusmiljø. Jeg vet ikke hvorfor egentlig, men jeg tror det har med barndommen å gjøre. Alt stammer derifra, *"her er du liten"*. I narkotikamiljøet er det alltid noen som har det verre enn deg, og det gjør at man føler seg bedre på andres bekostning på en måte.

For seks års tid siden jobbet jeg for mye og alt raste sammen. Jeg ble manisk depressiv og psykiatrien begynte å komme inn i bildet. Jeg var åpen og ærlig om mitt forhold til rus. Jeg hadde også begynt med amfetamin etter hvert. Amfetaminet fikk meg til å føle et behag inni meg og det var mye lettere å være meg når det skjedde. Forbruket varierte også veldig, men det ble jevnt økende og da moren min døde for to år siden hadde jeg etter min målstock et veldig høyt forbruk. Det tok en stund før vi fant de rette medisinene som virket for det manisk- depressive, så jeg fikk medisiner som gjorde meg veldig aggressiv uten at jeg var klar over det selv. Jeg har som sagt aldri vært voldelig, men det var mer i kjeften og det kunne være veldig voldsomt. Det så jeg jo i ettertid når vi skiftet medisin.

Jeg bestemte meg etter at jeg flyttet til byen igjen at det er en ny sti jeg skal gå nå. Så jeg hadde ikke omgangskretts med narkomane, jeg hadde et par personer som jeg forholdt meg til. Det var aldri noen snakk om noen noe fest hjemme hos meg, det var bestandig jeg som dro på besøk og ruset meg. Jeg hadde jo bestemt meg for at det skulle skje noe, men det var veldig tungt å gjøre noe med det siden jeg visste hvor tungt det er å bygge opp et nettverk. Spesielt når jeg var sykemeldt og ikke hadde arbeidskolleger å starte med. Jeg hadde null. Så det som skjedde med meg var at jeg holdt i gang rusen, og det ble mer og mer av det. For når jeg hadde omgang med dem var det ikke spørsmål om noe annet. Av og til så fikk du bare slengt narkotika på bordet og "vær så god". Det kostet ingenting.

Det jeg har fått svi for er jo at jeg er litt naiv. Det er jo en av grunnene til at jeg sitter her. Etter hvert ble jeg tatt for å oppbevare det de kaller en betydelig mengde med amfetamin og kontanter. Ingenting av det var mitt, men jeg oppbevarte det for å få gratis forbruk. Det var det året moren min døde, og jeg hadde ikke penger til å kunne ha det forbruket jeg hadde. Jeg drev jo ikke med omsetting så jeg hadde aldri noen på døren. Det var jeg som dro og leverte til personen som eide det og tok med meg hjem når jeg skulle oppbevare noe. Men det medvirket til at forbruket mitt eksploderte. Nå er det over et år siden jeg har brukt, og amfetaminet var ikke noe problem å legge på hyllen. Jeg trakk meg helt ut av miljøet og forklarte situasjonen til de som tok kontakt at "*nei nå har jeg lagt det på hyllen*". Jeg er ganske sta av meg og det har vel hjulpet meg i den sammenhengen.

Det er et gammelt ektepar som jeg har enormt mye omgang med, hun var bestevenninnen til min mor og han er 76 år og sprek som en ungføle. Han er mye sprekere en meg og løper fra meg oppover fjellssidene. De har støttet meg mye, og det hjalp meg til å bestemme meg for å legge amfetaminet på hylla. Da hadde jeg fått psykiatrhjelp her i byen rett før. De fokuserte på at jeg var manisk depressiv, og ikke på rusen. *"Vi kobler inn rustjenesten om det blir behov"* sa de, og jeg så allerede etter et par møter med psykolog, eller psykiater at dette fungerer. Det er mulig å gjøre noe med dette. Da la jeg amfetamin på hylla, hasjrøykinga sluttet jeg med rett etter. Så jeg bruker å si at 1.mars i fjor var merkedagen min, etter det har jeg ikke brukt noe narkotikka. Det var steinhardt. Plutselig satt jeg uten noen. Selv om det gamle ekteparet er ungdommelig og alt så blir det ikke det samme. Jeg kan ikke si at *"nei når drar vi ut en tur på byen"* for eksempel. Men de har vært utrolig støttende. Jeg kan ringe dem eller komme til dem når som helst på døgnet fordi jeg var ærlig med dem.

Jeg la også kortene på bordet ovenfor broren min. Vi har bestandig vært glade i hverandre, men vi har hatt stor avstand og har nesten aldri ringt hverandre og slik. Vi har aldri hatt noe i mellom oss som skulle tilsi at det var noe galt, men det har bare blitt slik. Men nå er vi nært knyttet, med søsteren min også. Han sa at han hadde skjønt det. Han som er så pertentlig. Jeg er sikker på at han har ikke en gang hatt en purring i sitt liv, så jeg hadde jo ventet den kjeften, men det var ikke et vondt ord. Det har bare vært støtte.

Men det var ikke lett. Jeg sliter enda med å bygge opp et nytt nettverk. Jeg jobber med det, jeg har kommet i gang. Jeg har tatt kontakt med noen barndomsvenner som jeg ikke har hatt kontakt med på mange år. Jeg har fortalt situasjonen til ei jeg hadde veldig nær kontakt med når jeg vaks opp. Jeg forklarte nøyaktig hvordan det var og hvordan det hadde vært. Det er mange som sier at *"nei det gamle, la det være og bare begynn på nytt"*, men om det da kommer fram en gang at man har skjult en del av livet sitt, så kan det slå helt feil ut. Man mister tilliten. Så jeg la alt av kort på bordet og fikk da kjempepositiv respons. Jeg fikk ros og de sa at *"dette må du være stolt av at du har klart å gjøre"*. Men klart og klart. Vi tar en dag av gangen jeg og han Jon. Det er ikke mange som har venner som vet alt om dem, og jeg har fem. Det er mye det.

Men det jeg mangler er flere å omgås med, de gode vennene, de har jeg. De som virkelig vet alt og som jeg kan prate med om alt. Det er jo et stort steg for meg, fra å sitte med null til å ha kommet så langt som jeg har nå. Det tar tid, tar enormt med tid. Nå er det gått et år, over det, og jeg sitter fremdeles og har det problemet. Jeg ser ikke på meg selv som kommet over det her før jeg har fått et nytt nettverk ordentlig på plass og kommet meg tilbake i jobb forhåpentligvis. Jeg har ikke lyst til å gå sykemeldt. Jeg må jobbe, jeg må ha noe å gjøre. Så de jeg besøker aller, aller mest det er det gamle ekteparet. Dem jeg er på mange, mange besøk til i løpet av uken, og det kjempequivelig, de bryr seg virkelig. Det er vel det som har berget meg.

Da jeg fikk psykiatrhjelp her i byen ble aktivitetssenteret en ting som kunne hjelpe meg både sosialt og med musikk. Der kan man komme og drikke kaffe og prate skit. En ettermiddag i uken er det noen timer hvor en gjeng møtes og spiller musikk i lag. Det var veldig artig de første gangene, men det var veldig ensformig musikk. Det var ikke min type musikk, så den spillingen der dabbet jeg av med.

Etter at jeg fikk dommen var jeg på en måte glad. Det har med at jeg vet at jeg trenger rutiner og at jeg har behov for det sosiale å gjøre, og det får jeg her i fengselet. Jeg er aldri alene. Jeg kan godt gå på rommet å låse meg inn ikke sant og ha en dårlig dag, men ikke uten at en betjent eller noen andre som kommer og spør ”hvorfor er ikke du på jobb i dag?” eller ”går det bra?”. De har hele tiden kontakt med meg. Her kan jeg gå ut og ha sosial omgang med resten av de innsatte på avdelingen og jeg kan trekke meg tilbake om jeg føler et behov for det. På den måten er det sosiale der hele tiden, og det er kjempebra for meg.

Da jeg fikk tilbud om å være med i Miff ble jeg veldig glad, samtidig som jeg tenkte litt på om dette er slik som på aktivitetssenteret. Men så viste det seg at det ikke er det. Det fungerer helt annerledes. Det har også med de som jobber der å gjøre. Det har veldig mye å si med at de er lett å ha med å gjøre. Vi setter oss ned og prater i ny og ne. Slik som for en stund siden da jeg hadde en litt dårlig dag. Da sa jeg det til dem og den dagen satt vi og pratet mye. Det var lett å se at dette er noe for meg og noe jeg definitivt har lyst å fortsette med etter at jeg slipper ut. Det eneste jeg ser med skepsis på er det å klare å møte opp hver gang. Det har med faste rutiner å gjøre, her kommer de og henter meg halv tolv og kjører av gårde. Det er så lett for da drar jeg dit uansett dagsform. Det jeg er litt redd for hjemme, men som jeg håper

ikke skjer, er at jeg ikke har en god dag og så holder jeg meg hjemme. Da blir det lettere at jeg er flere ganger borte og terskelen for når jeg synes jeg har en dårlig dag, eller en dårlig nok dag til å være hjemme blir lavere og lavere.

Miff har gjort at oppholdet mitt her har blitt mye lettere. Jeg har funnet igjen en hobby. Noe må jeg jo ha å gjøre når jeg ikke doper meg, jeg får jo en masse tid til overs som jeg kan bruke på interessene mine. Få de opp igjen. Jeg får masse ledig tid nå som jeg har sluttet med narkotika og den tiden må fylles med noe, ellers så blir jeg bare sittende. Blir jeg sittende, tror jeg at jeg får tilbakefall. På Miff stortrives jeg. Det at instruktørene hører og gir tilbakemeldinger underveis er ekstremt viktig for meg. Jeg synes det er artig å spille igjen og har lyst å utvikle både gitarspillingen og syngingen.

Jeg håper Miff kan bli et av holdepunktene mine når jeg kommer ut. Ikke for å bygge opp sosialt nettverk, det blir feil folk. Hadde dette vært for et år siden så hadde ikke jeg turt å delta av frykt for å få kontakt med andre som har problemer med narkotika. Det ville ikke jeg ha klart, jeg hadde ikke stolt nok på meg selv nok for et år siden til det, langt i fra. Jeg ville vært sikker på at jeg ville knekke sammen og begynne å bruke igjen. En av grunnene til at jeg har klart meg så langt er jo det at jeg trakk meg unna. Nå kan jeg jo møte folk på gaten og de kan jo se påtent ut som en oter, men det første jeg sier til dem, om de ikke vet om det, er at jeg har sluttet. Så musikken blir nok et holdepunkt for meg når jeg kommer ut. Nå takler jeg det med å møte andre og bare si hei og ha det, det er ikke noe problem. Og så håper jeg jo jeg kan være en liten inspirasjon for dem, slik at de kan se at "*han klarer det*". Det håper jeg, for jeg liker jo å hjelpe andre.

4.2 Øystein

Jeg er født på Brattland, en liten kystby i Nord-Norge, og bodde der til jeg var seks år. Før jeg begynte på skolen flyttet vi ned til Berg, en liten by i Sør-Norge, hvor jeg gikk første til åttendeklasse. Etter det flyttet vi nordover igjen, til Småbyen hvor jeg gikk niendeklassen. På videregående begynte jeg på maskin- og mekanikerlinjen og trodde jeg skulle bli bilmekaniker, men jeg fikk aldri fullført videregående. Etter hvert fikk jeg jobb på en båt på utenriksfart, men etter et halvt år ombord fikk jeg ørebetennelse som ble så ille at jeg måtte mønstre av. Jeg vel atten år i den tiden der, og det var da jeg begynte jeg å snuse på illegale stoffer. Beroligende og morfinpreparater.

Fram til da hadde oppveksten vært helt vanlig. Skjermet for livets farlige skyggesider. Jeg har en søster som er tre år eldre enn meg som pløyde an åkeren med rusmisbruk. Foreldrene mine ville ikke at jeg skulle havne ut i de samme greiene som henne, så de prøvde å beskytte meg så godt de kunne. Men det klarte de jo ikke. Jeg fant jo ut av det her på egen hånd. Så jeg var ganske sent ute til å prøve ut saker og ting, og det er jeg jo for så vidt ganske glad for. Men min verden falt på plass når jeg fant beroligende og angstdempende stoffer. Jeg var en sjenert gutt da jeg var yngre. Ganske forsakt, det var ikke mye mål i meg. Jeg var mye plaget med ørebetennelser, og fikk på grunn av dem så nedsatt hørsel at jeg trakk meg unna situasjoner med mange folk og mye bråk. Jeg syntes det var vanskelig å be folk gjenta det de hadde sagt hele tiden, men når jeg fikk i meg valium og morfinpreparater så dempet de den usikkerheten jeg hadde. Man kan si at man blir seg selv, men det er jo ikke sant. I ettertid skjønner man jo at det er noe herk å spise slike stoffer. Jeg spiste de hver dag i seksten år. Det jeg ikke fikk hos lege det kjøpte jeg på gata. I store mengder. Jeg spiste valium for alt.

Jeg bodde i Småbyen fram til midten av nittitallet. Da flyttet jeg til Flatstad litt lengre nord, fordi jeg kom inn på et sveisekurs der og ikke i Småbyen som jeg søkte på. Der gikk jeg i et skoleår, men jeg fikk ikke noe sveisejobber etter kurset. Etter sommeren begynte jeg å jobbe på en restaurant. Det var et åttemåneders engasjement. Jeg var ærlig om hvem jeg var og fikk til tross for det jobb. Den perioden klarte jeg å holde meg nykter, men da jeg skulle søke jobb videre på andre restauranter la de som eide restauranten kjepper i hjulene for meg. De fortalte eierne av de andre restaurantene

jeg prøvde å få jobb på, at jeg hadde vært påvirket på jobb ved et par anledninger. I en liten by er ikke det noe som gjør det lettere å få jobb. Da jeg ikke fikk jobb begynte jeg jo å skli ut og brukte narkotika der også.

I Flatstad fikk jeg via bekjente i Småbyen tilbud om å krite et par hekto amfetamin og to tre kilo hasj. Det stod jo dollartegn i øynene mine, jeg trodde jo at jeg skulle bli rik på det. Ingen hadde tilbydd meg noe slik verken før eller siden. Men det gikk som det måtte gå. Det gikk jo til helvete. Jeg ble jo skyldig en masse penger og fikk jo de som eide narkotikaen på nakken. Det skjedde jo ikke så mye, men det var fantasien min som tok litt av. Jeg laget meg jo tanker som *”skal tro om de kommer til å bore fra den siden eller fra den siden av kneet”*, eller *”kommer de til å bruke den butte enden av hammeren eller spisse enden når de skal knuse kneet”*. Da hadde de meg akkurat hvor de ville ha meg. Jeg var jo redd, jeg var jo dritredd. Jeg sov med kniver under puta. I den tiden bodde jeg også en periode hos søsteren min, og jeg holdt jo på å gjøre henne sprø med den angsten jeg hadde. Det var tjue lapper jeg var skyldig dem, men jeg har aldri hørt noe. Det er tretten år siden nå. Siden jeg ikke hørt noe til nå tror jeg ikke de kommer for å kreve de inn. Men jeg tror jeg gjorde han karen der rik med det forbruket jeg hadde for å dempe angsten for torpedoene jeg trodde var etter meg.

Grunnen til at jeg kom hit til byen var at jeg søkte meg på Fylkesklinikken, jeg var så kjørt i hodet etter det med angsten for at de skulle ta meg. Jeg gikk og var skyggeredd. Til slutt ble jeg nesten litt småparanoid, jeg gikk å så etter de torpedoene jeg trodde var etter meg. Så jeg hadde det ikke greit, og jeg ruset meg jo i tillegg, jeg fikk jo ikke fred, hodet mitt fikk jo ikke fred i det hele tatt. Jeg var tolv måneder på Fylkesklinikken. Jeg brukte åtte måneder på å mentalt kvitte meg med avhengigheten. Jeg husker at jeg var så redd at jeg ikke gikk ut av området på klinikken på fire måneder. Da jeg gikk ut av området hadde jeg følge av en ansatt. Det var som om noen hadde skrellet av meg et lag med hud. Selv et år etter kunne jeg liksom få en fetter på skuldra som sa *”kom deg vekk her i fra, det her klarer du ikke”* i helt vanlige sosiale situasjoner som å snakke med folk. Jeg begynte å hyperventilere helt uten grunn. Jeg unner ikke noen en slik avvenning. Det der er det verste.

Da jeg kom ut derifra jobbet jeg litt på en attføringsbedrift. Der jobbet jeg i omtrent et halvt års tid. Jeg var veldig flink den første tiden. Det var jobb, hjem, jobb, hjem,

men så begynte det i helgene med at jeg brukte valium og Temgesic, og så ble det til at jeg brukte det i ukedagene også. Etter et halvt år så gikk nyrene og levra ned. Jeg hadde et levertap på nesten elleve tusen, en frisk mann har på femti om man ikke drikker eller utsetter seg for noe. Jeg var oransje i huden, man blir gul i huden når levra ikke klarer å skille fettstoffene ut av kroppen. Da lå jeg ti dager på sykehus. Jeg måtte måle hvor mye jeg drakk og jeg måtte urinere like mye for at de skulle sjekke at nyrene fungerte. De ni første dagene kom alt jeg prøvde å spise eller drikke opp igjen etter en halvtime. Jeg spydde opp hver en bit og dråpe. Jeg hadde vondt i alle musklene i hele kroppen.

I ettertid har jeg sett litt humoristisk på det. Etter jeg ble skrevet ut av sykehuset gikk jeg som en åtti år gammel mann. Jeg bodde i bukta og brukte en halvtime, tre kvarter inn til byen, til kjøpesenteret. Vanligvis tar det fem, ti minutter. Så jeg kunne alle fargene på alle husene hjemmefra og inn til kjøpesenteret. Når jeg skulle vaske opp måtte jeg gjøre det i tre og fire etapper. Jeg reise meg og fylte vann, satte meg, vasket opp en tredjedel og satte meg. Jeg var så gåen, du aner ikke. En natt jeg skulle legge meg begynte det å flimre en film inni hodet mitt. Det var kompisar i fra Berg og fra Bratland. Da tenkte jeg at nå passerer livet i revy, ikke sant. *"Når jeg våkner i morgen er jeg død"*. Tanken slo meg at dette har jeg hørt om, og det der det var faen meg en religiøs opplevelse. Jeg hadde en slik skjelefred som jeg ikke har hatt verken før eller siden. Jeg konstaterte på en måte at *"jöss, det er jo ingenting å være redd for"*, men det var... jeg kan ikke forklare det. Ingen rusmidler har gjort noe slik med meg noen gang.

Siden jeg ikke klarte å holde meg nykter søkte jeg meg inn på en annen avrusningsklinikk som heter Båten. Der var jeg i atten måneder, et opphold som det heter der, etter å ha vært ute fra fylkesklinikken i et år, sytten måneder kanskje. Og der begynte jeg å ta i en bass for første gang i mitt liv. Vi var tre stykker som spilte i lag. En som het Arne spilte gitar, det var han som eide den bassen jeg har nå, og en som heter Robert som spilte trommer. Jeg måtte jo spørre hvilken strenger jeg skulle slå på og hvor jeg skulle trykke dem ned. Det gikk i tregrepsrock. Jeg holder jo på med det ennå, det er ikke det, men da begynte det. Det var da jeg begynte med musikk. Jeg kom inn på Båten i jula 2003, så i 2004 ble jeg bare mer og mer aktiv. Jeg syntes det var gøy. Da jeg da kom ut fra Båten var det en på Sosialmedisinsk

senter som spurte om jeg var interessert i å sjekke ut Miff. Da hadde jeg allerede begynt med legemiddelassistert rehabilitering, LAR, for jeg klarte jo ikke da heller å holde meg nykter særlig lenge.

Da jeg begynte i LAR fikk jeg penger til en bass, og om jeg klarte å unngå sidemisbruk på subutexen skulle jeg få penger til en forsterker. Så jeg så meg ut en svart kassebass i en musikkforetning i byen. Det var ikke snakk om å prøve den, det var bare den jeg skulle ha. Så den kjøpte jeg. Den kostet egentlig åtte lapper, men jeg fikk den for fem, seks kanskje. Jeg klarte å holde meg i tøylene og hadde ikke noe sidemisbruk, så jeg fikk jo en forsterker også. Men jeg oppdaget jo at det var vanskelig å lære å spille på en stor kassebass. Så jeg fikk byttet bass med Arne som jeg var på Båten med. Som nybegynner fikk jeg mer ut av en vanlig bass enn en kassebass.

Etter at jeg begynte i LAR fikk jeg også mulighet til å prøve å ta meg utdanning, så jeg prøvde å ta en utdanning i grafisk design i to år, på to forskjellige skoler, men jeg klarte ingen eksamener overhodet. Hundre tusen betalte Nav til meg for å ta utdanning. Etter det fikk jeg meg jobb i Gateavisen, det var ikke noe betalt jobb, men det var nå det som ble resultatet av den skolegangen. Der jobbet jeg frivillig i tre år. Men etter tre år begynte det å bli en stillingskrig. De folkene som nå har Ruskafeén ville ha meg ut av redaksjonen, så det ble baksnakking og utfrysning. Jeg trengte ikke den for det var en god periode for meg. Jeg hadde virkelig noe. Jeg holdt meg nyktern og holdt meg i tøylene. Jeg var en del av noe, noe større enn seg selv. Jeg fikk være med å starte Gateavisen, og det synes jeg var ganske svært. Jeg skal ikke si jeg er hevnjærig, men det de folkene gjorde... Jeg skjønner ikke hvorfor, og jeg har aldri spekulert så nøye på det, men de la store krefter i for å få meg vekk. For å si det slik så leker jeg ikke med de guttene leger, for å bruke et pent uttrykk. Gateavisen har jo fått ny redaktør nå, og jeg har dannet meg mitt inntrykk av den redaktøren også.

Det siste jeg gjorde før jeg ble sparket fra Gateavisen var å være med på en utstilling, vi skulle selge bilder. Vi hadde satt opp en utstilling på kunstkafeen og avtalen var at det skulle koste 750 kroner per bilde om noen ville kjøpe de. Først i fjor vår, tre år etter, skjønte jeg at bildene mine var solgt, for jeg så dem nede på sosialmedisinske senter. De hadde kjøpt to av bildene, det var to bilder som jeg hadde tatt. Så gikk jeg

ned på Gateavisen til redaktøren og jeg var så glad og sa til han *"vet du hva? Jeg har fått solgt to bilder"*. Vet du hva han tilbød meg? Å jobbe for bildene. Han sa *"vi har så dårlig råd så vi kan ikke gi deg penger"*. Jeg trodde jo ikke mine egne ører, men jeg kunne få jobbe for dem. Jeg kunne få skrive artikler, etter at de hadde solgt mine bilder. Jeg har jo fått solgt bildene mine. Det er jo åndsverket mitt, så jeg gikk til gatejuristen for å få orden på det. Det de kunne tilby var en samtale med redaktøren. Redaktøren skrev da et brev til meg via gatejuristen, altså til meg i tredjeperson med overskriften *"Øystein og hans evige jakt etter penger"*. Han fremstilte meg som noe jeg ikke er, og han brukte ord som injurierende for at jeg kom og ba om oppgjør for bildene. Masse flotte fremmedord. Jeg trodde ikke mine egne øyne da jeg leste brevet. Mannen er jo gal. I hvert fall, jeg ringte en i styret til Gateavisen i går, og jeg presenterte meg og sa hvem jeg var og begynte som smått med bildene, *"hva har han gjort nå"* sa han da. Han skjønnte at det var bråk på gang. Så nå har jeg en dialog med styrelederen i Gateavisen. Det er femten hundre kroner, det er penger.

Musikk i fengsel har i alle år vært et fristed, det er liksom noe helt unikt. Jeg finner ikke noe slikt noen andre plasser, for det finnes ikke noen andre plasser. Det er rusfritt og vi passer på hverandre, vi som er der. Vi forteller hverandre at *"hold deg heller unna enn å komme ruset"* og slike kommentarer.

Det var en som klarte å snakke seg ut av fredagsmøtene. Når han hadde røkt seg en pipe, eller en joint, var han ikke så kritisk til seg selv og det han framførte, men når han ikke hadde røkt så var han sånn *"nei, det stemmer ikke. Vi må gjøre det en gang til"* og slike kommentarer. Til slutt skjønnte vi at når det gikk flott og fint så var han påvirket, og når det ikke gikk bra og han måtte spille det om igjen og om igjen til han var fornøyd så hadde han ikke fått røkt. Men han hadde et veldig spesielt forhold til musikken sin, han var veldig paranoid og det ble slitsomt for oss andre.

Jeg har ikke hatt problemer når jeg har sett at folk er ruset på øving, men jeg vet at andre kan ha det. Så det er en stille overenskomst om å ikke komme ruset på øving, det er ikke ok gjort ovenfor de som er instruktører heller. Vi hadde en annen deltaker som vi visste at av og til fikk i seg noe før han kom på øving, men det var ikke synlig og han var ikke utagerende. Men når det ble litt for galt så sa jeg ifra til han at *"nå må du skjerpe deg, nå må du slutte, vi skal spille konsert snart og om ikke du legger*

det der vekk en stund så blir det ingen spilling”. Han var nyktern i fem uker. Han ble betraktelig bedre i hodet, og han ble god å spille også. Det sa jo alle de andre også.

Jeg har selv prøvd å spille sammen med folk i ruset tilstand, men jeg får det ikke til. Jeg synes det blir feil, jeg har ikke helt kontroll. Jeg hører jo at mange musikere mener de blir ekstra kreativ i ruset tilstand, men i den settingen som vi holder på i blir det galt. Jeg skal innrømme at jeg har vært påvirket et par tre ganger på øving. Den ene gangen så instruktøren det, og da ba jeg om unnskyldning for det. Det var et par trekk av en joint, og en gang var det dagen derpå etter en sånn våkenatt. Jeg var ikke ruset, men jeg var på en nedtur. Jeg var mer nervøs en hva godt var, og det gikk kanskje utover spillingen. Men hovedsakelig har jeg møtt opp nykter på øvingene. Det er et fristed. Jeg tenker jo på de som kommer på øving fra fengselet, hvem som ikke er rusmisbrukere som sitter i fengselet? Det er jo et fåtall som ikke er det. Det er jo av respekt for dem og instruktørene. Det er feigt gjort å komme ruset på øving.

Jeg har fått en berikelse av å være med i Miff. Jeg har fått smaken på og lytter til musikk som jeg ellers aldri ville ha gjort hadde det ikke vært for at jeg kom inn i et musikermiljø. Jeg har også fått spilt med folk som er mye dyktigere enn meg, og det synes jeg har vært jævlig ok, selv om jeg mange ganger har følt meg som en underdog siden jeg er så begrenset i det jeg kan og gjør. Men jeg holder kjeft og spiller det jeg kan. Jeg synes det er en berikelse at jeg som voksen mann begynner å ta i en bass i en alder av førti år og begynner å like det. Det kommer også folk og spør om vi vil spille på arrangementene deres og slike ting siden de vet om oss. Jeg har jo fått sprenget noen grenser hos meg selv med å stå foran mange folk å spille. Jeg er jo jævlig nervøs før konserter, men det antar jeg at man skal være. Det er jo ikke noe jeg gjør hver dag, men jeg synes festivalen vi spilte på var stort. Flere hundre mennesker. Jeg har ikke vært med på noe slik før så jeg stod jo der som en forknytt liten nerveball der. Rørte ikke på høyrefoten en gang. Det skal visst være slik første gang, det får jeg bare innfinne meg med.

4.3 Karl

Jeg bodde i byen fram til jeg skulle begynne i førsteklasse og har bare vage minner fra den tiden. Jeg husker bare noen kraftige hendelser med den kattebrenningen i den tiden der. I bydelen vi bodde var det noen som kledde på seg søppelsekker og spiddet katter, hengte katter opp og tente fyr på dem. Jeg husker også at jeg ble skutt i brystet med luftpistol, jeg var kanskje fire fem år gammel. Jeg har enda merke fra det. Så flyttet vi heldigvis til ei småbygd på landet. Der det var mye roligere. På småbygda var det akkurat som alle andre småbygder og det gikk i idrett og musikk. Før var musikken delt, det var to båser, disko og rock. Og så var det idrettsfolkene. Man ble satt mye mer i bås. Men jeg er veldig takknemmelig for å vokse opp i nær kontakt med naturen. Det er virkelig ikke noe å se barn som vokser opp i by, de er presset inn i et mønster som passer oss som voksen i stedet for å være ute å få erfaringer og lære seg å overleve.

I kommunen jeg vaks opp i er det militær krig hele tiden. Fra jeg var elleve tolv år lå jeg i sengen med fullt kamuflasjeutstyr, en sjæferhund ved fotenden, tre Smeicher i sengen og alt av rasjoner. Jeg var klar for alt. Jeg hadde akkurat lært meg å snakke engelsk og var veldig fasinert av militæret. Jeg og en kompis ble tilbudt marihuana for første gang i fjerdeklassen av amerikanske soldater i en tanks. Da var vi vel elleve år.

Vi var en gjeng som dro på slang og gjorde jævelskap, og alle drev med idrett. Jeg begynte jo å hasje i veldig ung alder og drev samtidig med idrett, hevdet meg i idrett, hevdet meg i alt jeg holdt på med. Det var ingen som så forskjell på meg eller stilte spørsmål ved meg før jeg ble tatt første gangen. Da var jeg nettopp fylt atten. Jeg hadde studielån og så dro jeg til Danmark og smuglet litt. Så gikk det bra og så gikk det ikke så bra. Første gangen foreldrene mine fikk vite at jeg drev med narkotika var da jeg satt i varetekt i Oslo etter å ha blitt tatt med tre hekto hasj. Politiet var hjemme hos dem og sa at *"sønnen deres er tatt med en stor mengde narkotika"* og så hadde de en rassia der før de dro.

I den tiden jeg vaks opp var det en kampanje som het *"slå tilbake hasj"*, med bilde av en knyttneve på, som ble delt ut på barne- og ungdomsskolene. Slik var det, da var det å oppfordre unger til vold mot hasj. Så da det ble kjent at jeg holdt på med hasj ble det jo borgervern. Jeg fikk juling på bygdefest av fotballtrenere og lærere. De lå

på tur for å ta meg. Jeg har fått hevn på hver enkelt av dem. Jeg tok dem en etter en. Jeg var litt vilter i min ungdom, men aldri slem eller ondsinnet, men stor i kjeften og jeg stod for det jeg sa. Slåss mye. Så hasjen for meg var en redning. Jeg var så vanvittig hyperaktiv.

Da var jeg sytten år, akkurat fylt atten kanskje, ble jeg spurt om å synge i et band siden jeg var så flink å brøle når jeg var lagkaptein på guttelaget. Vi øvde åtte eller ni ganger, seks coverlåter av Metallica, Slayer og Missfits, før vi var med på en stor rockemønstring med jazzband og bluesband. Det var mange flinke musikere og vi var helt ferske, vi hadde aldri spilt konsert før. I avisene etterpå ble de nevnt med navn og vi fikk alle spaltene og bildene. Glimrende kritikker. Jeg var så nervøs at jeg fikk krampe oppe på scenen. Jeg hørte et opptak av det for noen måneder siden og det var faen ikke så verst. Jeg ble overrasket, det låt jo ganske bra.

Så da ballet det på seg og vi begynte å øve og spille og mange syntes vi var knalltøff, mens de andre lurte på hva i helvete vi drev på med. Vi var litt schizofren i musikkstilen. Vi hadde ikke noe genre, vi bare peiset på. De første øvingene var det om å gjøre å finne det som gikk fortest, det absolutt raskeste vi hadde hørt. Vi hadde en jævlig god trommis så det ble jo bra fra første stund. Så dro vi og spilte over hele byen, herjet vilt. Vi deltok jo også litt på venstresiden så vi tok noen pelsdyranlegg, et raketanlegg og en båt. Litt pubertal greie, men veldig spennende og artig. Vi følte at vi gjorde noe. Så dro vi til Nederland tidlig på nittitallet og spilte inn en plate på et plateselskap vi startet selv. Jeg startet også å smugle narkotika derifra.

Smuglingen ble også sommerjobben min. Det var oppdragsgivere der nede som kunne tenke seg å levere hasj i Norge, og hasj var jo ikke å forakte for meg, så da startet det slik. Jeg tok litt vår og sommerjobb og kunne tjene meg en masse penger. Man mister jo litt verdiforståelsen, forståelsen for hva verdier er når man har overflod. Men den millionen jeg hadde ble større og mindre og større og mindre og jeg jobbet og slet til jeg ramlet over og reiste meg opp igjen. Man får en måte å løse problemer, en erfaring som ingen kan drømme om når det gjelder problemløsning. Så jeg merker at uansett hva det er så har jeg den innstillingen at det ordner seg. Det gjør jo det. Og jeg liker å ha jævlig mange prosjekter i gang, men det går på bekostning av at enkelte ting blir glemt av. Litt forsinket og slik. Det er ikke bra, men det er god trening, og så blir det jævlig bra til slutt uansett.

Jeg har selvmedisinert meg selv med et naturprodukt som har gjort at jeg har hatt det synet jeg har på hasj og marihuana. Medisinsk. Jeg har kjempet for å få opplysning. I over tretti år har folk visst at enkelte kreftsvulster går ned ved bruk av marihuana. Det skrives ut for over førti forskjellige sykdommer i USA. Og jeg vet hva det har og si for veldig mange som ikke liker å ta seg en konjakk når de kommer hjem fra jobb. Folk som vil se på tv, folk som er velrespektert i alle retninger. "Hva er hysteriet?" Jeg stod på barrikadene og kjempet, jeg spilte musikk og ropte høyest og skjønte veldig godt at politiet var veldig kåte på å ta meg, for jeg viste fingeren og jeg holdt på. Ikke så lurt, men det var litt venstreside. Vise at man bryr seg.

Jeg har bestandig vært, og musikere har jo også ofte vært veldig motkulturell. Mot strømmen. Jeg har bestandig stilt spørsmål ved alt fordi jeg oppdaget at det er så mange sannheter som ikke stemmer. Hasjen har helt sikkert påvirket meg i den retningen at jeg ble veldig kritisk og stilte spørsmål. Jeg trodde ikke på noe av det autoriteter sa og stod for. Det er jo snakk om at noen har litt bedre slavejobber enn andre. Alle sammen slaver jo, stresser og slaver. Det er ikke det som er meningen. Det fant jeg ut veldig tidlig. Så begynte jeg å jobbe aktivt med hasj og da jeg var tjuetre hadde jeg en million gravd ned i skogen. Jeg har ikke vært i bank før jeg ble voksen på grunn av at de har kameraovervåkning. Jeg har holdt på med smugling av tonn og jeg har sittet fengselsstraffen min ferdig. Det vil si at jeg har opplevd ting som folk bare kan drømme om og jeg er takknemmelig for alt. Det har vært masse, masse moro, masse veldig bra ting. Jeg har hjulpet mange folk, og det er mange veldig takknemlige folk rundt om. Jeg har vært med å bygge musikkstudio, uteplasser og hatt konserter med kjente band. Jeg har vært veldig vellykket og fått til veldig mye inntil jeg ble tatt. Da fikk jeg meg en skikkelig oppvåkning.

Jeg har vært på rømmen i Nederland siden i slutten av nittitallet på grunn av en sak jeg ble dømt i. Jeg leide en garasje videre til noen kompisar og jeg visste at de skulle utlevere hasj der, men jeg var uskyldig. Begge stilte garanti på at ting skulle gjøres på en korrekt måte. Om du blir stoppet på grensen skal det avblåses. Enkelt, barnemat. Men jeg mener at det var en sett up, at de fjernet meg fra markedet. Han som stod i utlandet og pakket bilen fikk to og et halvt år og jeg fikk fem år, enda han ikke vet hvem jeg er. Så der ble jeg kraftig lurt, jeg skulle hatt under ett år. Da tenkte jeg at jeg skal faen ikke kaste bort den beste tiden av livet mitt. I tillegg hadde jeg

byggeprosjekt som jeg var skyldig penger på, så da var jeg nødt til å rømme til Nederland og bygge meg opp igjen, og det gjorde jeg til de grader.

Etter hvert kom det noen som hadde fått tak i nummeret mitt nedover til Nederland fra Norge. Jeg holdt jo ikke på med Norge i det hele tatt så det var jo helt latterlig av meg å hjelpe dem. Jeg var jo veldig glad og fornøyd der nede. Så kom de og maste om ikke jeg kunne ordne hasj av god kvalitet. Etter hvert videreformidlet jeg kontakt til en coffee shop. Uansett hva du gjør da så mener politiet at du er medskyldig i alt de gjør etter at du har formidlet kontakt, og det de har gjort før. Smuglingen gikk ikke bra, de ble tatt og jeg ble utlevert til Norge. Snuten i Norge i dag de skal ha kabalen til å gå opp. De har en pyramide. Det sitter tusenvis av uskyldige år i Norge fengslet for uskyldige løpegutter som blir tatt og som blir plassert i en høyere posisjon og får en mye strengere straff. Da har politiet gjort godt politiarbeid, de har tatt hele gjengen. Det er bare bull shit. Det er mange uskyldige som blir satt øverst i pyramiden. Jeg er ikke uskyldig i det hele tatt, men jeg får mer enn en drapsdom for at folk spør meg om tjenester. Det er jo ikke jeg som averterer mine tjenester. Folk kommer til meg og vil ha mine tjenester. Mine kriminelle handlinger er å sitte med tellemaskin og si ja på telefonen av og til. Det er jeg dømt for, mer enn drap. Faen jeg har jo aldri skadet mennesker eller dyr, jeg har jo slåss i fylla og slik, men jeg har aldri gått inn for å plage eller skade noen. Det er jo jævlig rart. Så sier høyesterettsutvalget, og dette er jo det verste av alt, at ” *vi har ikke råd til å heve straffene i overgrepssaker og i voldssaker*” og så sitter det faen meg førstegangssonere som blir tatt med litt hasj inne sammen med tungkriminelle, gjenger, alt mulig sitter der, pedoer, psykoer. Der plasseres en som har vært uheldig og ramlet første gangen. Han blir plukket opp tvert av miljøene og brukt. Det verves hele tiden der inne.

Etter at jeg ble tatt satt jeg hyperaktiv på isolasjon i to år med et snitt på tjueto timer i cella i døgnet. Jeg har blitt utsatt for kulde med fire andre innsatte på isolasjon på grunn av fangeopprør. Jeg ble satt isolert i det skitneste fengselet du kan tenke deg. Det er der du blir plassert for at de vil at du skal snakke med politiet. Jeg har luftveisallergi og jeg ble satt på en celle som nettopp var limt og malt, jeg fikk en sinnsyk hodepine. De var til og med og åpnet luken min mens de drev med betongsliping så det rant slim av nesen og øynene. Det gjorde de om og om igjen. De plasserte meg også en uke i mongoavdelingen hvor folk satt og tente på seg selv med

lightere og ropte og smurte avføring rundt seg for å få meg til å snakke. For å få meg til å knekke. Jeg ødela ryggen min fordi jeg lå på en jævlig tynn madrass i et halvt år. Helseavdelingen kunne ikke gjøre noe. Jeg var vegetarianer og fikk blomkålblanding i seks uker i strekk. Jeg var svart under øynene, da var det helseavdelingen som grep inn og gjorde slik at jeg fikk kost.

Jeg oppsøker ikke dette, men det er ett eller annet med at du får det som du vil. Jeg trenger erfaringer for å kunne formidle musikk. Jeg bestemte meg for å gå i midten av stormen. Jeg har søkt verst mulig vær for jeg fikser ting, men så er utfordringen å fikse mer og da oppsøker man større spenninger. Så man kan si at jeg er hektet på adrenalin. Livsstilen min baserte seg på spenning. Du kan se for deg at du har en hemmelig ting, et broderskap, et forbund. Du føler at du er med i noe og at alle sammen arbeider sammen for noe, noen mål. Da føler du at det er mer i tilværelsen enn bare det å sitte på en skolebenk å slite. Det å jobbe hver dag uten å få stimuli, åndelig stimuli. Det gav mening å være i et hemmelig forbund, i et broderskap som hadde sitt eget språk, tegn og sitt eget alt.

Da jeg satt på isolasjon var det Miff som reddet meg. Det var ufattelig bra timet for jeg var på vei til å bli aggressiv, forbannet. Jeg tenkte seriøst på å slå til en førstebetjent som plagde meg så jævlig. Da er det bedre å være på sykestuen og vite at du har det godt og at du har klinket til en jævel. Men så kom han kristne fyren i Miff gående med en gitar og jeg fikk være med. Da fikk jeg være med å drive med musikk og tilværelsen fikk mye mer innhold, i stedet for bare å lese og se i veggen. Dette var før jeg fikk dommen i den siste saken så jeg visste jo ikke om jeg skulle sitte fem eller ti år med den dommen jeg hadde rømt fra. Så kom den reddende engelen med Miff. Når jeg var på rømmen spilte jeg ikke musikk, jeg gikk inn i karakter som rømling så da la jeg om alt. I Miff spilte vi inn låter, og det var digg. Man la jo merke til at man var rusten, men det var mye feeling og da våknet gløden igjen. Jeg har bestandig visst at jeg kunne få gitt ut det jeg holdt på med i og med at man har en særegenhet i stemmen.

Jeg fortsatte på Miff etter at jeg fikk dommen og ble overført til en lukket avdeling i et annet fengsel. Der spilte vi inn et par låter som er jævlig bra. Det er ufattelig mye nerve og feeling i låtene. Det er jo ikke bra teknisk eller produksjonsmessig, men et manifest av hvor jeg var mentalt, i fengsel. Jeg fikk et utløp og når jeg hører opptaket

så kjenner jeg at det låter veldig trangt og at musikken er en åpning. Jeg lærte meg å mikse litt med Cubase så det var jeg som mikset de låtene. Det er jo ikke bra, men det er jo overraskende bra til aldri å ha gjort det før.

Når jeg kom til byen var det jo band i Miff både da jeg var på lukket og åpen avdeling, og da er det jo en vegg med lyd. Fantastisk. Da var rockefoten tilbake. Jeg har hele tiden visst at jeg kom til å spille og holde på med musikk for det er jo det jeg er, musiker. En ekte musiker, lever musikk, oppsøker farer for å ha noe å synge om. Det synes jeg er ekte.

Jeg mener at musikk i dag er noe helt annet. Vi levde jo musikk, vi var musikere på heltid. Vi levde musikkstilen. I dag venter jo folk på støtte for å dra på turne og slike ting, så det er jo litt kultursjokk for meg å komme tilbake og se hvordan det er nå. Det virker som at folk ikke har initiativ eller stå på vilje. Man må ha litt guts for å nå ut. Man kan ikke bare være heldig, da er sjansene små. Man må jobbe knallhardt hele tiden. Jeg merket fort at jeg kunne spille konserter og føle at jeg snevret meg inn eller så kunne jeg dra ut i verden å oppleve noe og få noe og synge om, få inspirasjon, få erfaringer slik at jeg kan formidle ting som ikke andre har opplevd. Men jeg vet jo ikke hva det har vært på bekostning av.

Jeg er ikke beskjeden, og jeg vet at det blir stadionrock framover. Jeg har lagt løypen mange ganger. Nå har jeg startet et eget band igjen og jeg har script på flere ting som vil være genialt og som ikke er gjort før. Jeg har tenkt mye og vet nøyaktig hvordan det skal være for å nå lengst, også med omtanke på de unge bandmedlemmene og farene som er i musikkbransjen. Det er viktig at noen har erfart alle de farene som kommer og kan skåne de mot dem, fordi musikkbransjen er en stygg business. Platebransje og musikkindustri er på overflaten veldig fin, men det er stygg business. Det er mange musikere i Norge som er døde på grunn av at det er lettere å holde på makten om man gjør musikere hektet på stoff. Det er en pille rått business og jeg har erfaringer jeg kan lære i fra meg til alle. Musikk framover er hele pakken. Jeg vet jo at jeg blir eldre, jeg skal rase litt i fra meg nå, progressivt og rebellisk, og så blir vi jo å holde på med musikk som vil liker. Det er jo musikken vi digger vi spiller nå, og så blir vi å spille musikk vi liker når vi blir eldre. Stadionrock.

4.4 Ingar

Vi bodde på Storøya da jeg var liten. Da jeg var ett og et halvt år gammel, på julaften, brant huset vårt ned. Det var noen som satte fyr på det for å stjele noen penger vi hadde i huset. Jeg ble reddet ut, men storesøsteren min omkom i brannen. Hun var elleve. Etter det flyttet vi til Danmark, så jeg har vokst opp der nede.

Moren min og faren min ble skilt ikke så lenge etter brannen. Han ble narkoman og jeg bodde med moren min. Jeg hadde ikke så mye kontakt med faren min etter det. Jeg gikk nesten hele barneskolen der nede. I syvendeklassen flyttet jeg opp hit til Norge igjen, til onkelen og tanten min og gikk resten av syvendeklassen på en skole litt utenfor byen, og det gikk greit. Da jeg begynte i åttendeklassen flyttet moren min også hit. Da flyttet vi inn til byen og jeg begynte på ungdomsskole der, og det gikk også greit. Men det var på ungdomsskolen jeg begynte å røyke hasj, da var jeg vel rundt fjorten år.

Etter ungdomsskolen begynte jeg på kokkeskolen, men det gikk ikke så greit der, så jeg droppet etter hvert ut. Men jeg ville ikke gi opp å ta en utdanning så jeg flyttet til Danmark og begynte på smedskole, men det gikk ikke greit det heller. Jeg tenkte at jeg ikke ville gi opp da heller så jeg begynte på en gartnerskole, men heller ikke det gikk greit. Jeg var virkelig motivert for å ta utdanning, men jeg hadde problemer med teorien og ikke det praktiske. Det praktiske har gått veldig bra, men jeg har hatt problemer med teorien. Jeg har jo noen diagnoser som gjør at det er vanskelig for meg med teori. Jeg har ad/hd, innføringsvansker, posttraumatisk stressyndrom og nedsatt lang- og korttidshukommelse og det har gjort at jeg har hatt veldig problemer med teorien. Det at jeg ruset meg oppå det igjen har ikke gjort det noe lettere. Nå har jeg egentlig gitt opp utdanningen. Jeg går på skole her i fengselet og prøver og ta noen fag, men... Det ser ganske håpløst ut med tanke på skole. Hvis ting går som det skal har jeg tenkt å dra på avrusningsinstitusjon igjen og begynne som fisker etter det. Dra ut på havet å fiske, noe slik. Det er det jeg tenker på å gjøre videre.

Det har vært mye tunge tider når man ikke får til det man vil. Jeg ønsker å få til skole og slike ting. Så endte det opp med at jeg begynte å ruse meg. Først på alkohol og hasj og etter hvert på amfetamin, morfin og heroin. Jeg hektet meg på det og gikk noen år og holdt på med det før det gikk opp for meg at jeg hadde lyst til å slutte. Så da prøvde jeg å dra på avrusning, institusjon. Men det klarte jeg ikke. Jeg har vært

totalt tre ganger på avrusningsinstitusjon og mislyktes. Jeg har veldig lyst til å slutte, men jeg får ikke til. Så endte det opp med at jeg begikk ranene og endte opp her i fengselet.

Jeg har alltid likt musikk veldig godt, spesielt hip hop og skrive tekster og slike ting. Det har jeg vært veldig glad i. Jeg har også spilt gitar noen år. Jeg har ikke gått noen kurs eller noe slik, men lært selv gjennom å høre på musikk, og så har jeg hatt en kompis som har vist meg litt. Så jeg har spilt en del gitar. Det er jeg også glad i. Jeg kobler litt ut når jeg har musikk, kobler ut tankene, spiller litt og glemmer bekymringer og slike ting. Slik fungerer musikken for meg.

I fengselet har musikken vært veldig bra. Det å være på musikkrommet og spille gjør på en måte at man glemmer litt av at man er i fengsel. Ja, å få koblet ut. Jeg synes det har fungert veldig bra. Jeg har jo ikke spilt i band før, men det er jo artig å jamme med andre, at det er flere enn bare en. Det er jo kult å få trommer på. Det er på en måte den hobbyen jeg har å holde på med, jeg har ikke noen andre hobbyer, så musikk det liker jeg. Da jeg var rundt tretten år gikk jeg på bryting og hadde masse konkurranser og slik, men jeg droppet ut av det etter at jeg flyttet hit til byen. Jeg har faktisk ikke gjort noen aktiviteter i det hele tatt på masse år. Absolutt ingenting. Så brytingen er det eneste organiserte jeg har gjort. Jeg har aldri vært så flink med andre folk. Jeg liker ikke å... slik som volleyball her i fengselet, jeg takler ikke å være med på slik. Jeg liker å holde meg mest for meg selv. Det er sjelden jeg deltar på aktiviteter her inne. Noen ganger drar jeg på trening om jeg er veldig rastløs, men ellers ikke. Det eneste har vært musikken. Det er godt å kunne tenke på andre ting enn bare det negative. For det er mye negativt det går i når man sitter her. Det eneste man har er jo tankene, utenom det er man jo bare innelåst eller er på en avdeling, så det er mest tanker det går på. Jeg synes det er tungt å tenke positivt når man sitter her, så det har hjulpet bra med musikk blant annet. Jeg spiller jo X-boks også, det fungerer også for å koble ut for min del. Jeg ruser meg også for å flykte litt fra virkeligheten på en måte. Det er litt som en flukt. Spesielt X-boksspillingen er for å flykte litt fra tanker. Det er mye tungt jeg går og bærer på for å si det slik. Ting jeg angre på, og ting jeg skulle ha gjort.

Jeg synes musikken fungerer bra for meg til å koble ut i hvert fall. Jeg glemmer bekymringer jeg har. Jeg er også veldig glad i musikk utenom gitarspilling, det å

høre på musikk, høre på tekster, betydninger på tekster. Det er mange ting som fortelles gjennom musikken. Det er mer enn bare rytmen og tekst som betyr mye for meg. Det er mange som synger om livet sitt, eller om politiske ting, jeg er glad i politisk musikk også.

Det er mye rap og hip hop eg hører på, og åttitalls gitarrock. Det er jeg veldig glad i. Og litt tyngre musikk. Jeg har en ganske vid musikksmak. Jeg liker egentlig mest det jeg har prøvd å lære å spille selv. Om jeg ikke har lært å spille en sang har jeg ofte sittet og spilt til den. Jeg har ikke nødvendigvis behøvd å kunne sangen, men bare å sitte og spille litt med på en sang synes jeg er veldig ok. Jeg liker å improvisere til låter. Jeg kan jo ikke noter eller navn på vanlige grep så jeg har lært meg alt jeg kan på øret. Det er mest powercords og slik jeg har lært med å høre på sanger. Jeg har prøvd å lære meg å lese tablatur og besifring, men jeg har ikke skjønt meg på det.

5 Teoretisk analyse

I denne delen av oppgaven vil jeg vise hvordan livsløpene til mine informanter kan sees som generative livskarrierer og hvordan musikk gjennom Miff kan bidra til en endring i retningen på den. Jeg vil starte med en analyse av informantenes livsløp med utgangspunkt i Beckers (1973) karrierebegrep, her vil jeg også trekke inn Goffmans (1968) stigmabegrep for å vise hvordan informantene blir sett som avvikere og stigmatiseres av samfunnet. Videre vil jeg analysere deres valg, adferd og handlinger med utgangspunkt i Etzrods (2005) videreutvikling av Webers (1973) begrep om adferd, handlinger og sosiale handlinger. Avslutningsvis vil jeg analysere deres livsløp og musikk opp mot Bourdieus (1997) kapitalbegrep. Jeg vil vekselvis redegjøre for teoriene og analysere empirimaterialet opp mot dem.

5.1 Stigmatiserte karrierer

Karrierebegrepet er mest brukt i forbindelse med studier av arbeidsliv hvor det refererer til en serie av bevegelser mellom posisjoner i arbeidslivet. Begrepet omfatter også de tilfeldigheter i karrieren som denne mobiliteten mellom posisjoner i arbeidslivet er avhengig av. Disse karrieretilfeldighetene består av både sosialt strukturerte betingelser og endringer i arbeidstakerens perspektiver, motivasjon og ønsker. Til vanlig blir karrierebegrepet brukt til å differensiere mellom de med en suksessrik karriere, ut i fra hvordan suksess defineres i det aktuelle yrket, og de som ikke har en suksessrik karriere. Begrepet kan imidlertid også brukes til å skille mellom flere karriereresultat, uten å etterstrebe en bestemt definisjon av suksess (Becker 1973, s.24). Jeg vil videre i dette kapitlet analysere mine informanternes livsløp i forhold til Beckers karrierebegrep.

5.1.1 Normalitet

Det er i følge Becker (ibid, s.26) ikke bare de som begår avvikende handlinger som har avvikende impulser. Avvikende impulser er i følge han relativt vanlige. En fruktbar framgangsmåte for å forklare avvikende handlinger kan derfor være å forklare hvorfor de som følger konvensjonelle normer og regler i samfunnet ikke følger sine avvikende impulser og gjennomfører avvikende handlinger oftere.

Noe av svaret på hvorfor de som følger normer og regler ikke følger sine avvikende impulser og gjennomfører avvikende handlinger kan ligge i at de gjennom livet

gradvis blir mer og mer involvert i tradisjonelle institusjoner og adferd. De som ikke har en avvikende adferd vil som en konsekvens av sine tidligere handlinger, eller gjennom institusjonaliserte relasjoner oppleve at de må opprettholde en adferd som følger visse normer og regler. Dette er på grunn av at andre prosesser og relasjoner enn den de i et bestemt øyeblikk er i vil kunne bli påvirket av den adferden som blir utvist i det øyeblikket. Om en "normal" person viser en avvikende adferd i en relasjon, vil den avvikende adferden kunne påvirke andre relasjoner enn den han er i i negativ retning (ibid s.27).

Den normale utviklingen av personer i vårt samfunn kan sees på som en serie av en progressivt økende forpliktelse til de konvensjonelle normer og regler som til en hver tid er gjeldene. Når en normal person får en impuls til å gjøre en avvikende handling er han, på bakgrunn av sin kjennskap til konsekvensene av den avvikende handlingen, i stand til å avstå fra å handle på den avvikende impulsen. En normal person vil ha for mye av sitt sosiale liv på spill til å begå avvikende handlinger (ibid, s. 27-28).

Om vi ser på mine informanter forteller alle at de har gått på barne- og ungdomsskole. Av disse er det bare Karl som ikke begynte på videregående skole rett etter ungdomsskolen. Både Øystein og Ingar forteller om flere forsøk på å gjennomføre videregående skole og annen utdanning uten at de har lyktes i å fullføre. Mens Jon var den eneste som klarte å fullføre videregående. Jon klarte i tillegg å få seg en jobb etter videregående hvor han opparbeidet seg et rykte som en god ansatt, noe som har bidratt til at han siden ikke har hatt problemer med å finne seg jobb. Både Jon, Karl og Ingar har deltatt på idrettstilbud under oppveksten, mens Jon i tillegg har deltatt i korps. Informantenes deltakelse i skolen og forsøk på videre utdanning, og deres deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, kan tolkes som eksempler på at de har deltatt og involvert seg i tradisjonelle institusjoner og at de er blitt kjent med samfunnets forventninger til deres adferd.

5.1.2 Avvik

Utviklingen i retning av økende forpliktelse til samfunnets konvensjonelle normer og regler, som også mine informanter har vært en del av, antyder at det kan være fruktbart å se på hvordan en person kan unngå de vanlige sosiale forpliktelsene som oppstår gjennom en adferd som følger sosiale normer og regler. I følge Bekcer (1997,

s.28) kan man unngå en økende forpliktelse til normer og regler på to måter. Den ene er om en person på en eller annen måte gjennom oppveksten klarer å unngå å bli bundet opp i allianser med det konvensjonelle samfunnet. Dette vil gjøre personen fri til å følge sine impulser ettersom han ikke har forpliktelser til å opprettholde en bestemt adferd. Han har, i forhold til hvordan samfunnet ser på hans adferd, ikke noe å tape på å følge sine avvikende impulser. Ettersom de fleste, også mine informanter, oppretter forpliktelser til det konvensjonelle samfunnet og dets normer og regler vil en imidlertid måtte forholde seg til de forpliktelsene en har til samfunnet og konsekvensene av å begå avvikende handlinger. Personer som utfører avvikende handlinger har på grunn av sine relasjoner til det konvensjonelle samfunnet, og dets sanksjoner mot avvikende adferd, ønsker om å være lovlydig. Disse ønskene håndterer de med en rekke nøytraliserende teknikker. Felles for disse teknikkene er at de gjør den avvikende handlingen om enn ikke helt passende, så heller ikke helt upassende i forfølgelsen av et legitimt mål for den som begår den avvikende handlingen (ibid s.28).

Slik det kommer frem ovenfor har informantene deltatt i samfunnet gjennom både skolegang, jobb og fritidsaktiviteter. De har ikke unngått å bli en del av det sosiale samfunnet og de er klar over hvilke normer og regler som er gjeldene. I intervjuene har informantene kommet med noen beskrivelser som kan anses som nøytraliserende teknikker. For Jon kan det se ut til at han nøytraliserte samfunnets syn på sin omgangskrets ved å forklare det med at det var i slike sosiale miljøer han følte seg akseptert. Dette kan ha sammenheng med at han ble mobbet i skolen og at han dermed følte han ikke hadde andre å omgås med, selv om han var klar over at det var et brudd på sosiale normer og regler å ha en slik omgangskrets. Øystein nøytraliserte samfunnets syn på sin bruk av beroligende midler gjennom å forklare det med at han følte seg sjenert og usikker i sosiale situasjoner og at disse midlene hjalp han med å håndtere dem. Karl nøytraliserte samfunnets syn på sin bruk og smugling av hasj med at han så på det som selvmedisinering for hyperaktivitet og at det ikke gav mening for ham å sitte på skolen for å ende opp i det han beskriver som en slavejobb.

Disse eksemplene viser at informantene har funnet begrunnelser for sine handlinger som gjør at de, for dem selv, ikke er helt upassende. De legitimerer for seg selv sine

avvikende handlinger og opphever på dermed følelsen av forpliktelse til sosiale normer og regler som har oppstått tidligere.

5.1.3 Sosialt lærte motiver for avvik

Som det framgår av intervjuene har informantene i denne oppgaven opprettholdt en avvikende livsstil over tid. En av mekanismene for å utvikle en slik avvikende livsstil er utviklingen av avvikende motiver og interesser. Flere avvikende aktiviteter har utspring i motiver som er sosialt lært. Før en person har deltatt i en avvikende aktivitet har han ingen forståelse for hvilken tilfredsstillelse han kan få av den avvikende aktiviteten. Dette læres gjennom sosial interaksjon med personer som allerede har erfaring med hvilken tilfredsstillelse en kan få av den aktuelle avvikende aktiviteten. Gjennom en slik interaksjon er det mulig å bli bevisst på nye opplevelser, og å lære å se dem som tilfredsstillende. Det som var en tilfeldig impuls til å prøve noe nytt, kan slik bli en satt smak for noe kjent og opplevd (ibid s.30).

Blant mine informanter synes sosialt lærte motiver for avvik å komme fram både hos Karl og Jon. Som elleveåring fikk Karl og en kamerat anledning til å komme og sitte på en utenlandsk tanks hvor de ble tilbudt å prøve hasj for første gang. I denne sosiale interaksjonen mellom Karl, kameraten hans og soldatene, fikk han en erfaring av hvilken tilfredsstillelse han kunne få av å røyke hasj. Senere fant han ut at han ble roligere av å røyke hasj. For Jon sin del var hans første erfaring med rusmidler at han i ung alder fikk drikke alkohol med hyttenaboen som misbrakte ham seksuelt. For Jon ble dette en opplevelse av aksept som han ikke opplevde at han fikk andre plasser. Han forteller at han følte seg voksen. Før Karl og Jon ble introdusert for rusmidler av andre hadde de ikke et forhold til rus, men gjennom sosiale relasjoner fikk de en mulighet til å gjøre seg erfaringer om rus som noe tilfredsstillende.

5.1.4 Å bli sett som avviker

I følge Becker (1973) er et av de viktigste skrittene i retning av et stabilt mønster av avvikende adferd å bli tatt i å utføre avvikende handlinger og offentlig bli ansett som en avviker. Dette skrittet er det, generelt sett, ikke opp til den som begår avvikende handlinger å ta, men avhenger av om de som oppdager, eller er klar over den avvikende handlingen håndhever de normer og regler den avvikende handlingen bryter med. Den som blir ansett som en avviker risikerer å bli behandlet slik at den ikke får mulighet til å delta i hverdagsrutiner på linje med andre. Ettersom den som

blir ansett som avviker risikerer å ikke få delta i hverdagsrutiner på linje med andre kan de bli tvunget til å utvikle sosialt illegitime hverdagsrutiner (ibid).

Både Becker (1973) og Goffman (1968) beskriver en sosial prosess hvor det å bli identifisert som noe annet enn det man tidligere har blitt, eller kan bli, identifisert som på bakgrunn av et dominerende personlighetstrekk, legger premisser for deltakelsen i samfunnet. Becker (1973) beskriver hvordan avvikende handlinger kan føre til en endring i sosial status, mens Goffman (1968) beskriver hvordan det han kaller tribale, fysiske og karaktermessige stigma kan lede til en annen sosial identitet enn det de andre egenskapene en person er i besittelse av kunne ledet til. Goffman (1968) argumenterer også for at begrepet sosial identitet er mer presist enn sosial status ettersom både personlige og strukturelle egenskaper er involvert. I intervjuene med mine informanter kommer det fram beskrivelser av å bli sett som avviker på bakgrunn av personlige egenskaper som ikke bare kan forklares ut i fra informantenes handlinger, slik som Becker (1973) legger til grunn i sin teori, men som kan tolkes som det Goffman (1968) kaller tribale eller fysiske stigma. Dette, sammen med at karaktermessige stigma kan brukes til å tolke avvikende handlinger, gjør at jeg heller velger å bruke Goffmans (1968) stigmabegrep til å beskrive det Becker (1973) beskriver som å bli sett som avviker.

Stigmatisert identitet

I gamle Hellas var begrepet stigma knyttet til kroppslige tegn som hadde som funksjon å avsløre noe uvanlig og negativt om en persons moralske status. Disse tegnene ble skåret eller brent inn i kroppen for å kunngjøre for alle at dette var en slave, kriminell eller forræder. En person som var merket skulle unngås, spesielt på offentlige steder. I dag brukes begrepet i nærheten av dets opprinnelige betydning, men det betegner nå heller selve vanæren enn det kroppslige kjennetegnet (Goffman 1968 s. 11).

I et hvert samfunn etableres måter å kategorisere personer og sett av egenskaper som synes å være vanlige og naturlige for medlemmer av de enkelte kategorier. Det er det sosiale miljøet som avgjør hvem som tilhører hvilken kategori. Denne kategoriseringen gjør at vi ut i fra et førsteinntrykk kan forutse en persons kategori og hans egenskaper. Vi forutser personens sosiale identitet. Vi støtter oss til disse forventningene, og forvandler dem til normative forventninger til hvilken sosial

kategori personen tilhører og hvilke egenskaper den bør ha. Denne forventede sosiale identiteten er personens tilsynelatende identitet, mens den sosiale kategori han faktisk tilhører, og de egenskaper den faktisk er i besittelse av, er personens faktiske sosiale identitet. Det er en særlig uoverensstemmelse mellom personens tilsynelatende identitet og personens faktiske identitet som fører til stigmatisering (ibid s. 12-13).

Om en person viser seg å ha en mindre ønskelig egenskap som skiller denne personen fra de andre personene i den sosiale kategorien den kunne tenkes å plasseres i, kan personen i vår bevissthet reduseres fra et helt vanlig menneske til et svertet, redusert menneske. En slik form for merking innebærer et stigma, især om den avvisende effekten blir svært stor. Det er bare de uønskede egenskaper som oppleves som uforenelig med vår stereotype forestilling om hvordan en gitt type individ bør være som fører til stigmatisering (ibid s. 12-13).

Etter at Karl ble tatt av politiet for å smugle hasj og det ble kjent i bygda han bodde ble han identifisert som noe annet enn det han var identifisert som tidligere. Han hadde begått en uredelig handling som ble sett som en egenskap ved ham som var uforenelig med den stereotype oppfatningen av hvordan han skulle være. Hans handling ble identifisert som en egenskap ved ham som ikke er ønskelig. Etersom det ble kjent at han avvok fra forventningene om hans sosiale identitet på en måte som gjorde ham uønsket ble han sett som et degradert individ og stigmatisert på brakgrunn av den avvikende handlingen.

Skjult stigma

Begrepet stigma har et dobbelt perspektiv som går ut på at den stigmatiserte enten antar at hans stigma i en sosial relasjon allerede er kjent eller er umiddelbart synlig, eller at den stigmatiserte antar at stigmaet ikke er kjent eller umiddelbart synlig. I den første situasjonen er personens egenskap *degraderende*, mens i den andre situasjonen egenskapen *potensielt degraderende*. En person som er stigmatisert vil sannsynligvis ha opplevd begge disse situasjonene, men det er likevel en viktig distinksjon mellom dem. Den potensielt stigmatiserte kan skjule sin degraderende egenskap for andre ved å styre hvor mye informasjon han vil gi om den, om han skal fortelle om den, lyve om den, innrømme den eller vise den åpent. Dersom informasjonen om den potensielt degraderende egenskapen bevisst eller ubevisst blir tilbakeholdt, vil deler

av den virkelige sosiale identiteten bli tilbakeholdt. Bæreren av den potensielt degraderende egenskapen vil da få og godta en sosial behandling, aksept, som er basert på feilaktige formodninger om hans virkelige sosiale identitet (Goffman 1968, s. 14, 57-58). Den sosiale aksepten den stigmatiserte agenten oppnår på denne måten vil ikke være en fullstendig aksept av hans virkelige sosiale identitet.

Et eksempel på skjult stigma kommer fram i Jons beskrivelse av at han opplevde det som tungt å leve et dobbeltliv for å skjule rusmisbruken for de på jobben sin. Han opplevde jobben som en plass hvor han kunne vise at han hadde kompetanse, at han mestret noe. Men på fritiden omgikk han bare den avvikende omgangskretsen han opplevde at han ble akseptert i. Han ønsket ikke at rusmisbruken skulle påvirke den jobben han gjorde, så han prøvde å skjule rusmisbruket best mulig. Dette innebærer at den sosiale aksepten han oppnådde på jobben sin ikke var en fullstendig aksept av hans sosiale identitet ettersom han holdt sine avvikende egenskaper skjult.

Rusmisbruket hans ble i den sosiale relasjonen på arbeidsplassen en potensielt degraderende egenskap, et skjult stigma.

Former for stigma

I store trekk skiller det mellom tre forskjellige typer stigma. For det første finnes fysiske kroppslige misdannelser. For det andre finnes det forskjellige karaktermessige feil, som viljesvakhet, dominerende eller unaturlige lidenskaper, forrederiske og kompromissløse overbevisninger, og uredelighet. For det tredje finnes det tribale, slektsbetingede stigma, som rase, nasjon og religion. Alle former for stigma dreier seg om at et individ, som i en vanlig sosial interaksjon ville blitt akseptert uten problemer, besitter en egenskap som ikke kan unngå å trekke oppmerksomhet. Denne egenskapen får de av oss som møter denne personen til å se bort fra hans andre egenskaper og vende oss bort fra han. Denne personen har et stigma ettersom han avviker fra våre forventninger på en måte som gjør han uønsket (ibid s. 13-15).

Karls opplevelse av å bli stigmatisert på grunn av at han smuglet hasj kan sees som en stigmatisering på bakgrunn av en uredelig handling. Uredelige handlinger kan ut i fra beskrivelsen om former for stigma tolkes som en stigmatisering av en karaktermessig feil, et karaktermessig stigma.

I intervjuet med Jon forteller han at han ble mobbet gjennom hele barne- og ungdomsskolen, og at han opplevde at familiens navn var ”lite”, han forteller også at faren hans var blitt mobbet da han var liten. Jon opplever at dette har hengt ved han. Dette kan tolkes som at det å komme fra den familien han kommer fra kan være en sosial kategori som gir andre personer forventninger om hvordan han skal være. At Jons sosiale identitet er blitt forutsett på bakgrunn av hvilken familie han kommer fra har blitt et slektsbetinget stigma for ham.

I intervjuene med Jon og Øystein kommer det fram at begge har slitt med stigmatisering på bakgrunn av fysiske misdannelser. For Jon sin del førte leddgikten til at han ikke klarte å komme seg på skolen om morgenen, noe som i sin tur medførte at han ikke opplevde å bli akseptert fullt ut i klassen da han gikk på videregående. I Jons situasjon førte leddgikten til en uoverensstemmelse mellom hans tilsynelatende identitet og hans faktiske identitet. Øystein, på sin side, ble plaget med hørselen, noe som førte til at han måtte mønstre av båten han jobbet på. Den nedsatte hørselen førte også til at han ofte måtte be andre gjenta ting de sa, noe som førte til at Øystein begynte å vegre seg for sosiale situasjoner med mye lyd og til at han ble beskjeden og tilbaketrukket. Selv om det ikke kommer fram av intervjuet at han har blitt direkte stigmatisert av andre kan den nedsatte hørselen sees som en form for stigma i det at det for Øystein blir en begrensende faktor i sosiale situasjoner. I dette intervjuet er det også mulig å se den nedsatte hørselen som et skjult stigma, at det er potensielt degraderende, noe som kommer fram gjennom at han forsøker å skjule det ved å unngå situasjoner som eksponerer den nedsatte hørselen til andre.

Både slektsbetingede og fysiske stigma er former for stigmatisering informantene ikke har hatt mulighet til å kontrollere, ettersom det ikke er deres egne handlinger de er blitt stigmatisert på bakgrunn av. Både Jon og Øystein er blitt stigmatisert gjennom store deler av oppveksten, og har ikke hatt samme mulighet til en full sosial aksept som andre medlemmer av samfunnet. De har ikke fått den respekt og det hensyn de ikke-belastede sidene av deres sosiale identitet kunne ledet til. De er sett og behandlet som avvikere, og har ikke fått delta i hverdagsrutiner på linje med andre. På bakgrunn av stigmatiseringen de har blitt utsatt for har de oppsøkt miljøer hvor de har fått aksept, og har i disse miljøene utviklet sosialt illegitime hverdagsrutiner som i sin tur har vært grunnlag for stigmatisering i seg selv.

Ut i fra et syn på den stigmatiserte som noe mindre menneskelig, utøver vi en form for diskriminering som begrenser den stigmatisertes utfoldelsesmuligheter. Det sentrale i de stigmatisertes liv er at de mennesker de møter ikke gir dem den respekt og det hensyn de ikke-belastede sidene av deres sosiale identitet kunne ha ledet til. Stigmatiserte vil også, ettersom vanlige fortolkningskjemaer kan bli forkastet på grunn av deres stigma, møte nedlatende holdninger. Som når noen blir overrasket over at en kriminell leser intellektuell litteratur, eller en blind mann gjør noe så vanlig som å gå på gaten. De kan også oppleve at alle feil de gjør og tilfeldigheter som skjer dem, blir tolket som et direkte uttrykk for deres stigmatiserte særpreg (ibid s. 26-27). Som for eksempel når en person, som Jon, med en historie med psykiske problemer har en trist dag og det tilskrives hans tidligere mentale tilstand, uten at andre muligheter tas med i evalueringen.

Stigma handler om en uoverensstemmelse mellom en persons faktiske og tilsynelatende sosiale identitet. Når så denne uoverensstemmelsen blir kjent eller åpenbar, undergraves hans sosiale identitet. Han vil avskjæres fra både samfunnet og seg selv, og vil stå alene igjen som en redusert person i en verden som ikke vil akseptere han (ibid s.31). At den uoverensstemmelsen som fører til stigma er et avvik fra en gitt norm i bestemte sosiale sammenhenger, fører til at alle er utsatt for et potensielt stigma ettersom vi alle har egenskaper som i bestemte sosiale situasjoner vil regnes som degraderende.

Som jeg har vært inne på tidligere er kriminalomsorgens hovedoppgave å produsere den straffen samfunnet, gjennom domsstol, har gitt for et brudd på de lover de er satt til å forvalte. De har også et mål om å ha en rehabiliterende funksjon for de som har brutt lovverket gjennom å tilby skole, kurs, arbeid og andre tiltak. De har et mål om at en straffedømt etter soning skal være i stand til å leve et lovlydig liv med arbeid og hjem, kunne lese, skrive og regne, forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig og evne og søke hjelp for de problemer som måtte oppstå etter løslatelsen. At de rett og slett skal kunne leve et lovlydig og uavhengig liv. Samtidig kan et fengselsopphold sees som en uønsket egenskap, som igjen kan påføre de domfelte et stigma som kan være med på å holde dem utenfor samfunnet etter at de er sluppet ut.

5.1.5 Avvikende sosiale grupper

En egenskap som stigmatiserer en type bærer, kan for en annen være en egenskap som er med på å bekrefte dens normalitet. En egenskap har i seg selv derfor ikke en positiv eller negativ verdi, men får verdi ut i fra sin sosiale kontekst (Goffman 1968 s. 13). Et siste skritt i retning av å skape en avvikende karriere er å bevege seg inn i en organisert avvikende gruppe. Medlemmer av en avvikende gruppe har sin avvikende adferd som fellestrekk. Dette medfører også at de på bakgrunn av en felles forståelse av hvordan de blir møtt i samfunnet danner en subkultur basert på sine perspektiver på samfunnet. Disse perspektivene danner også bakgrunn for medlemmenes rutinebaserte adferd og er med på å befeste en avvikende identitet hos medlemmene i gruppen (Becker 1973, s. 37-38).

Organiserte avvikende grupper tenderer til å rasjonalisere sin adferd og utvikler et selvrettferdiggjørende system for å nøytralisere de holdninger medlemmer i gruppen møter i det konvensjonelle samfunnet. Slike selvrettferdiggjørende systemer forsyner også medlemmene av gruppen med tilsynelatende gode argumenter for å opprettholde den avvikende adferden de har begynt. De medlemmene som også stiller sin egen tvil til sin avvikende adferd og adopterer den selvrettferdiggjørende tankegangen til den avvikende gruppen, vil bevege seg mot en mer prinsipiell og kontinuerlig avvikende adferd (ibid s. 38-39).

En annen ting en lærer i en organisert avvikende gruppe er hvordan en kan opprettholde sin avvikende adferd med minst mulig problemer. De problemer en kan møte i forhold til håndheving av de normer og regler som en bryter med, har andre medlemmer i gruppen møtt før og utviklet løsninger på. Dette, sammen med de selvrettferdiggjørende systemene i gruppen, gjør at det er mer sannsynlig at en, etter å ha blitt med i en institusjonalisert avvikende gruppe, vil fortsette med den avvikende adferden som er påbegynt (ibid s. 39).

I intervjuet med Karl forteller han at han opplevde det som meningsfullt å være en del av et hemmelig ”forbund” med et eget språk og tegn. Han følte at han var en del av noe og at alle jobbet sammen for noe, det gav han mer enn det å sitte på en skolebenk og slite og så ende opp i en slavejobb. Han beskriver sin egen bruk av hasj som medisinsk. Han hevder også at folk i tretti år har visst at enkelte krefttyper går ned ved bruk av marihuana og at det skrives ut for over førti forskjellige sykdommer

i USA. Dette forteller han at han har kjempet for opplysning om, og stått på barrikadene for. I tillegg påpeker Karl at det er personer som ikke liker å ta seg en konjakk etter jobb, og insinuerer at de heller røyker marihuana, og han spør *”hva er hysteriet?”*. Han forteller også at han opplever at han har vært svært vellykket og fått til mye, og at det er mange som er takknemmelige for det han har gjort.

Ut i fra dette kan det se ut til at Karl har blitt en del av en avvikende sosial gruppe ettersom han opplever at han er en del av et hemmelig forbund som han identifiserer seg med. Det er også mulig at han har fått et perspektiv på samfunnet, eksempelvis synet på vanlig arbeid som slavejobb, fra denne sosiale gruppen. Uttalelsene hans om hans bruk av marihuana som medisinsk, at det kan få kreft til å gå ned og at det skrives ut for førti forskjellige sykdommer i USA kan sees som en form for rasjonalisering av adferd, og argumenter for å fortsette med den. Det at han anser seg som svært vellykket kan forstås som at den tvilen han, eventuelt, hadde til sin avvikende adferd er byttet ut med den selvrettferdiggjørende tankegangen til den avvikende gruppen han identifiserer seg med.

Karl forteller også at om en blir stoppet på grensen når man smugler, så skal man stoppe smugleforsøket, og at dette vil føre til at bare den som kjører blir tatt. Dette kan sees som et eksempel på en løsning på et problem som de som er med i den avvikende gruppen kan møte i forhold til håndheving av de normer og regler de bryter med sin adferd. En annen løsning på problemer de kan møte, er bruken av et eget språk og tegn, slik at de kan kommunisere uten at de avvikende tingene de ønsker å kommunisere om blir avslørt.

Gjennom livet har informantene tatt valg og utført handlinger i en sosial kontekst som over tid kan sees som den generative prosessen som utgjør deres livskarriere. Deres livskarriere er resultatet av den seire av valg de har tatt og konsekvensene som de valgene har gitt. Blant informantene er det også eksempler på tilfeldigheter som er med på å legge premisser for hvilke valg som er tilgjengelige innenfor rammene i den sosiale situasjonen de er i, og hvordan stigmatisering både kan være en slik tilfeldighet og en konsekvens av valg og handlinger. Intervjuene viser også hvordan stigmatisering kan være en faktor som bidrar til utstøting fra samfunnet, og en faktor som bidrar til genesen av en avvikende karriere gjennom hvordan det påvirker hvilke valg og handlinger som er tilgjengelige for informantene i en sosial situasjon.

5.2 Adferd, handling og sosial handling

Ettersom normer og regler i det sosiale rom legger premisser for hvilke handlinger det er mulig og akseptert å gjøre, og på bakgrunn av at informantene velger å begå handlinger som avviker fra disse normene er det grunn til å se nærmere på hvilken rasjonalitet som kan ligge til grunn både for det å ikke utføre avvikende handlinger og hvorfor informantene har valgt å utføre avvikende handlinger.

I følge Weber (1973) kan handlinger, også det å ikke handle og stille samtykke, være rettet mot fortid, nåtid eller den framtidig forventede adferd av andre, og de er bare sosiale handlinger om de er rettet mot andres adferd. Etzrodt (2005, s. 95) mener imidlertid vi kan skille mellom adferd og handlinger på to måter. Den ene er en økonomisk, slik Weber gjør, hvor rasjonalitet som kriterium skiller handling fra adferd og baserer seg på den subjektive meningen i handlinger. På denne måten klassifiserer Weber tradisjonell adferd som mindre rasjonell, eller meningsfull. Den andre måten å skille mellom adferd og handlinger på er å separere aktørens og observatørens perspektiv. Handling blir da aktørens perspektiv og observatøren ser på aktørens handlinger som aktørens adferd. Observatøren kan bare forstå adferden gjennom å tilskrive adferden en mening. Denne tolkningen er koblet til muligheten til å forstå en observert adferd basert på subjektiv mening i Webers definisjon av adferd og handling (ibid 2005, s.95).

Disse to måtene å skille adferd og handlinger på er ikke forenlig med hverandre ettersom tradisjonell adferd kan bli forstått av en observatør som har kjennskap til aktørens kultur, gjennom å tilskrive aktørens adferd en subjektiv mening i en fenomenologisk tolkning (ibid., s. 95). Med vekt på den fenomenologiske tolkningen av adferd og handlinger vil dette få konsekvenser for synet på tradisjonell adferd. Dette vil jeg komme tilbake til senere.

Sosiale handlinger er handlinger som fra aktørens perspektiv er meningsfullt relatert til andre aktører, og utført på bakgrunn av denne relasjonen. Med meningsfull orientering av handlinger menes en forusett forventning av den andre aktørens adferd med det formål å koordinere handlingene med hverandre (ibid., s. 95). Weber (1973) deler sosiale handlinger inn i fire grupper; formålsrasjonelle handlinger, verdirasjonelle handlinger, følelsesrasjonell adferd og tradisjonell adferd. Han

presiserer også at det ikke vil være vanlig å finne handlinger som bare orienterer seg til en av disse gruppene av handling.

5.2.1 Formålsrasjonelle handlinger

Den første gruppen av handlinger er de formålsrasjonelle handlingene. Disse handlingene bygger på den forventede adferden til andre individer og bruker den forventede adferden som middel for å oppnå et rasjonelt satt mål (ibid s. 139).

En handling er formålsrasjonell om aktøren evaluerer forskjellige forventede alternative resultater av forskjellige mulige handlinger og velger det beste alternativet ut ifra det bestemte ønskede mål. Evalueringen av alternativene er basert på bedømmelse av det ønskede resultat minus de uønskede sekundære resultatene. Alternativene sammenliknes samtidig og valget av handling avhenger av brukbarheten og nytten av handlingene målt opp mot hverandre med tanke på oppnåelse av det ønskede mål. Verdien i formålsrasjonelle handlinger ligger dermed i målet eller resultatet av handlingen (Etzrodt 2005, s.96).

I en sosial kontekst er formålsrasjonelle handlinger ikke bare relatert til objekter, men også til de forventede reaksjonene til de andre aktørene til den gjennomførte handlingen. Evalueringen av handlingene og verdien av dem er det samme, men kompleksiteten øker. Det er ikke bare aktørens egne alternativer som må evalueres, men også andre aktørers reaksjoner (ibid., s. 96).

I intervjuene kan det sees flere eksempler på formålsrasjonelle handlinger. Både Jon, Øystein og Ingar har flyttet for å ta en form for utdanning eller kurs. Selve flyttingen kan sees som formålsrasjonelle handlinger i det at begrunnelsen for flyttingen var et rasjonelt satt mål om å ta en utdanning eller kurs. Også det at Jon oppbevarte narkotika for å få gratis forbruk, at Karl smuglet for at han ikke ville ha en slavejobb og at Øystein kriet narkotika i et forsøk på å tjene penger på å selge den videre kan sees som formålsrasjonelle handlinger med et økonomisk motiv. Informantenes deltakelse i Miff kan også sees som en formålsrasjonell handling i den forstand at de deltar i Miff med et rasjonelt mål om å spille musikk eller å få delta på en rusfri sosial arena som både Jon og Øystein påpeker.

Det at Jon levde et dobbeltliv kan sees som en formålsrasjonell sosial handling ettersom han holdt en del av livet sitt skjult for de han jobbet med for å oppnå aksept

på arbeidsplassen. Dette kan sees som en evaluering av arbeidskollegaenes mulige reaksjoner på hans bruk av hasj og en evaluering av de mulige reaksjonene som så negative at de ledet til at Jon holdt en del av livet sitt skjult. Karls beskrivelse av at hele bygda fikk vite at han drev med hasj etter at han ble tatt, kan forstås som at han også skjulte en del av livet sitt for andre med bakgrunn i en evaluering av andres mulige negative reaksjoner.

5.2.2 Verdirasjonelle handlinger

Den andre klassen handlinger er verdirasjonelle handlinger. Disse handlingene bygger på en bevisst tro på absolutte verdier i forhold til sosiale handlinger for sin egen del som kommandoer eller krav (Weber 1973, s. 139). I følge Weber er denne måten å følge regler en norm som baserer seg på en evaluering av handlinger i forhold til en verdibedømmelse, men det er ikke spesifisert om det er aktørens eller andres verdibedømmelse som ligger til grunn for denne normen (Etzrodt 2005, s.97).

Medlemmer av samfunnet retter forventninger til aktøren, dømmer og sanksjonerer, positivt eller negativt, i forhold til aktørens oppfyllelse av forventningene. Aktøren evaluerer simultant resultatene av de andre aktørenes verdibedømmelse av de forskjellige mulige handlingene. Selv om dette er en form for nyttebaserte overveielser skiller verdirasjonelle handlinger, i form av normative handlinger, seg fra formålsrasjonelle handlinger ved at de produserer en nytte i form av sanksjoner fra andre subjekter, mens formålsrasjonelle handlinger produserer en nytte i form av forbruk av objekter (ibid., s. 97).

Et annet aspekt ved andre aktørers sanksjoner av normativ og moralsk handling er at aktører internaliserer normene i deres gruppe. Normene i samfunnet blir verdier til aktøren i form av aktørens eget moralske bedømmelsessystem. Et brudd på en aktørs egen moral kan føre til at aktøren sanksjonerer seg selv, uavhengig av andre aktørers viten om aktørens brudd på egen moral. Derfor evaluerer aktøren simultant resultatet av sin egen verdibedømming av de forskjellige alternative handlingene (ibid., s. 97).

Immanuel Kant skiller mellom to forskjellige typer av praktisk fornuft. Den ene er leveregler, maxims, som er subjektivt gyldig. Den andre er praktiske lover som er generelt gyldig og som finnes i to former, hypotetisk og kategorisk imperativ.

Hypotetiske imperativer er betinget gyldig, avhengig av et konkret faktum, mens kategoriske imperativer alltid er gyldige (ibid., s. 97).

Det moralske bedømmelsessystemet kan kategoriseres som subjektive leveregler om det bare er aktøren som har disse, eller som hypotetiske imperativer om aktøren deler moralske verdier med andre medlemmer av samfunnet. En aktør vil i slike tilfeller evaluere de positive effektene ved å bryte sine egne moralske verdier mot de forventede negative effektene. Aktøren vil føle seg bundet til sine moralske verdier så lenge de ikke tvinger han til å gjøre uutholdelig store offer. Om aktøren i stedet anser sine moralske verdier som kategoriske imperativer vil han ikke gjøre simultane evalueringer, men følge sine moralske verdier uavhengig av situasjon og kostnader. Dette kan sees som en disposisjonell vurderingsprosedyre. Aktøren vurderer om en moralsk verdi skal aksepteres som et kategorisk imperativ og om den aksepteres blir den ikke evaluert igjen. Aktøren vil da følge regelen i framtidige situasjoner (ibid., s. 97-98).

Tidligere har jeg sett på informantenes skolegang som en deltakelse i det konvensjonelle samfunnet hvor de har fått kunnskap om hvilke normer og regler som gjelder, og hvilke forventninger samfunnet har til deres adferd. Denne skolegangen kan sees som en verdirasjonell handling hvor deltakelsen i skolen begrunnes i de sanksjoner samfunnet har om en ikke deltar i skolen og den positive sanksjonen det å være en del av samfunnet kan sees som.

Det at Karl sluttet på skolen på grunn av at han ikke ville sitte og slite på skolen for å ende opp i en slavejobb sees som en verdirasjonell handling ettersom han var klar over samfunnets mulige sanksjoner. Det at han kunne tjene penger uten det han anså som en slavejobb og uten en utdanning, var for han en mulighet med så positive effekter at han valgte å ikke begynne på videregående selv om det brøt med samfunnets konvensjonelle normer og regler. Hans moralske bedømmelsessystem kan i forhold til det å gå på videregående således sees som et moralsk hypotetisk imperativ. Det er også mulig at en slik handling ikke ville bryte med det moralske bedømmelsessystemet i den sosiale gruppen han var en del av.

Tidligere så jeg på Jon og Karls dobbeltliv som formålsrasjonelle valg om å skjule deler av sin identitet med et mål om å oppnå eller opprettholde en aksept i samfunnet. Disse handlingene kan også sees som verdirasjonelle handlinger ettersom det involverer en evaluering av andres og samfunnets verdibedømming av de handlingene de forsøker å skjule. Det at de velger å holde deler av livet sitt skjult kan

indikere at de har evaluert det slik at det kan komme negative sanksjoner i forhold til det de holder skjult. Karl fikk oppleve noen av både de formelle, gjennom arrestasjon og bøtelegging, og uformelle sanksjonene, gjennom den julingen han fikk på en bygdefest, som samfunnet kan komme med.

Min tolkning av stigmatiseringen av Jon og Øystein innebærer at de ikke har hatt mulighet til å delta i det normale samfunnet på lik linje med andre, og at de har søkt til miljøer hvor de har fått aksept. Dette innebærer at medlemmer av disse miljøene har dømt og aksjonert deres handlinger ut i fra de normene som er i miljøet, samtidig som de er dømt og sanksjonert av det normale samfunnet. Det kan se ut til at de har brutt de moralske bedømmelsessystemene de har fra det normale samfunnet ved å bli en del av avvikende grupper, samtidig som de, på bakgrunn av samfunnets stigmatisering, ikke har fått aksept i samfunnet. De har sett på det å få aksept i en sosial gruppe som et for stort offer til å gi avkall på, og de har slik sett behandlet sine moralske verdier om å forholde seg til samfunnets normer og regler som hypotetiske imperativer. Den stigmatiseringen, både karaktermessig, tribal og fysisk, de har vært utsatt for vil trolig ha vært en del av evalueringen i forkant av å bli en del av et avvikende miljø. Valget om å delta i avvikende miljø har i seg selv også bidratt til en stigmatisering, og bidratt til at de blir sett som og behandlet som avvikere.

Det at handlingene til informantene er blitt sanksjonert av de andre i samfunnet kan også ha bidratt til at de har tatt til seg og internalisert de normer og regler som er i de avvikende miljøene de har blitt en del av. Det som av samfunnet er sanksjonert på en negativ måte er blitt positivt sanksjonert i de avvikende miljøene. Det som er blitt stigmatisert i samfunnet er blitt det som er fellestrekket til medlemmene i de avvikende gruppene. Dette mener jeg kommer fram i Karls beskrivelse av at de er mange som er takknemmelige for at han har vært i stand til å forsyne dem med hasj. Normene i de avvikende gruppene de er blitt en del av kan ha blitt deres egne verdier i form av deres eget moralske bedømmelsessystem.

5.2.3 Følelserasjonell adferd

Den tredje klassen av handlinger er følelserasjonelle handlinger. Disse handlingene er basert på aktørens følelser (Weber 1973, s. 139). I følge Etzrodt (2005, s. 98) framtrer følelserasjonell adferd på to måter. Den første er spontan og lite

gjennomtenkt følelserasjonell adferd, mens den andre er spesifikk følelserasjonell handling.

Følelserasjonell adferd skiller seg fra formålsrasjonelle og verdirasjonelle handlinger på bakgrunn av graden av refleksjon i valgene, ikke kvalitativt gjennom forskjellig verdi eller kriterier for evaluering av valgene. Følelserasjonell adferd er dermed også karakterisert av en nyttebasert evaluering av målet eller resultatet av adferden, men evalueringen av adferden skjer gjennom en sekvensiell og ikke simultan evalueringprosedyre. I en følelserasjonell adferd vil en aktør ikke evaluere alle alternative handlinger simultant og velge den som vil gi best resultat, men vil evaluere alternativene en etter en til han finner en handling som tilfredsstillende målet eller resultatet som han etterstreber. Aktøren vil huske det alternativet som har gitt et sterkt følelsesmessig resultat, og om det forventede resultatet tilfredsstillende det etterstrebede mål eller resultat vil han velge dette alternativet uten å evaluere andre alternativer. Aktøren vil ha en spontan adferd og ikke oppfatte andre alternativer (ibid., s. 98-99).

I kontrast til simultane evalueringstrategier har sekvensielle evalueringstrategier spesifikke kaotiske karakteristikk. For det første leder de normalt sett ikke til optimale handlinger, ettersom det første alternativet som tilfredsstillende det ønskede mål eller resultat ikke trenger å være det beste av alle mulige alternativer. For det andre, siden evalueringstrategien ikke leder til det optimale valget, trenger ikke repetisjon av de samme betingelsene lede til det samme valget. Det er rekkefølgen av alternativene som bestemmer hvilket alternativ som blir valgt. For det tredje, siden repetisjon av betingelsene ikke trenger lede til samme valg av alternativ, kan intransitive preferanser oppstå. Resultatet av disse kaotiske karakteristikkene er at følelserasjonell adferd kan oppfattes som spontan, ubevisst og uhemmet reaksjon på stimuli, slik som Weber beskriver det (ibid., s. 99).

Alle informantene begrunner sin tidlige bruk av rusmidler, før avhengighet, med at det gav en form for velbehag eller avkobling, men etter hvert har det for noen av dem gått over til å bli en avhengighet. For Jon gav amfetamin han en følelse av behag og av at det ble lettere å være seg selv når han brukte det. Øystein opplevde en følelse av at verden falt på plass og at han ble mindre tilbaketrukket når han brukte angstdempende midler. For begge kan den innledende bruken av narkotika sees som

et ønske om å nå et ønsket mål, hvor de har funnet en handling som fører til at de når målet på en tilfredsstillende måte. Evalueringen av bruken av narkotika ser ut til å være sekvensiell med tanke på at de har funnet en handling som tilfredsstiller målet og ikke evaluerer andre mulige handlinger for å nå samme mål. Dette kan synes også å gjelde for Karls bruk av marihuana og Ingars innledende narkotikabruk. Karl forteller at han var hyperaktiv og selvmedisinerte seg med marihuana, mens Ingar begynte å ruse seg siden han ikke fikk til skolegangen.

Følelserasjonelle sosiale handlinger

I følelserasjonelle sosiale handlinger understreker Weber følelsemotivet i handlingene. Følelsemotivet i handlinger baserer seg på den følelsemessige kvaliteten i handlingene, det er ikke rasjonaliteten i evalueringsprosessen som er avgjørende. Her trekker Etzrodt (2005, s. 99-100) inn altruisme for å forklare de emosjonelle båndene mellom to aktører.

En altruist er i økonomisk teori definert som en aktør som ikke bare tar sin egen nyttefunksjon med i evalueringen av en handling, men også andres nyttefunksjon av handlingen. Avhengig av vektingen av nyttefunksjonen av handlingen for andre og seg selv kan man beskrive en sann egoist, som ikke kjenner vekten av nyttefunksjonen for andre og derfor ikke bryr seg om andre, og en sann altruist, hvor vekten av nyttefunksjonen blir så tung at han ikke kan være lykkelig uten at andre er lykkelig, og kombinasjoner mellom disse to. Altruisme skiller seg fra moralske eller normative handlinger ved at moralske handlinger følger en aktørs moral og normative handlinger følger et samfunns normer, mens en altruistisk handling baserer seg på en annen aktørs nyttefunksjon av handlingen. Dette innebærer at følelserasjonelle sosiale handlinger i likhet med formålsrasjonelle handlinger har en simultan nyttebasert evaluering av mål eller resultat av handlinger. Forskjellen mellom følelserasjonelle sosiale handlinger og formålsrasjonelle handlinger ligger i at de følelserasjonelle sosiale handlingene er avhengig av evalueringen av den andre aktøren eller gruppens forventede nytteverdi av handlingen (ibid., s. 100).

Gjennom et altruistisk syn på sine handlinger prøver Karl å rasjonalisere at han har smuglet hasj med at han har hjulpet mange mennesker som ikke vil drikke alkohol, eller som røyker hasj for å medisinere seg selv. Han hevder selv at det er mange som er takknemmelig for den hjelpen de har fått. På denne måten ser det ut til at han

prøver å finne en følelsesrasjonell begrunnelse for smuglingen han har gjort, og at den ikke bare er formålsrasjonell i forhold til at han vil tjene penger.

Jon forklarer at han gjennom å møte nykter på Miff ønsker han å kunne være en inspirasjon og vise at det er mulig å slutte med narkotika. Dette kan sees som en altruistisk side ved det å møte nykter på øvingene til Miff. Også Øystein kan sees å beskrive en altruistisk side ved å møte nykter på øving når han forklarer at det er et fristed uten rus og at han tenker på de som kommer på øving fra fengselet som har et avhengighetsforhold til rus. Han påpeker at det er av respekt for dem og instruktørene at han møter nykter til øving.

5.2.4 Tradisjonell adferd

Den fjerde klassen handlinger er tradisjonelle handlinger. Disse handlingene er basert på handlinger nedfelt i habitus gjennom repetisjon, og er derfor i følge Weber (1973) i grenseland til hva som kan kalles meningsfull sosial adferd (Weber 1973, s. 139). I følge Etzrodt (2005, s. 101) er det vanskelig å skille Webers begrep om tradisjonell adferd fra verdirasjonelle handlinger ettersom Etzrodt (2005) tolker internaliseringen av normer som en prosess i formingen av habitus. Om en skiller mellom konseptene norm og mening er det imidlertid også mulig å skille mellom tradisjonell adferd og verdirasjonelle handlinger.

Kategorisk imperative verdirasjonelle handlinger følger en norm som er bedømt som nyttig, ettersom den gjør at aktøren unngår interne sanksjoner eller dårlig samvittighet, og som ikke vil bli evaluert ved framtidige avgjørelser. Tradisjonell adferd baserer seg på en plausibel verdi i form av mening som aksepteres i framtiden uten evaluering. Meningen i et symbol er plausibel fordi den allerede finnes i den sosiale gruppen aktøren er født i, og om aktøren vil ha interaksjon med andre må han forsøke å handle meningsfullt ovenfor de andre innenfor den sosiale gruppen. Derfor vil aktøren bruke den allerede eksisterende meningen til symbolene. Kjernen i tradisjonell adferd er den allerede gitte meningsstrukturen i samfunnet, og ikke aktørens normative valg. Tradisjonell adferd kan da ikke tolkes som mindre meningsfull adferd slik som Weber beskriver det, men er den originale meningsfulle handling, og er på grunn av sin avhengighet av tradisjonelle meningsstrukturer spesielt forståelig (ibid 2005, 101-102).

Karls beskrivelse av et forbund med et eget språk og tegn for å kommunisere kan sees som en bruk av meningsbærende symboler innenfor den sosiale gruppen han er del av. Innenfor denne gruppen vil språket tilpasses og bli en del av den avvikende gruppens meningsstrukturer og bruk av det vil innenfor gruppen kunne ansees som tradisjonell adferd.

Tidligere har jeg sett på den generative prosessen som kan bidra til å generere en stigmatisert livskarriere. Om man ser på hvordan informantene nøytraliserer samfunnets syn på sine avvikende handlinger kan de også sees som en rasjonalisering av disse handlingene. Det at Jon nøytraliserer samfunnets syn på sin deltakelse i en avvikende omgangskrets med at det var i de avvikende miljøene han opplevde å få aksept kan sees som en verdirasjonell evaluering deltakelsen i omgangskretsen. Øysteins nøytralisering av sin bruk av beroligende og angstdempende midler kan sees som en følelserasjonell evaluering av rusbruken.

Som beskrevet tidligere ser det ut til at Karl har blitt en del av en avvikende sosial gruppe og tatt til seg deres selvrettferdiggjørende systemer og har beveget seg mot en mer prinsipiell avvikende adferd. Dette kan sees som at Karl har tatt til seg de verdibedømmelsene som er i den avvikende gruppen, og evaluerer sine handlinger ut i fra disse verdibedømmelsene og ikke det konvensjonelle samfunnets verdibedømmelser. Karl er også den eneste av informantene som ikke har vært på avrusning eller ytret ønske om å slutte med illegale rusmidler.

De avvikende valgene og handlingene informantene har gjort er påvirket av deres verdier, kompetanse og den sosiale situasjonen de har vært i da de tok beslutningene om å utføre avvikende handlinger. Ut i fra intervjuene ser det ut til at de fleste av informantene opplever det som at de har vært i en sosial situasjon med flere vansker i forhold til mestring av både skole og arbeidsliv. For noen ser det også ut til at både mobbing, med den stigmatiseringen den førte med seg, og overgrep har spilt en direkte rolle til noen av de avvikende valgene de har tatt.

Etter at informantene er sett, og identifisert som avvikere har de fått en stigmatisert sosial identitet som har begrenset hvilke valg og handlinger som har vært tilgjengelig for dem. De har blitt nektet en fullverdig deltakelse i samfunnet, og selv om de fleste av dem har gjort forsøk på avrusning, har de fremdeles hatt problemer med jobb og skole. Karl på sin side er den eneste som ser ut til å ha internalisert mye av normene i

den avvikende gruppen han var en del av og gjort dem til sitt moralske bedømmelsessystem. Han uttrykker også et ønske om å endre normene i det normale samfunnet slik at hans moralske bedømmelsessystem ikke lengre er avvikende fra samfunnets.

5.3 Kapital

Med tanke på kriminalomsorgens rehabiliteringsmålsetting om å sette innsatte i stand til å leve lovlydige liv etter at de er sluppet ut av fengselet vil jeg se på hvilken kapital informantene har ervervet gjennom sin stigmatiserte livskarriere. Jeg vil også se på hvordan Miff kan være med på øke deres sosialt aksepterte kapital og hvordan den kan være en del av kriminalomsorgens målsetting om rehabilitering.

Den sosiale verden er samlet historie, og om den ikke reduseres til en usammenhengende serie av øyeblikk med mekanisk balanse mellom personer som behandles som utbyttbare partikler, må en reintrodusere kapitalbegrepet. Med kapitalbegrepet kommer også akkumulasjon og alle dets effekter. Kapital er samlet arbeid som, når brukt på privat basis av personer eller grupper av personer, gjør en i stand til å gjøre bruk av sosial energi i omgjort form eller i form av arbeid. Dette er en kraft som er innskrevet i objektive og subjektive strukturer. Det er også et prinsipp som ligger til grunn for den umiddelbare regulariteten i den sosiale verden. Det er dette som gjør at det sosiale spillet ikke bare er et sjansespill hvor det er mulighet for et mirakel hvert øyeblikk (Bourdieu 1997).

Kapital i objektifisert eller kroppslig form tar tid å samle, og har et potensial til å produsere avkastning og reproducere seg selv i identisk eller utvidet form. Dette gjør at kapitalen inneholder en utholdenhet i sin væren. Hvordan de forskjellige former av kapital er distribuert i samfunnet representerer til en hver tid strukturen av den sosiale verden. Det er i følge Bourdieu ikke mulig å redegjøre for strukturen og hvordan den sosiale verden virker uten å reintrodusere kapitalbegrepet i alle dets former (ibid. s. 46).

Kapital kan komme til uttrykk i tre grunnleggende former. Den første er økonomisk kapital, som direkte og øyeblikkelig kan konverteres til penger, og kan institusjonaliseres i form av eiendomsrett. Den andre er kulturell kapital som under spesielle forhold kan konverteres til økonomisk kapital, og kan institusjonaliseres i

form av utdanningskvalifikasjoner. Den tredje er sosial kapital som er bygd opp av forpliktelser, forbindelser, og kan under spesielle forhold konverteres til økonomisk kapital. Denne formen av kapital kan institusjonaliseres i form av adelstitler (ibid. s. 47).

5.3.1 Kulturell kapital

Kulturell kapital eksisterer i tre former: Kroppslig form, i form av langvarige disposisjoner i det mentale og kroppslige; objektifisert form, i form av kulturelle objekter (bilder, bøker, instrumenter osv.) som er spor av eller realisering av teorier eller kritikk av disse teoriene, problematikk og så videre.; institusjonalisert form, som er en egen form for objektivering som består av egne karakteristiske trekk ved den kulturelle kapital som den er ment å representere (ibid. s. 47-48).

Kroppslig form

De fleste egenskapene i kulturell kapital kan avledes fra at de er forbundet med kroppen og forutsetter at de blir kroppsliggjort. Akkumulering av kulturell kapital i kroppslig form gjennom innprenting og assimilasjon har en omkostning i form av tid. Arbeidet med tilegnelsen av kroppslig kulturell kapital er et arbeid på seg selv, en selvforbedring, som framfor noe har en omkostning i form av tid som må investeres av personen selv (ibid. S.49).

Denne kroppslige kapitalen, gjort til en habitus, kan ikke overføres øyeblikkelig som penger, eiendom eller liknende. Den er uløselig knyttet til den som bærer den, og vil dø med den, men kan overføres gjennom innprenting og assimilasjon over tid. Overføringen av kroppslig kulturell kapital er ikke bevisst og er derfor svært skjult. Fordi de sosiale forutsetningene for overføring og ervervelse av kroppslig kulturell kapital er mer skjult enn for den økonomiske kapitalen, er den predisponert for å opptre som symbolsk kapital og gjenkjent som legitim kompetanse. Dette gjør at en med mye kulturell kapital kan utøve en effekt på et marked hvor økonomisk kapital ikke er anerkjent som valuta. Videre gjør distinksjonens symbolske logikk at den som er i besittelse av stor kulturell kapital kan få materialistisk og symbolsk avkastning på bakgrunn av sin kulturelle kapital. Enhver kulturell kapital får en knapphetsverdi ut i fra posisjonen i den distribuerte kulturelle kapital i samfunnet, og gir avkastning i form av distinksjoner for sin eier (ibid. s.49.).

Det sterkeste prinsippet for den symbolske effektiviteten av kulturell kapital ligger i måten den blir overført på. På den ene siden er prosessen hvor man tar til seg objektifisert kulturell kapital og tiden det tar å ta til seg dette i hovedsak avhengig av den kroppslige kulturelle kapitalen til familien som en helhet. På den andre siden er den første akkumuleringen av kulturell kapital en forutsetning for videre rask og effektiv akkumulering av all nyttig kulturell kapital. Dette skjer fra starten av sosialiseringen for avkom av foreldre med sterk kulturell kapital. Dette gjør at overføringen av kulturell kapital er den best skjulte form for arvet kapital, og den får derfor en større plass i reprodukeringsstrategier ettersom mer direkte og synlige former for arv blir nøyere kontrollert for (ibid. s.49).

Slik jeg tidligere har tolket informantenes utdanning og fritid, har jeg sett på det som eksempler på at de har deltatt i og involvert seg i tradisjonelle institusjoner og at de er kjent med samfunnets forventninger til deres adferd. Dette kan også tolkes som at de gjennom deltakelse i samfunnet har bygd seg opp en viss mengde sosialt akseptert kroppslig kulturell kapital.

Gjennom deltakelse i avvikende miljøer har informantene bygd opp en andel kulturell kapital som i det vanlige samfunnet ikke er en akseptert form for kapital, men som i det avvikende miljøet er akseptert kapital. Karls smugling kan sees som en form for kroppsliggjort kulturell kapital i form av kunnskap om hvordan det er mulig å smugle uten å bli tatt. Hans opplevelse av at han har hatt et suksessfullt liv i det avvikende miljøet kan komme på bakgrunn av distinksjoner han har fått i det avvikende miljøet på bakgrunn av hans kulturelle kapital i forhold til både smugling og musikk.

Med en forståelse av informantene som stigmatiserte av ulike årsaker kan det se ut til at samfunnet ikke slipper de til og de får dermed ikke brukt og videreutviklet den sosialt aksepterte kulturelle kapitalen de er i besittelse av. Dermed sosialiseres de videre inn i ulike avvikende grupper hvor de tilegner seg en avvikende sosial kapital som ikke ansees som gyldig i det normale samfunnet, og som i tillegg kan sees som en uønsket personlig egenskap som i seg selv kan virke stigmatiserende. Dette kan sees i intervjuet med Øystein som ble stigmatisert på grunn av hans hørselsproblemer som han håndterte med rusmidler, og at hans problemer med rus ble en stigmatiserende egenskap da han forsøkte å få seg jobb på en restaurant. Jon

beskrivelse av å ha blitt stigmatisert på bakgrunn av familiens navn kan tolkes som at familiens kulturelle kapital blir ansett som en mindre ønskelig egenskap som Jon ble stigmatisert på bakgrunn av.

Bourdieu (1993) uttaler at det ikke finnes en aktivitet som er mer klassifiserende, mer distingverende, eller mer knyttet til kulturell eller sosial kapital enn det å gå på konsert eller å kunne spille et ”nobelt” instrument (Bourdieu 1993). Fra antikkens helhetlige musikktenkning har musikkbegrepet fram til i dag blitt preget av en klar estetisering, spesialisering og profesjonalisering. Vårt vestlige musikkbegrep har en estetisk dimensjon som styrer vår selektive musikalske persepsjon, og er en form for subjektiv utsilingsmekanisme. Denne estetiske dimensjonen innebærer også musikalske verdinormer som renhet, tonalitetsbevissthet og skjønnsang (Bjørkvold 2001 s. 60). Det å tilegne seg evnen til å skape og tolke musikk forutsetter en høy investering av tid og blir et uttrykk for en persons kvalitet eller personlighet. Disse evnene er det ikke mulig å tilegne seg under hastverk eller gjennom stedfortredere og framstår dermed som vitnesbyrd på personens indre kvalitet. Det er innenfor forskjellige sosiale lag ulikheter i hva som blir anerkjent som den gode smak, og hva som på bakgrunn av det blir ansett som en anerkjent kulturell kapital (Bourdieu 1995).

Dette kan sees i forhold til informantenes deltakelse i musikkmiljøet og Miff hvor de har lært seg å beherske et instrument for å spille musikk. De har også gjennom ervervelsen av musikalsk kapital tilegnet seg en evne til å tolke og bedømme musikk etter den smaken de har tilegnet seg. Denne beherskelsen og evnen til å skape musikk har både for Jon og Karl tidligere gitt avkastning i form av distinksjoner. Jon spilte i oppveksten i et band som fikk spilt en låt på radio. Mens Karl spilte i et band som både gav ut plater og fikk turnert i utlandet. Øystein på sin side begynte å spille bass først i voksen alder, men har gjennom Miff fått mulighet til å lære seg å spille og har gjennom det tilegnet seg en kroppslig musikalsk kapital.

Gjennom Miff har de opplevd at bandet er blitt kontaktet av festivalarrangører og andre som ønsker at de skal spille konserter på deres arrangementer. Dette kan sees som en anerkjennelse av bandet og deres kulturelle kapital. Deres musikalske produksjon gir dem distinksjoner i form av at konsertarrangører ønsker at de skal spille på deres arrangement og at det kommer publikum for å høre på dem.

Ut i fra informantenes fortellinger om deres stigmatiserte karrierer og deres deltakelse i avvikende sosiale grupper kan det se ut til at musikk også i disse gruppene kan tolkes som en anerkjent kulturell kapital. Dette kommer best fram i Karls beskrivelse av at bandet hans deltok på ”å ta noen pelsdyranlegg, et rakettanlegg og en båt” og at han beskriver den avvikende livsstilen som en kilde til å skrive låter. Musikk kan ut i fra en slik beskrivelse sees som en kulturell kapital som gir distinksjoner både innenfor avvikende grupper og det konvensjonelle samfunnet for de som har kunnskap om og evne til å skape musikk.

Objektifisert form

Kulturell kapital i objektifisert form har en rekke kjennetegn som bare kan defineres i forbindelse med kulturell kapital i kroppslig form. Den kulturelle kapital i objektifisert form som bilder, musikkinstrumenter og malerier, er overførbare som objekt i seg selv. Disse tingene kan overføres til andre på samme måte som økonomisk kapital. Men forutsetningene for hvordan man skal bruke, eller konsumere disse tingene er kulturell kapital i kroppslig form som følger sine egne prinsipper for overføring (Bourdieu 1997, s. 50).

Kulturelle varer kan erverves både materielt, noe som forutsetter økonomisk kapital, og symbolsk, noe som forutsetter kulturell kapital. Den kulturelle kapital i objektifisert form eksisterer i sin objektsform og i symbolsk form, og er bare effektiv kapital om den blir tatt i bruk i kampen om kulturell produksjon, og videre i kampen om de sosiale klassene. I en slik kamp får agenten styrke og avkastning proposjonalt med hvor godt de mestrer den objektifiserte kapitalen, og i utstrekning, avkastning og styrke av deres kroppslige kapital (ibid. s. 50).

Informantenes kroppslige kulturelle kapital i forhold til musikk har også påvirket hvordan de kan konsumere musikk som kulturell kapital i objektifisert form på bakgrunn av deres evne til å bruke musikkinstrumenter til å skape musikk, og deres symbolske kapital i forhold til lytting til og tolkning av musikk. Alle informantene har fortalt at de på et eller annet nivå behersker et musikkinstrument, og at de har brukt musikk som bakgrunn for sosialt samvær i den forstand at de enten har lyttet til, eller spilt musikk med andre.

Øystein forteller at Miff-bandet har blitt bedt om å spille forskjellige steder, deriblant en musikkfestival. Dette kan forstås som en gjenkjennelse av den kroppslige kapitalen som en legitim kompetanse for å konsumere musikk i forskjellige objektifiserte former både i form av innspilt musikk og musikkinstrumenter.

Informantene har en kroppslig musikalsk kapital som gjør dem i stand til en symbolsk ervervelse av musikalsk kapital i objektifisert form. Det er denne bruken av den musikalske kapitalen som brukt i en eller annen form for kulturell produksjon kan gi avkastning i form av distinksjoner i den sosiale kampen det er å endre retning på sin egen livskarriere.

Institusjonalisert form

Objektifiseringen av kulturell kapital i form av institusjonalisering, for eksempel i utdanningssystemet, er en måte å nøytralisere det faktum at den, i form av å være kroppslig, har samme biologiske begrensninger som sin eier. Denne objektifiseringen er det som skiller den kulturelle kapitalen til en som er autodidakt, og den kulturelle kapital som er akademisk anerkjent som en gyldig og garantert kvalifikasjon, formelt uavhengig fra sin eier. Med en akademisk kvalifikasjon har man en sertifisering av den kulturelle kapital som tildeler eieren en konvensjonell, konstant og gyldig verdi i forhold til kulturell kompetanse. Sosial alkymi produserer en form for kulturell kapital som har en relativ autonomi i forhold til sin eier, til og med i forhold til den sosiale kapital en agent er i besittelse av til en hver tid (ibid. s. 51).

Ved å tildele institusjonell gjenkjennelse av den kulturelle kapitalen som forskjellige agenter er i besittelse av, gjør den akademiske kvalifikasjonen det mulig å sammenlikne kvalifikasjonsholdere og bytte dem ut med hverandre. Den gjør det også mulig å skape omformingsrater mellom kulturell og økonomisk kapital gjennom å sette en økonomisk verdi på de forskjellige akademiske kapitaler. Strategiene for omforming mellom økonomisk og kulturell kapital, som er en av de kortsiktige årsakene til utdanningseksplasjon og inflasjon av kvalifikasjoner, er styrt av endringer i den strukturelle muligheten for avkastning av forskjellige typer kapital (ibid. s. 51).

Gjennom sine forsøk på utdanning har alle informantene med varierende hell lykkes i å erverve seg en sosialt akseptert institusjonell kapital. Av mine informanter er det bare Jon som har en utdanning fra videregående og som har hatt arbeid som bygger

på utdannelsen. Han har i så måte klart og benytte seg av den institusjonaliserte kapitalen han her ervervet seg gjennom utdanningen. Øystein har ikke utdanning fra videregående, men han gjennomførte et sveisekurs som gikk over et skoleår. Dette kurset kan sees som erverving av en form for institusjonalisert kapital. For hans del ledet ikke sveisekurset til en jobb som var relevant i forhold til kurset, noe som kan forstås som at han ikke har fått avkastning på den institusjonaliserte kapitalen sveisekurset gav han.

5.3.2 Sosial kapital

Sosial kapital er den sammensatte kapital en person er i besittelse av i form av faktiske eller potensielle ressurser som er knyttet til stabile nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte gjensidige relasjoner som bekjentskap, gjenkjennelse eller grupper. Disse institusjonaliserte relasjonene gir hver av sine medlemmer en støtte i den kollektivt eide kapital som gir dem rett til kreditt. Disse relasjonene kan eksistere i en praktisk form hvor materielle eller symbolske bytter hjelper til å opprettholde dem. De kan også være sosialt institusjonaliserte og forsikret gjennom bruken av et kjent navn, være seg skole, klasse, familie eller stamme (ibid. s. 51).

Størrelsen på den sosiale kapital en person er i besittelse av er avhengig av størrelsen på de sosiale nettverk av kontakter han effektivt kan mobilisere. Samt størrelsen av den kapital, økonomisk, kulturell eller symbolsk, hver og en av kontaktene hans er i besittelse av. Selv om sosial kapital er vanskelig å redusere til den enkeltes persons, eller grupper av personer han kan tilknyttes, økonomiske og kulturelle kapital, er sosial kapital aldri helt uavhengig av det. Dette er fordi byttene som instituerer gjensidig anerkjennelse forutsetter gjenkjennelse av et minimum av homogenitet (ibid. s. 51).

Eksistensen av nettverk av kontakter er verken naturlig eller sosialt gitt. De er et produkt av en endeløs anstrengelse for instituering, hvor institueringsritualer markerer essensielle øyeblikk som er nødvendig for å produsere og reproducere varige, fruktbare relasjoner som kan sikre materiell og symbolsk avkastning. Nettverket av relasjoner er et produkt av individuelle eller kollektive investeringsstrategier som er siktet på etablering eller reproduksjon av sosiale relasjoner som er direkte fruktbare på lang eller kort sikt. Dette skjer gjennom sosial innvielse. Den sosiale konstitusjonen som produseres gjennom sosiale institusjoner

reproduseres i og gjennom den utveksling som den oppmuntrer til, og forutsetter og produserer gjensidig kunnskap og gjenkjennelse. Utvekslingen endrer det som er utvekslet til symboler på gjenkjennelse som gjennom gjensidig gjenkjennelse, og den gjenkjennelse av gruppetilhørighet det impliserer, reproduserer gruppen. Dette gjør at innvielsen også bekrefter gruppens grenser, og at hvert enkelt medlem blir en vokter over gruppens grenser. Reproduksjon av sosial kapital forutsetter en anstrengelse i forhold til omgjengelighet, og er en serie av sosiale bytter hvor gjenkjennelse blir bekreftet og styrket. Dette forutsetter bruk av tid og dermed, direkte eller indirekte, økonomisk kapital, og er utenkelig om en ikke investerer i en spesifikk kompetanse, og en tilegnet disposisjon til å tilegne og vedlikeholde denne kompetansen (ibid. s. 52).

Informantene i oppgaven har av ulike grunner, som jeg har vært inne på tidligere, valgt å bli en del av avvikende sosiale grupper. I disse gruppene har de, gjennom serier av sosiale bytter, bygd opp en sosial kapital i form av stabile nettverk og institusjonaliserte relasjoner innad i avvikende miljøer. De sosiale nettverkene informantene har klart å bygge i disse avvikende miljøene varierer i størrelse, og dermed varierer også størrelsen på deres sosiale kapital. Den som ser ut til å ha klart å bygge den største avvikende sosiale kapitalen er Karl, som i forbindelse med smuglingen har bygd opp et sosialt nettverk også i utlandet. Ut i fra hans deltakelse i musikkmiljøet kan det også se ut til at hans sosiale nettverk er i besittelse av en kulturell kapital. Jon har på sin side valgt å gå ut av det avvikende miljøet han har vært en del av, og har begynt å ta opp gamle og skape nye relasjoner i lovlydige sosiale miljø.

I intervjuet med Øystein forteller han at han har kommet inn i et musikkmiljø og har fått spille med musikere som er mye dyktigere enn han selv. Dette kan sees som en bruk av den kulturelle kapitalen han er i besittelse av til å utvide sin sosiale kapital. Det er også mulig, ut i fra informantenes beskrivelse av Miff som en rusfri sosial arena, å knytte nye sosiale relasjoner med personer som har samme interesse for musikk og som har et ønske om en rusfri møteplass. En slik møteplass kan videre være med på å utvide den sosiale kapitalen til de som deltar i Miff.

5.3.3 Konvertering – Miff som rehabilitering

De forskjellige typer kapital kan avledes fra økonomisk kapital, men bare på bekostning av mer eller mindre anstrengelse ved den omforming som trengs for å produsere den type styrke som er effektiv i det aktuelle feltet. Det er noen ting og tjenester som umiddelbart er tilgjengelig gjennom økonomisk kapital, uten sekundære kostnader. Andre ting kan bare oppnås gjennom relasjoner i form av sosial kapital og er ikke umiddelbart tilgjengelig om de sosiale relasjonene ikke er etablert og vedlikeholdt over tid. Denne tidsbruken er nødvendig for å omforme gjeld til en uspesifikk følelse av takknemmelighet. I forhold til det kyniske og økonomisk gjennomsiktige økonomiske bytte, hvor økonomiske ekvivalenter umiddelbart bytter eier, må det sosiale tvetydige bytte, som kan misforstås eller feiltolkes, ha en mer subtil økonomisk bruk av tid. Selv om de forskjellige typer kapital ikke kan bli redusert til bare økonomisk kapital, ligger deres mest særegne virkninger i nettopp det at de skjuler at økonomisk kapital ligger til grunn (ibid. s. 54).

Ervervelse på en arena blir betalt av kostnader på en annen arena. Den universale ekvivalenten i kapital er arbeidstid. Og vedlikehold av sosial kraft gjennom konverteringene blir verifisert om man tar i betraktning både arbeidstid som er akkumulert, i form av kapital, og arbeidstid som er nødvendig for å konvertere den fra en type kapital til en annen (ibid. s. 54).

Informantene har investert store deler av sin tid til å erverve og vedlikeholde avvikende former for både kulturell og sosial kapital. Denne avvikende kulturelle og sosiale kapitalen er i seg selv blitt sett på som en uønsket personlig egenskap som i møte med det konvensjonelle samfunnet på ulike måter er blitt bakgrunn for stigmatisering. Samtidig påfører samfunnet gjennom straffen samfunnet har ilagt informantene, et nytt stigma på bakgrunn av at de er straffedømt.

Med et syn på kriminalitet som en form for sosial funksjonsvanske eller funksjonsnedsettelse i forhold til det lovlydige samfunn, kan man se på rehabiliteringsprosessen som identitetsforvaltning. Målet med rehabiliteringsprosessen er å bygge opp et nytt statusrepertoar med nye rettigheter og plikter. De kriminelle kan anses å ha både en kulturell og sosial kapital som er forbundet med en kriminell livsverden. Det er ikke snakk om fravær av kapital, men

den kulturelle og sosiale kapitalen de er i besittelse av er på kant med det lovlydige samfunn.

Gjennom informantenes deltakelse i Miff investerer de tid for å erverve seg en musikalsk og sosialt anerkjent kulturell kapital som det ikke er mulig å erverve seg uten investering av egen tid eller gjennom stedfortredere. Det er en kompetanse som bare kan erverves over tid gjennom omgang med kultiverte mennesker, noe som vil si at de tilhører en gruppe med kultiverte mennesker. Det å tilhøre en gruppe kultiverte mennesker er også den eneste garanti for at de har den kapitalen som regnes for å ha den høyeste distingverende verdi ettersom den bare lar seg erverve over tid (Bourdieu 1995, s. 100-101). Gjennom deltakelse i Miff erverver deltakerne en kulturell kapital som kan gi dem distinksjoner i sosiale relasjoner som, brukt over tid, kan brukes til å erverve sosial kapital. Dette kan for eksempel sees i intervjuet med Øystein hvor han forteller at han har fått spille med musikere som han opplever er bedre enn han og at han er kommet seg inn i et musikermiljø.

Målet til kriminalomsorgen er at de kriminelle skal rehabiliteres fra en kriminell livsverden til en lovlydig livsverden. Rehabiliteringsprosessen tar sikte på å endre den kriminelles meningsverden, slik at den lovlydige livsverden gir mening. Dette innebærer en endring i den kriminelles kulturelle og sosiale kapital, den eksistensielle kapital den kriminelle er i besittelse av. De må endre sin relasjonsverden, de må bytte sin kriminelle relasjonsverden med en lovlydig relasjonsverden. De må knytte nye sosiale relasjoner til lovlydige borgere, som igjen forutsetter og skaper en endring i deres sosiale kapital. Denne rehabiliteringsprosessen, ervervingen av sosialt anerkjent kapital, vil for informantene ha en omkostning i form av tid for å konvertere anerkjent kulturell kapital om til anerkjent sosial kapital.

6 Teoretisk, empirisk sammenfatning

Med denne oppgaven har jeg forsøkt å vise hvordan informantenes stigmatiserte livskarriere er generert og hvordan den musikalske kompetansen de tilegner seg gjennom deltakelsen i Miff kan være en del av deres rehabilitering til funksjonsdyktige individer i samfunnet. For å belyse hvordan informantenes stigmatiserte livskarriere er generert og hva som er utgangspunktet for deres rehabiliteringsprosess, har jeg tatt utgangspunkt i Beckers (1973) karrierebegrep, Goffmans (1968) stigmabegrep og Etzrodts (2005) videreutvikling av Webers (1973) redegjørelse av adferd, handling og sosiale handlinger. For å belyse hvordan kompetansen informantene har ervervet gjennom sin deltakelse i Miff kan være en del av deres rehabilitering, har jeg også tatt utgangspunkt i Bourdieus (1997) kapitalbegrep.

Gjennom utviklingen av informantenes stigmatiserte karriere er det mulig å se hvordan deres valg av handlinger er sosialt situerte, og at de tar former for rasjonelle valg ut i fra deres sosiale situasjon og deres verdier. Gjennom analysen av intervjuene kan man se hvordan stigmatisering kan oppstå som en konsekvens av de handlingene informantene har valgt. Man kan også se hvordan sosiale strukturer i form av stigmatisering kan være en tilfeldighet, i form av slektsbetinget og fysiske stigma, som påvirker hvilke valg av handlinger som er tilgjengelige uavhengig av hvilke handlinger de tidligere har utført, og hvordan disse handlingene, valgt ut i fra de tilgjengelige valgmulighetene, kan generere nye stigma. Slik er det mulig å se hvordan det å bli sett som avviker og stigmatisert av samfunnet har bidratt til å generere informantenes stigmatiserte karriere gjennom å ekskludere dem fra det normale samfunnet.

Kriminalomsorgens oppgave er å fullbyrde de straffereaksjoner samfunnet, gjennom domstol eller påtalemyndighet, har besluttet og har rehabilitering som en av målsettingene for straffegjennomføringen. Kriminalomsorgens rehabiliteringsbegrep baserer seg på en definisjon hvor kriminalitet defineres som en funksjonsvanske. Rehabiliteringen sees på som en funksjonsendring fra, som det er definert fra samfunnet, en kriminell livsverden til en lovlydig livsverden. De innsatte skal altså settes i en funksjonsdyktig stand i forhold til samfunnet.

Jeg har også tidligere sett på skillet mellom rehabilitering og habilitering hvor rehabilitering tar utgangspunkt i en tidligere fungerende tilstand, mens habilitering tar utgangspunkt i en eksisterende tidlig ervervet tilstand og en forbedring av denne. Tidligere har jeg vist til tall fra Fafos levekårsundersøkelse (Freiestad og Hansen 2004) og rapporten ”innsette i norske fengsel” (Asbjørnsen et.al. 2010) som viste at store deler av den innsatte befolkningen har ervervet funksjonsnedsettelse eller funksjonsproblemer i tidlig alder. Dette kan imidlertid også sees igjen i intervjuene med mine informanter. Flere informanter har hatt oppvekstproblemer som mobbing, seksuelt misbruk, rusproblemer i familien, dødsfall og skillsmisse som de er blitt stigmatisert på bakgrunn av. Det stigmaet informantene har fått som avvikere kan sees som en funksjonsvanske eller funksjonsnedsettelse i forhold til det konvensjonelle samfunnet, og er for dem en tidlig ervervet eksisterende tilstand. Det at informantenes funksjonsvanker eller -nedsettelser kan sees som en tidlig ervervet tilstand medfører at en bør se på tilbakeføringsarbeidet i kriminalomsorgen som en habiliteringsprosess.

Informantenes kulturelle og sosiale kapital kan sees å være påvirket av det stigma informantene har fått gjennom de begrensninger stigmaet har lagt for deres sosiale omgang. Miff kan sees som et habiliteringsprosjekt som legger til rette for erverving av kulturell kapital, som kan konverteres til sosial kapital. Musikk beskrives av Bourdieu (1995) som en av de mest distingverende former for kapital på bakgrunn av at det er en form for kulturell kapital som bare kan erverves gjennom en investering av tid. Denne tiden må investeres av personen selv og beherskelsen av musikk gir distinksjoner på bakgrunn av ens musikalske kompetanse. Denne kulturelle kompetansen blir et uttrykk for personens kvalitet og personlighet. Gjennom deltakelsen i Miff forteller flere av informantene at de har fått mulighet til å øve opp musikalske ferdigheter i form av ferdigheter på et instrument. De har også fått mulighet til å øke sin musikalske kompetanse i form av kunnskap om innspilling av musikk, noe som har gitt en bedre innsikt i lyd og lydbilde i musikk.

Gjennom Miff har informantene fått økt sin kulturelle kapital gjennom at de har tilegnet seg musikalske ferdigheter. De har også gjennom sin investering av tid i Miff opparbeidet seg en sosial kapital gjennom sine sosiale relasjoner til både de andre deltakerne og instruktørene. Den kulturelle kapitalen informantene har ervervet gjennom Miff er en symbolsk kapital som kan brukes til å erverve sosial kapital også

utenfor Miff. Bruken av kulturell kapital til å erverve sosial kapital baserer seg i følge Bourdieu (1997) på gjensidige relasjoner som forutsetter en gjenkjennelse av et minimum av homogenitet. Musikk kan være en form for symbolsk kapital som blir gjenkjent som en form for homogenitet. Den sosiale kapitalen opprettholdes gjennom en serie materielle eller symbolske bytter over tid som er med på å konstituere den gjensidige gjenkjennelsen. Dette er en bruk av musikk som symbolsk kapital for å erverve sosial kapital, slik som vi kan se i intervjuene med informantene. Jons deltakelse i korps og band kan sees som en ervervelse av sosial kapital på bakgrunn av en musikalsk homogenitet. Øysteins innvielse i musikkmiljøet kan også tolkes slik.

Kulturell kapital i kroppslig form, slik som kompetanse til å skape musikk, er predisponert for å opptre som symbolsk kapital og blir gjenkjent som legitim kompetanse. Den symbolske kapitalen kan gi en avkastning i form av sosial kapital på bakgrunn av de distinksjonene den gir (ibid). I den vestlige kulturen har musikken blitt preget av en estetisering som krever spesialisering og profesjonalisering for å møte de etiske verdinormene om renhet, tonalitet og skjønnsang (Bjørkvold 2001). Det å ha evnen til å skape musikk innenfor disse verdinormene er en form for symbolsk kapital som framtrer som legitim kompetanse. Den musikalske kompetansen er en kilde til distinksjoner som gir beundring ettersom man for å ha ervervet seg denne kompetansen må være og blir en del av en kultivert gruppe mennesker som besitter denne kompetansen. Dette kan sees som en gjenkjennelse av symbolsk kapital som en legitim kompetanse. Den symbolske kapitalen Miff gir deltakerne mulighet til å erverve kan gi dem distinksjoner i kraft av at den symbolske kapitalen blir gjenkjent som legitim kompetanse.

6.1 Hva så?

Informantenes stigmatiserte karrierer viser at de funksjonsproblemene de har i forhold til samfunnet er generert over tid, og at de således er en tidlig ervervet tilstand. Dette støttes også opp av tall fra andre undersøkelser som Freiestad og Hansen (2004) og Asbjørnsen et.al. (2010), og viser at kriminalomsorgens bruk av rehabiliteringsbegrepet er noe upresist. Det er for de fleste ikke snakk om rehabilitering, men habilitering. Informantenes kulturelle, sosiale og symbolske kapital er forankret i deres stigmatiserte karriere, og det er dette som ansees som

deres funksjonsproblemer. Det er ikke en funksjonstilstand som samfunnet ønsker de skal være i. Det er imidlertid i de avvikende miljøene informantenes kulturelle og sosiale kapital blir sett som gyldig og hvor de blir ønsket velkommen, mens de i det normale samfunnet blir stigmatisert og avvist på bakgrunn av sin kapital. De blir kategorisert som avvikere, tilskrevet egenskaper en forventer avvikere skal ha og behandlet deretter. Dette begrenser deres sosiale handlingsmuligheter, kanskje spesielt, i forhold til deres muligheter til å føre et vanlig liv. I tillegg kan deres avvikende egenskaper offisielt bli bekreftet gjennom fengselsstraff som i seg selv kan bli et stigma i møtet med samfunnet, men som i møte med avvikende grupper kan være med på å bekrefte informantenes normalitet som avvikere. Slik er også samfunnet med på å generere og videreføre noe det ønsker å fjerne.

Ettersom informantenes kulturelle og sosiale kapital kan sees som en funksjonsvanske, kan deres habilitering sees som en endring i deres kulturelle og sosiale kapital. Gjennom en økning i sosialt akseptert kulturell kapital, som musikk, kan informantene tilegne seg distinksjoner som fører til at de har mulighet til å bli kategorisert som noe annet enn den avvikeren som de tidligere har blitt kategorisert som. Målet med habiliteringen kan sees som nettopp det å utstyre dem med distinksjoner som kan føre til at de bli kategorisert inn under sosialt aksepterte kategorier slik at de kan unngå uoverensstemmelser mellom deres tilsynelatende sosiale identitet og deres faktiske identitet.

Dette kan kanskje også gi svaret på det spørsmålet jeg fikk i starten av studietiden min; *er du musiker?* Dette spørsmålet var et forsøk på å kategorisere meg ut i fra den distinksjonen jeg har i kraft av at jeg kan spille musikk og at jeg spiller i et band. Men, er jeg musiker? Gjennom denne oppgaven har jeg funnet at jeg må svare; ja, jeg er dét også. Og det er det jeg mener er kjernen i oppgaven og habiliteringsprosessen. Vi består ikke bare av en kategori, men flere. Om informantene gjennom sin deltakelse i Miff også kan kategoriseres som musikere, om de har de ervervet seg en ny kategori som de kan identifiseres ut i fra, kan det være et skritt på veien mot det å bli en del av det normale samfunnet.

En habiliteringsprosess som har som mål at en person skal være funksjonsdyktig i samfunnet kan sees som en *helhetlig habiliteringsprosess*. Målet er at de skal tilegne seg egenskaper som medfører at de kan bli akseptert i samfunnet. En slik helhetlig

habiliteringsprosess mener jeg at bør legge til rette for, gjennom flere samkjørte tiltak innenfor fritid, utdanning, arbeid og helse, slik at de tilegner seg flere muligheter for å kunne kategoriseres inn under sosialt aksepterte kategorier i møtet med samfunnet.

7 Literaturliste

- Asbjørnsen, Arve E., Eikeland, Ole-Johan og Magner, Terje 2010: *Innsette i norske fengsel*. Fylkesmannen i Hordaland.
- Becker, Howard S. 1973, reprint 1991: *Outsiders*. The free press, New York.
- Bourdieu, Pierre 1993: *Sociology in question*. Sage Publications Ltd., London.
- Bourdieu, Pierre 1995: *Distinksjonen*. Pax Forlag, Oslo.
- Bourdieu, Pierre 1997: The Forms of Capital. I Halsey, Lauder, Brown og Wells (red.): *Education. Culture, Economy and Society*. S. 45-58. University Press, Oxford.
- Bjørkvold, Jon-Roar 2001, 6.utg.: *Det musiske menneske*. Freidig Forlag, Oslo.
- Brinkmann, Svend og Kvale, Steinar 2009, 2.utg.: *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Bø, Inge og Helle, Lars 2008, 2utg.: *Pedagogisk ordbok*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Christie, Nils 2004: *En passende mengde kriminalitet*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Etzrodt, Christian 2005: Advanced Modern Versions of Max Weber's Action Concepts. I *Ritsumeikan Social Sciences Review*, vol.40 nr. 4. s. 91-105. Ritsumeikan University, Kyoto.
- Fossland, Trine og Thorsen, Kirsten 2010: *Livshistorier i teori og praksis*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Freistad, Christine og Hansen, Lise Skog 2004: *Levekår blant innsatte*. Fafo.
- Fuglesang, L., Olsen, P. B. 2009: Introduksjon. I Fuglesang og Olsen (red.): *Videnskabsteori i samfundsvitenskapene*. 2.utgave. S. 7-51. Roskilde Universitetsforlag, Fredriksberg C.
- Goffman, Erving 1968, reprint 1990: *Stigma*. Penguin Books Ltd, London.
- Gotaas, Nora 2006: *Rocka stabilitet*. Institutt for by- og regionsforskning, Oslo.
- Grønmo, Sigmund 2004: *Samfunnsvitenskaplige metoder*. Fagbokforlaget Vingmostad og Bjørke AS, Bergen.

HOD 1998. Rehabiliteringsfeltet-eit oversyn, i *Ansvar og meistring* st.meld. nr.21 1998-1999. Helse- og Omsorgsdepartementet, Oslo. Hentet 9. Mars 2011.
<http://www.regjeringen.no/nn/dep/hod/Dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/19981999/stmeld-nr-21-1998-99-/2.html?id=431042>

Musikk i fengsel og frihet, hentet 12. Mai 2012.
<http://www.musikkifengselogfrihet.no/miff/nyheter/miff-innga/>
<http://www.musikkifengselogfrihet.no/miff/om-musikk-/>
<http://www.musikkifengselogfrihet.no/miff/om-musikk-/blank/>

Høyberg, Henriette 2009: Hermeneutikk: forståelse og fortolkning i samfunnsvidenskapene. I Fuglesang og Olsen (red): *Videnskabsteori i samfunnsvidenskapene*. 2.utgave. S. 7-51. Roskilde Universitetsforlag, Fredriksberg C.

Justis- og politidepartementet 2007: *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* st.meld. nr.37 2007-2008. Justis- og politidepartementet, Oslo.

Kriminalomsorgen 2011a. *Kriminalomsorgens oppgaver*. Hentet 2. Mars 2011.
<http://www.kriminalomsorgen.no/oppgaver.77984.no.html>

Kriminalomsorgen 2011b. *Kriminalomsorgens organisering*. Hentet 2. Mars 2011.
<http://www.kriminalomsorgen.no/organisering.78030.no.html>

Ruud, Even 2006: Musikk gir helse. I Aasgaard, Trygve (red): *Musikk og helse* s. 17-30. J. W. Cappelens Forlag as, Oslo.

Ruud, Even 1990: *Musikk som kommunikasjon og samhandling*. Solum forlag, Oslo.

Thagaard, Tove 2009, 3 utg.: *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen.

Weber, Max 1973: The Definitions of Sociology, Social Action and Social Relationship. I Thompson og Tunstall (red): *Sociological perspectives*.

Vedlegg 1: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Geir Riise
gri001@post.uit.no

Tromsø 24. Januar.2011

Informasjonsbrev om masterprosjektet "Kan musikk I fengsel og frihet berike deltakernes verden".

Jeg er mastergradsstudent i pedagogikk ved Universitetet i Tromsø. Min masteroppgave vil omhandle "hvordan deltakerne opplever miff og dets tiltenkte rehabiliterende funksjon". Jeg vil i oppgaven ha fokus på deltakernes syn på miff som et rehabiliterende tiltak, deltakernes nåværende situasjon og deres syn på miffs tiltenkte rehabiliterende funksjon.

I oppgaven vil jeg benytte meg av intervjuer med ca.5 deltakere og generelle observasjoner gjort under øvinger. Intervjuene vil være dybdeintervjuer på ca.1 time og det vil bli tatt lydopptak.

Alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i analysen av intervjumaterialet og observasjonene vil alle opplysninger bli adskilt fra navn. Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt, og det er kun jeg som har tilgang til navnelisten. Ved publikasjon vil alle informantene bli anonymisert så langt det lar seg gjøre, men muligheten for gjenkjenning vil kunne være der dersom andre deltakere, innsatte eller ansatte skulle lese oppgaven og gjenkjenne historier fra informantene. Prosjektet vil avsluttes i juni 2011 og data vil da bli anonymisert og lydopptakene vil bli slettet.

Deltakelse i prosjektet er frivillig og vil ikke påvirke din deltakelse i Miff. Du trenger ikke svare på spørsmål om du ikke vil. Du kan når som helst trekke deg fra prosjektet uten å oppgi begrunnelse, alle opplysninger om deg vil da slettes. Det vil ikke få konsekvenser for din deltakelse i Miff om du ikke ønsker å delta i forskningsprosjektet, eller om du ønsker å trekke deg fra det underveis.

Veileder for prosjektet er Asle Magne Høgmo ved Institutt for pedagogikk og lærerutdanning ved Universitetet i Tromsø.

Eventuelle spørsmål om prosjektet kan rettes til meg direkte, eller via fengselet.

Prosjektet er meldt til Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste.

Med vennlig hilsen

Geir Riise
gri001@post.uit.no
412 19824

Asle Magnus Høgmo
asle.m.hogmo@uit.no
905 35754

Samtykkerklæring

Jeg har fått muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet ”kan musikk berike Miff-deltakeres verden?”. Jeg er informert om at det er frivillig å delta, at jeg når som helst og uten og oppgi grunn kan trekke meg og at det ikke vil få konsekvenser for min deltakelse videre i Miff, og at jeg kan velge og ikke svare på spørsmål om jeg ikke ønsker det. Jeg skriver med dette under på at jeg er villig til å delta i prosjektet.

Sted og dato

Signatur

Vedlegg 2: Intervjuguide

Kan Miff berike deltakerens verden, og hvordan opplever deltakerne prosjektet og dets tillagte rehabiliterende funksjon?

Introduksjon til intervjuet:

- Takke for at den innsatte vil stille opp og forklare kort hva prosjektet mitt går ut på, åpne for spørsmål.
- Forklare gangen i intervjuet, at han kan trekke seg om og når han vil, og at han ikke trenger svare på spørsmål om han ikke vil.

Livsløp

- Hvordan har informanten endt opp der han er i dag? (Betingelser (indre, ytre) under oppvekst, egne valg, ytre betingelser: Livets retning og utvikling.)

Hvordan tidligere erfaringer har informanten med musikk?

- Hvordan kommer musikk inn i livet? (Relasjon til/bruk av musikk.)
- Hvordan erfaring har informanten med musikk? (lytting, spilling osv)
- Kunne informanten spille instrument eller synge før han ble deltaker? (Barriere for deltakelse?)
- Hvilke andre fritidsaktiviteter har informanten deltatt i?

Hvordan opplever informanten Miff -prosjektet og dets tiltenkte rehabiliterende funksjon?

- Hvordan erfaringer har informanten i forhold til utdanning?
- Hvordan opplever informanten musikkopplæringen?
- Opplevs den annerledes enn annen opplæring informanten har erfaring med?
- Hvilken betydning har Miff for informanten?

Hvordan tanker har informanten om Miffs betydning under og etter soning?

- Hvordan ser informanten for seg ”veien videre”? (Hvordan ser informanten for seg at livet utvikler seg videre?)
- Vil erfaringene fra Miff kunne bidra med noe i framtiden?
- Hvilken hensikt opplever informanten at opplæringen har?

Avslutning

- Eventuelle spørsmål eller andre ting informanten ønsker å ta opp.
- Informere om hva som skjer videre i prosjektet og hva som vil skje med informasjonen informanten har gitt.

Vedlegg 3: Svar fra Norsk samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Asle Høgmo
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Tromsø
Mellomveien 110
9037 TROMSØ

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 31.01.2011

Vår ref: 25922 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 05.01.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

25922	<i>Kan musikk berike innsattes verden?</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Tromsø, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Asle Høgmo
Student	Geir Asmund Riise

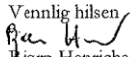
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

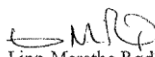
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Linn-Merethe Rød

Kontaktperson: Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Geir Asmund Riise, Østersveien 15, 9100 KVALØYSLETTA

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25922

Utvalget består av 5-7 innsatte, som deltar i et musikkprosjekt i fengselet. Data samles inn via personlig intervju og observasjon.

Prosjektleder har søkt den regionale Kriminalomsorgen om godkjenning av prosjektet. Personvernombudets tilråding forutsetter at Kriminalomsorgen godkjenner prosjektet. Prosjektleder skal ettersende svaret fra Kriminalomsorgen så snart dette foreligger, jf. e-post av 26.01.2011.

Førstegangskontakt foretas av prosjektleder, som også er instruktør for musikkgruppen. Det gis muntlig og skriftlig informasjon, og innhentes muntlig og skriftlig samtykke. Personvernombudet finner informasjonsskrivet som forelå 26.01.2011 tilfredsstillende.

Prosjektet skal avsluttes 01.06.2011 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/navneliste slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f. eks. stedsnavn, alder, kriminell bakgrunn, særegne sitater/trekk ved enkeltpersoner) fjernes eller endres.

Vedlegg 4: Svar fra Kriminalomsorgen region nord

Kriminalomsorgen region nord

Geir Riise
Østersveien 15
9100 KVALØYSLETTA

Deres ref:

Vår ref:
2011/00419-5/602

Dato:
22.02.2011

INNVILGELSE AV FORSKNING I KRIMINALOMSORGEN - MIFF

Det vises til søknad om å få gjennomføre forskning i Kriminalomsorgen region nord ved Tromsø fengsel.

Forskningsprosjektet skal utføres av Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, Universitetet i Tromsø, ved mastergradsstudent Geir Riise.

Studiens målsetting er å få bedre forståelse av deltakerne og deres erfaringer med Musikk i fengsel og frihet (Miff).

Vedtak

Problemstilling som det søkes forskes på vurderes å omhandle kriminalomsorgen med sikte på å gi etaten ny kunnskap, og kan bidra med å sikre samfunnet informasjon og kunnskap om kriminalomsorgens virksomhet.

Kriminalomsorgen region nord godkjenner søknaden.

Kriminalomsorgen region nord vil dog gjøre oppmerksom på følgende: Våre fengsel har mange pågående forskningsprosjekt både fra eksterne og også internt. Flere fengsel har kø vedr. forskningsprosjekt. Det må tas kontakt med fengslesleder i hvert enkelt fengsel og avklare når det kan være aktuelt for dere.

Dispensasjon fra taushetsplikten

Forskningsprosjektet vurderes til at det ikke er behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da forutsetningen er frivillig samtykke i alle ledd.

Forskers taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c. Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene.

Overtredelse av taushetspliktbestemmelser er straffbart, jf. straffeloven § 121.

Postadresse:
Postboks 2651 Sentrum
7415 Trondheim

Besøksadresse:
Havnegata 2

Telefon: 73 56 16 10
Telefaks: 73 56 16 30
Org.nr: 982348048

Saksbehandler:
Per Ivar Vangstad

Videre er det en forutsetning at forsker blir gjort kjent med lov om personopplysninger med tilhørende forskrift, spesielt § 7-27 i forskrift til personopplysningsloven.

Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av de enheter der forskningen skal gjennomføres.

Oppbevaring av materiale

Forsker skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publisering. Innsamlet materiale som inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Dersom det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må dette godkjennes av Datatilsynet.

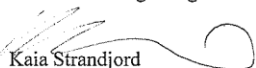
Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng domfelte og tilsatte.

Rapportering

Kriminalomsorgen region nord anmoder forsker om å sende et eksemplar av forskningsrapporten til region nord, til biblioteket ved Kriminalomsorgens utdanningscenter og til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Kriminalomsorgen region nord

Kaia Strandjord
ass. regiondirektør

Per Ivar Vangstad
rådgiver